

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Politické procesy 50. let 20. století v Československu - politický vězeň Josef Hrubý

Bakalářská práce

Studijní program: B1301 - Geografie
Studijní obory: 7105R056 - Historie se zaměřením na vzdělávání
7504R181 - Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

Autor práce: **Michaela Zajícová**
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Zajícová**
Osobní číslo: **P14000186**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obory: **Historie se zaměřením na vzdělávání**
Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Název tématu: **Politické procesy 50. let 20. století v Československu -
politický vězeň Josef Hrubý**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy a komparace pramenů (především materiály uložené v Archivu bezpečnostních složek v Praze, v Národním archivu v Praze a ve Státním oblastním archivu Litoměřice) s poznatky získanými studiem odborné literatury, zpracovat příspěvek k problematice politických procesů v Československu v 50. letech 20. století. Konkrétně se zaměřím na kauzu Josefa Hrubého, kterého odsoudil Krajský soud v Liberci v roce 1956.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Archívy: Archív bezpečnostních složek, Praha

Národní archiv, Praha

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Literatura:

ČERMÁKOVÁ Veronika: Politické procesy 50. let- Krajský soud v Liberci v letech 1955-1956. Bakalářská práce. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. 92 s.

JECH, Karel. Soumrak selského stavu. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. 252 s. ISBN:ISBN:80-7285-010-5

KAPLAN, Karel - PALEČEK, Pavel. Komunistický režim a politické procesy v Československu. 1. vyd. Brno: Barrister and Principal, 2001. 253 s. ISBN 80-85947-75-7.

VEBER, Václav: Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 335 s. ISBN 978-80-7380-306-3.

VOREL Jaroslav- ŠIMÁNKOVÁ Alena a kolektiv: Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl I. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2003. 415 s. ISBN 80-86621-03-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kateřina Lozovíuková, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce:

16. prosince 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

16. prosince 2017

prof. PhDr. Jan Písek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Píhošť, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 26.6.2018

Podpis: Lazicová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D., za její ochotu, rady a připomínky, které této práci věnovala. Velký dík patří Elišce Kuncové, Jaromíru Blažkovi a Jaroslavu Dejmkovi, tedy pamětníkům, kteří mi poskytli vzácné informace ze soukromého života politického vězně Josefa Hrubého. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Národnímu archivu v Praze, Archivu bezpečnostních složek v Praze a autorům odborných publikací věnujících se komunistickému režimu. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla oporou jak při tvorbě bakalářské práce, tak po dobu celého studia.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje problematice politických procesů a perzekucí 50. let 20. století v Československu. Konkrétně analyzuje kauzu Josefa Hrubého, jednoho z odsouzených u Krajského soudu v Liberci v roce 1956. Hrubý patřil v obci Horní Branná do roku 1948 mezi elitu, která se podílela na její správě, politickém životě a na spolkové činnosti. Jeho kauza je v mnohém ukázkovým případem pronásledování samostatně hospodařících zemědělců v kontextu procesu násilné kolektivizace venkova. Bakalářská práce je první, která jeho kauzu zpracovává detailně. Pozornost je věnována nejen samotnému politickému procesu, ale rekonstruuje život Josefa Hrubého před odsouzením, ve výkonu trestu i po propuštění na svobodu.

Klíčová slova

Politické procesy, perzekuce, kolektivizace, JZD, vesnický boháč

Annotation

This bachelor thesis deals with the political processes and persecution in the 50s in Czechoslovakia. It analyses the case of Mr. Josef Hrubý, one of the convicted persons at the Regional court in Liberec in 1956. Mr. Hrubý was a member of an elite in Horní Branná until 1948. The elite took care about administrativ, politics and federal activities. His case is an classic example of persecution of self-employed farmers in the context of the forced collectivisation of the countryside. This bachelor thesis is the one of the kind, as it describes his case in detail. Attention is paid not only to the political process itself, but also to the life of Mr. Hrubý before conviction, punishment and release.

Key words

Political processes, persecution, collectivization, collective farm, village rich

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů	10
1. Úvod.....	12
2. Kritika pramenů a literatury	14
2.1. Kritika pramenů.....	14
2.2. Kritika literatury	14
3. Krajský soud v Liberci.....	17
4. Politické procesy	19
5. Propaganda.....	22
5.1. Propaganda proti „vesnickým boháčům“	23
6. Počátky změn	23
7. Označení nepřítele.....	26
7.1. Perzekuce vesnického obyvatelstva	27
7.2. Právní základ	30
7.3. Směrnice tří ministrů	32
7.4. Akce Kulak	34
7.5. Případ Babice.....	36
7.6. Akce Kluky.....	37
7.7. Likvidace kulactva.....	38
8. Kolektivizace	41
8.1. Kolektivizace ve filmu	45
8.2. Odpor proti násilné kolektivizaci	46
9. JZD.....	46
9.1. Typy JZD.....	47
9.2. Chod JZD.....	48
9.3. Životní úroveň zemědělců	51
10. Důsledky perzekuce	52
11. První politický proces se sedlákem Josefem Hrubým	54
11.1. Zatčení a výslechy	58
11.2. Vyšetřovatelé.....	69
11.3. Obžaloba Josefa Hrubého.....	72
11.4. Rozsudek	76
11.5. Výkon trestu	78

11.6.	Odvolání, žádosti o milost, amnestie	78
11.7.	Propuštění	81
12.	Druhý politický proces s Josefem Hrubým.....	82
12.1.	Zatčení a výslechy	82
12.2.	Obžaloba Josefa Hrubého	86
12.3.	Výkon trestu	89
12.4.	Propuštění	91
13.	Život na svobodě	92
13.1.	Rehabilitace	93
14.	Závěr	94
15.	Seznam použitých zdrojů	96
15.1.	Archivní prameny	96
15.2.	Orální historie	96
15.3.	Literatura	96
15.4.	Elektronické zdroje.....	100
16.	Seznam příloh	101
16.1.	Přílohy	103

Seznam použitých zkratek a symbolů

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AZNP	Automobilové závody, národní podnik
ČSSR	Československá socialistická republika
JRD	Jednotné rol'nické družstvo
JSCZ	Jednotný svaz českých zemědělců
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
kart.	karton
KNV	Krajský národní výbor
KOVP	Komise ochrany veřejného pořádku
MNV	Místní národní výbor
NA	Národní archiv
NPT	Nápravně pracovní tábor
NS	Národní shromáždění
ONV	Okresní národní výbor
OV-SČSP	Okresní výbor Svazu československo-sovětského přátelství
PŠP	Právnícká škola pracujících
ROH	Revoluční odborové hnutí
Sb.	Sbírka zákonů
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
sign.	signatura
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOA	Státní oblastní archiv

SS	Státní statek či Schutzstaffel
StB	Státní bezpečnost
STS	Státní či Strojní traktorová stanice
TNP	Tábor nucené práce
tr. ř.	trestní řád
tr. z.	trestní zákoník
VUML	Večerní univerzita marxismu-leninismu
zák. č.	zákon číslo

1. Úvod

V únoru roku 1948 převzala v Československu de facto monopol moci Komunistická strana Československa. Nedílnou součástí nového režimu se staly politické perzekuce a procesy, které ho měly pomoci legitimizovat a stabilizovat. Jedním z hlavních cílů politických perzekucí se stalo odstranění skutečných i potencionálních odpůrců státního systému, který se etabloval v důsledku únorových změn roku 1948. Oběti perzekucí, jejichž nejtvrděší formou se staly politické procesy, pocházeli z nejrůznějších vrstev obyvatelstva, nevyhnuli se ani členům komunistické strany samotné a jak již bylo řečeno, nemuselo se vždy jednat o aktivní odpůrce stávajícího systému.

Politické procesy sloužily k „odhalování viníků“, zejména „třídních nepřátel“, kteří měli údajně stát za neúspěchem ať už hospodářským, ekonomickým nebo politickým. Před soudy stanuly osoby, které byly trestány za vykonstruovanou či vyprovokovanou činnost zaměřenou proti poúnorovému režimu. Procesy se staly nástrojem oficiální politiky, která legitimizovala perzekuci a represe nevinných lidí. Většina největších politických procesů se odehrála v první polovině 50. let. Podobně jako v ostatních zemích spadajících do sovětské sféry vlivu, byly procesy nástrojem „společenské mobilizace“ mířené proti domnělým nepřátelům. Preventivní zastrašení se nevyhnulo snad žádné vrstvě obyvatel Československa. Mezi výrazně postižené skupiny obyvatelstva patřili bezesporu samostatně hospodařící zemědělci. Jejich politická perzekuce a procesy se staly nedílnou součástí procesu násilné kolektivizace venkova, která výrazným způsobem změnila jeho ráz. Sedláci bývali elitou venkova, a proto představovali konkurenci pro totalitní režim.¹ Nové ekonomické, sociální a politické poměry změnily sociální strukturu vesnice, soukromý život a výrobu.² Jedním z postižených se stal Josef Hrubý z obce Horní Branná na Trutnovsku a právě jeho životnímu osudu je věnována tato bakalářská práce.

V první části textu charakterizují stručně proměny justice po únoru roku 1948, bez nichž by nemohl mechanismus výroby politických procesů fungovat. Detailněji jsem se následně zaměřila na konkrétní formy přeměn venkova v kontextu kolektivizace, kterou doprovázela zvýšená míra perzekuce selského stavu. Vliv sedláků, kteří často vedle církevních představitelů, patřili na venkově mezi místní elity, bylo nutno z pohledu vládnoucí strany

¹ RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní Akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2008. s. 5-6.

² KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-85-8275-155-3. s. 5.

limitovat, diskreditovat a omezit a to za pomoci nejruznejších prostredků. Za pomoci tzv. odstupňované perzekuce (např. nesplnitelné dávky, zabírání majetku i limitování pracovních sil) byl na tuto vrstvu obyvatel vyvíjen ohromný nátlak nutící je k odevzdání majetku do rukou státu a ke vstupu do nově vznikajících forem společného hospodaření, jejichž symbolem se stalo zakládání Jednotných zemědělských družstev. Ti, kteří se změnám bránili, byli pronásledováni a často se stali oběťmi politických procesů.

Stěžejní část práce je pak věnována životnímu osudu výše zmíněného Josefa Hrubého. Ten patřil mezi sedláky, kteří v obci Horní Branná vlastnili rozsáhlé polnosti, majetek a zároveň výrazným způsobem ovlivňovali do únorových změn roku 1948 správní, politický i společenský vývoj obce. Hrubý začal být pronásledován již během samotného února 1948. Tzv. odstupňovaná perzekuce jeho osoby byla završena v politickém procesu v roce 1956 u Krajského soudu v Liberci, který ho za údajnou velezradu, „pobuřovací“ a protistátní činnost odsoudil na 12 let do vězení. Součástí trestu se stala i konfiskace jeho rozsáhlého majetku a ztráta občanských práv. Hrubý byl pronásledován i po propuštění na svobodu v roce 1960 a o rok později byl odsouzen v dalším z politických procesů, tentokrát u Krajského soudu v Hradci Králové. Obviněn byl mj. z členství v protistátní organizaci a odsouzen na 2 roky vězení. K úplné rehabilitaci Josefa Hrubého došlo 3 roky po jeho smrti, v roce 1992.

Vzhledem k tomu, že jeho kauze nebyla zatím historiografií věnována detailnější pozornost, je práce založena především na analýze příslušných pramenů (archivy, rozhovory s pamětníky³). Takto získané poznatky byly komparovány s informacemi získanými z odborné literatury. Vedle rekonstrukce samotných politických procesů, v nichž byl Josef Hrubý odsouzen, bylo mým cílem charakterizovat jeho život od narození až do smrti, pozornost jsem věnovala i osudu jeho rodiny.

³ Orální historie je řadou propracovaných, stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel dozvídá nové poznatky na základě ústního sdělení osob, které byly účastníky nebo svědky dané události, procesu, doby či osob, které badatel zkoumá. Více o teorii a praxi orální historie: VANĚK, Miroslav, Pavel MŮCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

2. Kritika pramenů a literatury

2.1. Kritika pramenů

Ústředním pramenem s nejvyšší vypovídací hodnotou byl spis s označením 1T 24/55 z fondu Krajského soudu Liberec, který je uložen ve Státním okresním archivu v Litoměřicích (dále SOA v Litoměřicích). Spis je tvořen více než 200 listy nejrůznější právní povahy. Dochované protokoly se týkají jak prvního, tak druhého procesu, ve kterých byl Josef Hrubý odsouzen a dokládají obraz o samotném soudním líčení, žalobě a rozsudku. Cennými informacemi jsou i protokoly o domovní prohlídce, posudky, žádosti o milost, o obnovu procesu a také rozhodnutí o udělení amnestie.

Nejobsáhlejším pramenem byl spis V-1426 HK, který je uložen v Archivu bezpečnostních složek v Praze (dále ABS v Praze) s více než 300 stranami. Jedná se především o vyšetřovací protokoly, které s největší pravděpodobností nemusí vždy odpovídat realitě. Objektivita nebyla hlavním cílem vyšetřování, což dokazuje zejména ohromné množství záznamů s výslechy svědků i samotného odsouzeného. Materiály jsou plné dobové terminologie a jazyka, který byl pro tehdejší dobu signifikantní. Spis je doplněn o řadu fotografií důkazů, ať už se jednalo o věci nastrčené, či nikoli. Tyto pečlivě utříděné materiály sloužily k dokázání domnělé protistátní činnosti. Spis obsahuje i několik ručně psaných dopisů, soukromé korespondence, kterou vedl Hrubý se svojí ženou i osobní zápisník, zabavený při domovní prohlídce.

Dalším důležitým pramenem byl spis vězně s označením 7710, který je uložen v Národním archivu v Praze (dále NA v Praze). Spis obsahuje přibližně 70 stran a jako jediný obsahuje fotografii Josefa Hrubého z vězení i otisky prstů. Z protokolů je možné získat informace týkající se jeho rodiny, což ve dvou výše zmíněných materiálech chybělo. Stejně tak se zde nacházejí cenné zprávy o výkonu trestu, o jeho pracovním zařazení a také o důtkách a pochvalách, které v průběhu výkonu trestu získal. Jako jediný tento spis zmiňuje zdravotní stav a popis odsouzeného, avšak se věnuje pouze druhému procesu z roku 1961.

2.2. Kritika literatury

Získané informace z archivních pramenů byly doplněny odbornou literaturou, která se týká zejména problematiky 50. let v Československu, ale i let následujících. V dnešní době existuje velká řada publikací, která začala vycházet po roce 1989 v souvislosti s otevřením archivů.

Do té doby bylo možné vydávat tuto literaturu buď samizdatně, nebo v exilu. V české historiografii se věnuje období 50. let více autorů, avšak k nejznámějším patří bezesporu Karel Kaplan, z jehož několika knih bylo čerpáno při tvorbě této práce. Politické procesy se v odborné literatuře objevují jak v celostátní, tak v regionální úrovni, avšak té nebyla zatím věnována velká pozornost. Stejně tak se v žádné dosavadní historiografii neobjevila kauza Josefa Hrubého. Poznatky obecného charakteru týkajících se systému politických procesů byly čerpány zejména z knih Karla Kaplana, jmenujme *Komunistický režim a politické procesy v Československu*⁴ a *K politickým procesům v Československu 1948-1954*⁵. Justiční sektor, který měl nejen v totalitním Československu legitimizovat bezpráví 50. let, probírá práce tria Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka ve třech dílech *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*⁶. Dílo zmiňuje profesní kariéru soudců a prokurátorů působících na přelomu 40. a 50. let u Krajského soudu v Liberci.

Největší prostor byl v textu vyhrazen problematice proměny venkova v 50. a 60. letech a perzekuci selského lidu. Tomuto tématu se věnuje několik autorů, z nichž jmenujme zejména Karla Jecha, Petra Blažka a Michala Kubálka. Stěžejní pro tuto práci byla kniha od Karla Jecha *Soumrak selského stavu 1945-1960*⁷ a *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*⁸. V první zmíněné knize je vysvětlen historický vývoj selského stavu, důvody označení „kulaků“ za nepřátelskou třídu, jejich trestní postihy a perzekuce. Důležitými body v Jechově knize jsou události týkající se kulackých rodin, zejména Akce Kulak a Akce Babice. Druhá Jechova kniha je ucelenou publikací, která zmiňuje souvislosti probíhající kolektivizace zemědělství. Ve spolupráci Petra Blažka, Karla Jecha a Michala Kubálka vznikla kniha *Akce "K": Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*,⁹ která detailně popisuje nucené vystěhování rodin „kulaků“ na základě tajných tzv. Směrnic tří ministrů. Další důležitou knihou byla *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské*

⁴ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 1. vyd. Brno, Barrister and Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

⁵ KAPLAN, Karel. *K politickým procesům v Československu 1948-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

⁶ v bakalářské práci využit II. díl ve spolupráci s Monikou Kipeťovou. VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPEŤOVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl II*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, Praha 2004. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. ISBN 80-8661-05-7.

⁷ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha, 2001. ISBN 80-7285-010-5.

⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008.

⁹ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK. *Akce "K": Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2010. ISBN 978-80-213-2033-8.

*souvislosti*¹⁰ od Petra Blažka a Michala Kubálka, která je sborníkem textů několika autorů, rozebírajících z různých pohledů (ať už politických, sociologických či historických) násilnou kolektivizaci zemědělství. Publikace Karla Kaplana *Proměny české společnosti (1948-1960)*¹¹ zmiňuje jak politický, tak hospodářský a společenský vývoj Československa a zároveň dokumentuje i vývoj selského stavu. Neopomíná také rozvoj Jednotných zemědělských družstev a jejich rozdělení do několika typů. Neméně důležitým a velice rozsáhlým zdrojem informací byla monografie Jaroslava Rokoského a Libora Svobody *Kolektivizace v Československu*¹², ve které se nacházejí texty českých i slovenských autorů shrnujících zpřetrhání tradičního způsobu hospodaření. Z odborných publikací jmenujme dále dílo z pera Jany Pšeničkové *Zemědělské družstevnictví: Kolektivizace zemědělství*.¹³ Tato kniha se podrobně věnuje vývoji JZD a jejich nesnadným osudům.

Technická univerzita v Liberci se již několik let věnuje problematice politických procesů a perzekucí 50. let 20. století. Stala se předmětem výzkumu studentů katedry historie, jejichž poznatky byly vydány v několika bakalářských a diplomových pracích. Důležitým zdrojem nejen pro tento text byla bakalářská práce Veroniky Čermákové¹⁴ a diplomové práce Miluše Honzíkovej¹⁵ a Barbory Mládkovej¹⁶. Právě v práci Veroniky Čermákové se vyskytuje seznam odsouzených u KS v Liberci z roku 1956, ve kterém byl zmíněn právě „*vesnický boháč*“ Josef Hrubý.

¹⁰ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008. ISBN 978-80-213-1799-4.

¹¹ KAPLAN, Karel, pozn. 2.

¹² ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

¹³ PŠENIČKOVÁ, Jana. *Zemědělské družstevnictví: Kolektivizace zemědělství*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-85475-80-4.

¹⁴ ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci v letech 1955-1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

¹⁵ HONZÍKOVÁ, Miluše. *Politické procesy padesátých let. Krajský soud v Ústí nad Labem 1953-1954*. Diplomová práce TU Liberec. Liberec 2006.

¹⁶ MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953-1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005.

3. Krajský soud v Liberci

Do konce 50. let 20. století bylo v Československu v politických procesech odsouzeno na 150 000 lidí, z toho nejméně 250 popraveno. Nejen v Liberci nalezneme skutečné či domnělé odpůrce režimu. Desítky libereckých občanů odsoudil Státní soud, jehož činnost byla ukončena v roce 1952 a k 1. lednu 1953 jeho pravomoci v libereckých kauzách převzal Krajský soud v Liberci.¹⁷ Část personálu, který působil u Státního soudu, přešla k instancím Krajského soudu.¹⁸ Krajský soud v Liberci v letech 1953-1956 projednal kauzy 424 osob, z nichž bylo 380 odsouzeno. Tři osoby získaly trest doživotí a zbývajících 377 osob bylo potrestáno souhrnně k 2 701 rokům a 1 měsíci odnětí svobody. V roce 1956 Krajský soud v Liberci odsoudil celkem 45 osob, z toho 42 mužů. Většina mužů byla odsouzena v produktivním věku.¹⁹ V letech 1955-1956 bylo před Krajským soudem v Liberci obžalováno celkem 88 osob, z toho 75 mužů a 13 žen. Z celkového počtu obžalovaných padl pouze 1 zprošťující rozsudek, 86 osob se odsoudilo k trestu odnětí svobody v celkové výši 516 let a 1 měsíc. Nejvyšším trestem bylo 14 let odnětí svobody, nejnižším 3 měsíce. Nejvíce osob se provinilo hospodářskými delikty (celkem 39), 29 pak účastí v organizované skupině.²⁰

U Krajského soudu v Liberci v roce 1956 pracovali 4 státní prokurátoři, a to Jaroslav Nový, Antonín Kosík, Antonín Bugno a Jaroslav Pospíšil.²¹ Jaroslav Nový byl jedním z neaktivnějších prokurátorů; v letech 1955-1956 se svojí žalobou podílel na 15 případech. U Krajského soudu působil i v předešlých letech 1953-1954. Byl členem Revolučního odborového hnutí a pracoval v generální prokuratuře.²² Antonín Kosík se podílel na 14 případech. Narodil se v roce 1921, pracoval jako pomocný zřízenec a od roku 1951 bydlel v Ostravě. Vystudoval jednoroční Právnickou školu pracujících v Praze v období 1. dubna 1950-31. března 1951. 1. dubna 1952 byl jmenován krajským prokurátorem v Liberci.²³ Podílel se na případu Josefa Hrubého (viz kapitola Kauza Josefa Hrubého). Dalším žalobcem, který se podílel na případu Josefa Hrubého, byl Antonín Bugno. Jeho žaloba se vyskytla v dalších 5 případech. Bugno pocházel ze Slovenska, byl absolventem Právnické školy pracujících v Bratislavě v období od 1. prosince 1948 do 30. listopadu 1949. Dva roky (1951-1952) působil jako krajský prokurátor v Košicích. V březnu 1952 byl navržen do funkce

¹⁷ MELANOVÁ, Miloslava a kol. *Liberec*. Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3. s. 346.

¹⁸ VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPEŤOVÁ, pozn. 6, s. 44.

¹⁹ DRBOHLAVOVÁ, Anna. *Politické procesy 50. let 20. století v Československu – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017. s. 22.

²⁰ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 82.

²¹ Tamtéž s. 36.

²² VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPEŤOVÁ, pozn. 6, s. 198.

²³ Tamtéž, s. 44, 66, 69, 125.

prokurátora pro mimořádné procesy na Slovensku. Není známo, zda by byl skutečně uveden do funkce.²⁴ Adolf Pospíšil, vyučený zámečnick, se dle dochovaných materiálů účastnil pouze 1 případu. Narodil se roku 1919 v Teplicích. V období od 1. října 1950 do 30. září 1951 vystudoval jednoroční PŠP v Praze.²⁵

V roce 1956 pracovali u Krajského soudu v Liberci 3 předsedové senátu. Byli jimi František Hruša, Anastazie Kleandrová a Zdeněk Číhal.²⁶ František Hruša se narodil 22. dubna v roce 1916 a byl jedním z neaktivnějších předsedů senátu, účastnil se totiž 17 soudních přelíčení. Původním povoláním byl úředník, pocházel ze živnostenské rodiny a bydlel v Liberci. Během okupace přerušil studia na právnické fakultě, avšak v roce 1946 studia dokončil. Dle Barbory Mládkové byl Hruša jedním z předúnorových soudců, vystudoval tedy právnickou fakultu. Byl předsedou lidového soudu, členem Komunistické strany Československa, ROH, Svazu česko-sovětského přátelství a také pracoval v československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Anastazie Kleandrová byla předsedkyní senátu, která se nejvíce účastnila procesu Josefa Hrubého (viz kapitola Kauza Josefa Hrubého). Kleandrová byla velmi aktivní předsedkyní, zasedala u 15 soudních přelíčení.²⁷ Zdeněk Číhal, původní profesí dělník, se narodil v roce 1921. V 28 letech začal studovat dvouletou PŠP v Praze, kterou úspěšně dokončil. Z pozice řadového soudce v Liberci se dokázal vypracovat až na náměstka ministra spravedlnosti. Z této pozice byl odvolán v dubnu roku 1968, kdy byl označen za hybnou páku ministerstva spravedlnosti a odvolán z funkce. Dožil se sametové revoluce bez větší újmy; v 90. letech zemřel v Liberci, kde žil celý život.²⁸

Mezi 6 advokátů, působících u Krajského soudu v Liberci v roce 1956, patřili František Mls, Miroslav Bukáček, Karel Votruba, Rostislav Zástěra, Václav Axamit a Břetislav Nohavec.²⁹ Ani jeden zmiňovaný se však neúčastnil kauzy Josefa Hrubého.

Senát byl doplněn o soudce z lidu, u kterých byla nutná „politická spolehlivost“. Mezi soudce z lidu, působících v roce 1956 u Krajského soudu, patřili Karel Kmínek a Josef Chmelař, kteří se účastnili i soudních přelíčení s Josefem Hrubým, dále František Žana, Vladimír Rališ,

²⁴ Tamtéž, s. 42, 58-9, 68, 118.

²⁵ Tamtéž, s. 127.

²⁶ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 37.

²⁷ Tamtéž, s. 38.

²⁸ MELANOVÁ, Miloslava a kol., pozn. 17, s. 345.

²⁹ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 39-40.

Adolf Šír, Josef Buchar, Jaroslava Rollová, Ferdinand Zýder, Karel Buchar, Rudolf Malík a Josef Hušek.³⁰

4. Politické procesy

Od února 1948 se tvořil mechanismus politických procesů. Ještě v roce 1949 mělo hlavní roli ve výrobě politických procesů vedení ministerstva spravedlnosti. Po příchodu prvních sovětských poradců v říjnu 1949 se iniciativa přesouvala a StB a její vedoucí postavení se tím zvýraznilo.³¹ Léta 1948-1954 patří mezi nejhorší období politických perzekucí. V těchto letech se v Československé republice zrealizovalo nejvíce politických procesů s největším počtem obětí.³² Státní a politický tlak vedl ve vykonstruované monstrprocesy. K těm největším patřil proces proti představitelům nekomunistických stran s názvem „*M. Horáková a spol.*“³³ Byl prvním procesem, který byl připraven sovětskými poradci, byl prvním velkým představením, které otevřelo nové období represí. Scénář byl připraven do nejmenších podrobností, obžalovaní byli nuceni odříkat zpaměti svá „*doznání*“. Hlavním rysem poúnorového teroru v Československu byly represe nekomunistů.³⁴ Iničiátoři monstrprocesů je konstruovali tak, aby působily otřesně, aby šokovaly veřejnost. Jejich politický ohlas měl překročit hranice státu a měl mít mezinárodní ohlas. Soudní přelíčení se odehrávala v soudních síních, ve velkých sálech nebo v jídelnách. Měnila se v divadlo, které mělo předem vypracovaný scénář a vybrané obecnstvo.³⁵

Politická perzekuce odpovídala různým formám a stupňům tvrdosti silného mechanismu. Struktura se skládala z rozhodujících článků a k ní napojených sítí institucí, orgánů a komisí. Političtí iničiátoři perzekuce, potažmo tvůrci oficiální politiky patřili k úzkému vedení komunistické strany; nejdůležitější byly krajské komise regionálního měřítka. Ty schvalovaly politické zaměření procesu, výši trestu i výběr samotného obžalovaného. Schválení se účastnil prokurátor, soudce i velitel Státní bezpečnosti a dále byly do procesu zapojeny místní organizace místního národního výboru, okresního národního výboru, ROH i zaměstnavatelé. Hlavní roli v případě hrál kádrový posudek, na skutečnosti tolik nezáleželo.³⁶ Perzekuce v komunistickém režimu se vyznačovala tím, že se neomezovala pouze na jednu hlavní

³⁰ Tamtéž, s. 38-9.

³¹ Tamtéž, s. 10.

³² KAPLAN, Karel. *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha 2002. s. 16.

³³ Více např. KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: „M. Horáková a spol.“*. Praha, 1995.

³⁴ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 10.

³⁵ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK, pozn. 4, s. 43.

³⁶ HONZÍKOVÁ, Miluše, pozn. 15, s. 15-7.

osobu; dopadala totiž na celé rodiny včetně dětí, příbuzných a přátel. Perzekuce měla rozdílné motivy, podoby i stupně. Důvodem mohly být mj. politické názory či bývalé členství v nekomunistických stranách, náboženská víra, příslušnost k národnostní menšině či jinému národu, příbuzenské nebo i přátelské vztahy a svazky s „nepohodlnými“ osobami, odpor ke vstupu do zemědělských družstev, nebo dřívější i současná činnost v zájmových a náboženských organizacích. Formy perzekuce se dělily do různých skupin, a to od vyřazení oběti z veřejného života, umělé vytváření překážek při vyřizování nutných úředních nebo osobních záležitostí, přes zákaz cest do zahraničí, studia na vysokých školách či výkonu povolání, po sledování bezpečností, vytvoření politického procesu i vraždy.³⁷

Po nastolení komunistické moci se stala nezákonnost politickým programem, šířila se jako řetězová reakce. Vešla do všech podob života společnosti a postupně se měnila v obvyklou formu každodennosti. Vlna nezákonností byla zdůvodňována potřebou zajistit vítězství revoluce, nově nastolenou moc a likvidaci jejich odpůrců. Společnost si na nezákonnosti postupně zvykala a přizpůsobovala se její trvalé přítomnosti.³⁸ Politická rozhodnutí byla nadřazena právu. Zákony odporovaly ústavě, vládní a ministerská nařízení neodpovídala zákonům. V nemálo případech sami vykonavatelé moci zákonům nerozuměli, nebo je neznali. Velikou moc měla Státní bezpečnost³⁹ a na politických procesech měla velký zájem. Výroba procesů patřila k její hlavní pracovní náplni. Díky konstruování procesů mohla vystupovat jako mocenská a politická síla nezávislá na komunistickém vedení, její činnost ve výrobě procesů byla nekontrolovatelná. Politický proces začínal pro StB samotným vyhledáním či „výrobou“ budoucích obětí, které se stali podezřelými díky vyvolané provokaci, vynucené výpovědi či po dlouhodobém sledování i přes to, že zmíněné postupy nepřinesly žádné důkazy. Po zatčení měli vyšetřovatelé za úkol odhalit údajnou trestnou činnost a to díky otázkám, které byly kladeny způsobem, aby vynucená odpověď přinesla potřebné důkazy k usvědčení z trestné činnosti. Činnost vyšetřovacího systému spočívala v kombinaci fyzického a psychického násilí či vyhrožování. Cílem bylo obžalovaného psychicky zlomit, aby se nebránil doznání, což bylo v politických procesech bráno za hlavní a nejdůležitější důkaz o trestném činu.⁴⁰

³⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK, pozn. 4, s. 23-4.

³⁸ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá Fronta, 1993. ISBN 80-204-0145-8. s. 180-1.

³⁹ Více o Státní bezpečnosti KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: Státní bezpečnost 1948-1956*. Doplněk, Brno, 1999. ISBN 80-7239-024-4. Dále KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948: historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ*. Plus, Praha, 2015.

⁴⁰ HONZÍKOVÁ, Miluše, pozn. 15, s. 18-21.

Monopol moci se udržoval a rozšiřoval omezováním politických svobod a občanských práv, až dospěl k jejich úplné likvidaci. Občané ztratili práva, která pro ně byla dříve běžná a která obsahovala i platná ústava. Právo volit místní orgány moci, vyslovovat se k politické činnosti vlády a politických stran, veřejně projevat svoje názory, či právo svobody informací bylo ztraceno. Tato likvidace proběhla bez většího odporu, takže i přeměna občanů v objekt politických machinací komunistické strany byla provedena bez větších potíží. Obyvatelstvo neodhadlo konečné důsledky těchto změn a zřejmě ztrátu politických práv ani nepocítilo. U velké části občanů převažovaly hospodářské a sociální zájmy nad těmi politickými, což komunistické vedení podporovalo a snažilo se hospodářské požadavky uspokojovat.⁴¹

Politické procesy patřily k základnímu způsobu realizování záměrů oficiální politiky. Jejich úkolem bylo potrestat, odstranit a izolovat ty, kteří zavazeli záměrům oficiální politiky. Sociální složení obětí politických procesů odráželo strukturu tehdejší společnosti, ve které režim trestal skutečné i potencionální odpůrce. Procesy však plnily i výchovnou funkci. Jejich prostřednictvím měli být lidé obeznámeni s chováním nepřátel režimu, či škůdců hospodářství. Bylo proto důležité, aby panovalo široké povědomí o procesech, aby byly přístupné veřejnosti prostřednictvím médií či účasti na přelíčení. Celkem bylo v letech 1948-1989 odsouzeno 264 429 lidí a za tuto dobu bylo vykonáno 451 trestů smrti.⁴² Žádný významnější politický proces se v novinách neobešel bez výzvy k ostražitosti před „válečnými imperialistickými štváči“ nebo před „domácími nepříteli, zrádci, spojenci imperialistů“ či před „rukama třídních nepřátel, kteří stojí v pozadí všech politických i hospodářských potíží.“⁴³

Komunistické vedení nemělo na skutečné rehabilitaci politických procesů a odčinění nezákonností zájem, protože jak ve Státní bezpečnosti, tak v politickém vedení a justici měli stále značný vliv funkcionáři, kteří se na „výrobě“ politických procesů podíleli. Komunistické vedení důsledně trvalo na tom, že pouze ono bude rozhodovat o revizi a rehabilitaci procesů se svými bývalými soudruhy. K přezkoumání těchto procesů byly sestaveny zvláštní komise, které pracovaly v tajnosti, a jejich návrhy přijímalo nebo zavrhovalo samo vedení KSČ. Rehabilitační komise Ústředního výboru KSČ tak soustředily velké množství stranických dokumentů a převzaly většinu materiálů StB.⁴⁴ Přestože bylo mnoho politických procesů rehabilitováno, návrat k zákonosti, či zbavení nevinně odsouzených viny, jejich začlenění

⁴¹ KAPLAN, Karel, pozn. 38, s. 195-7.

⁴² ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 11-2.

⁴³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK, pozn. 4, s. 43.

⁴⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 5, s. 7.

jako rovnoprávných spoluobčanů do společnosti a života a zejména pak potrestání skutečných viníků za masové zločiny, zůstalo nedokončeno.⁴⁵

5. Propaganda

Propagační kampaně byly výrobní technologií politických procesů. Byli do ní zapojeni ideologové, novináři i spisovatelé z řad komunistů, kteří promlouvali v rozhlasu či zveřejňovali články v tisku. Na veřejných schůzích vykládali soudci o procesech, ze kterých mělo být následně vyvozeno poučení. Politické koncepce a záměry výrobců procesů tak díky propagandě byly úspěšné. Domnělé „*trestné činy*“ byly líčeny jako nejhroživější zločiny, ve kterých figurovali „odpadlíci“ společnosti.⁴⁶ Organizátoři kampaní a jejich výkonní aktéři zahrnuli společnost nenávistí, zlobou a ovzduším, ze kterého plynul strach. Politické vraždy byly prohlašovány za spravedlnost, násilí za právo a utrpení nevinných za oprávněný trest. Bylo tak oslavováno vítězství ideologie nad právem. Skuteční zločinci byli „*zachránci režimu před jeho nepřáteli*“.⁴⁷

Masivní kampaň, která provázela politické procesy v místním, okresním, krajském, národním i celostátním měřítku, ovlivnila velkou část společnosti, která jí uvěřila, nebo ji alespoň neodmítla. Našli se však tací, kteří se díky kampani z iluzí o komunistickém režimu vyléčili. Propagandistické kampaně narušily nejen politické a právní myšlení příslušníků tehdejší generace, ale zároveň se tyto zkušenosti staly zdrojem odporu proti režimu.⁴⁸ Z rozhlasu byly vykřikovány soudy nad žalovanými, noviny byly plné štvavých článků, které byly doplňovány karikaturami⁴⁹ a básněmi. Odsouzení byli veřejnosti představováni jako „*imperialističtí štváči*“ či „*velezrádčí agenti buržoazie*“. Cílem propagandistických kampaní bylo ve veřejnosti vyvolat myšlenku, že Československo je vážně ohroženo, a že jedinou záchranou je věrnost Sovětskému svazu. Propaganda byla účinnou a silnou zbraní systému, díky níž funkcionáři podle tehdejších politických potřeb vytvářeli z nepohodlných osob vlastizrádce, špiony a agenty. Tím byli deklasováni do společnosti třídních nepřátel. Zároveň byly tyto osoby prezentovány za viníky neúspěchů v hospodaření.⁵⁰

⁴⁵ KAPLAN, Karel, pozn. 38, s. 177.

⁴⁶ ČERMÁKOVÁ, Veronika, pozn. 14, s. 26.

⁴⁷ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK, pozn. 4, s. 207.

⁴⁸ Tamtéž, s. 208.

⁴⁹ Více v PERNES, Jirí. *Dějiny Československa očima Dikobrazu*. Brno, 2003.

⁵⁰ MLÁDKOVÁ, Barbora, pozn. 16, s. 40.

činnost i praktický výkon. Vláda a parlament bleskově schválily tzv. Ďurišovy zákony⁵⁹ z roku 1946 a Hradecký program⁶⁰ z dubna 1947. Agrárním požadavkem bylo uzákonění horní hranice vlastnictví nebo držby půdy v rukou jedné osoby nebo rodiny. Stanovení přijatelného pozemkového stropu mělo dát právní jistotu menšímu a střednímu rolníkovi a také uklidnit bohatší sedláky, že nepřijdou o svůj rodový majetek.⁶¹ Rolnictvo mělo v živé paměti prožitky z předválečné hospodářské krize i z okupačního hospodářství.⁶² Je tedy logické, proč měla komunistická strana silnou podporu bezzemků a rolnictva.⁶³ Na předním místě šlo o nové půdní přiděly z konfiskovaných statků, o státem financované přiděly traktorů a jiných mechanismů do rukou soukromých zemědělců. Program však zůstal pouze na papíře, protože v praxi se prováděl spíše opak. Soukromé vlastnictví 50 ha půdy, které bylo zaručeno ústavou 9. května, bylo zrušeno a stávající družstva, která se měla dle programu co nejvíce rozšířit, byla likvidována jako ostatní zemědělské organizace.⁶⁴ Nešetřilo se sliby. Po válce komunisté slibovali všechno všem, lákali rolníky do svých řad, slibovali pozemky, úpravy daní. Rolníci slyšeli na prohlášení, že „*Ďuriš dal, Ďuriš dává a dá i v budoucnosti!*“.⁶⁵ Slibovaná zlepšení pro střední a větší zemědělce se ale vytrácela, méně byla zvýhodňována i soukromá malovýrobní hospodářství a největší podpora směřovala do budoucího kolektivizovaného zemědělství.⁶⁶ Podpora směřovala i do státních statků, do státních strojních stanic, které pohlcovaly rolnická strojní družstva a do nově zřizovaných Jednotných

⁵⁹ v navrhovaných zákonech šlo na předním místě o nové půdní přiděly z konfiskovaných velkostatků a o jejich slibované zaknihování, o státem subvencované přiděly traktorů a jiných moderních mechanismů do rukou soukromých zemědělců nebo do jejich společného užívání či o výhodné scelení půdy v obecních katastrech. JECH, Karel, pozn.8, s. 51.

⁶⁰ zásady Hradeckého programu vyhlásil ministr Július Ďuriš na několikatisícovém shromáždění rolníků a sedláků za situace, kdy se politické napětí na vesnici velmi vyostřovalo. Byl pokusem o získání podpory především malých a středních rolníků bez rozdílů jejich politického smýšlení či stranické příslušnosti. JECH, Karel, pozn. 1, s. 52. Hradecký program obsahoval náměty ministerstva zemědělství k řešení těchto hlavních bodů: 11. Konečné vyřešení otázky půdy; 2. Příděl lesů; 3. Odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků; 4. Reorganizace distribuce; 5. Výstavba družstevnictví; 6. Cukrovarský průmysl; 7. Rolnické pojištění; 8. Zemědělský úvěr; 9. Jednotná zemědělská daň; 10. Mechanizace zemědělství; 11. Opatření v zájmu zemědělských žen a zemědělské mládeže; 12. Zlepšení živočišné výroby; 13. Zahradnictví; 14. Rybářský zákon; 15. Výstavba území bývalých německých vojenských cvičišť; 16. Hospodářská výstava v roce 1948; 17. Uzákonění Jednotného svazu českých zemědělců a Svazu slovenských rolníků. JECH, Karel, pozn. 8, s. 53.

⁶¹ Ústava 9. května z roku 1948 v čl. 158 a 159 výslovně stanovila, že nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů, a že soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno. Tamtéž, s. 53.

⁶² JECH, Karel, pozn. 7, s. 13.

⁶³ JECH, Karel, pozn. 8, s. 53.

⁶⁴ VOHRYZKA-KONOPA, F.J. *Venkov v temnu: Násilná socializace čs. zemědělství*. 1989. Mnichov.s. 17.

⁶⁵ BLAŽEK, Petr a kol. *Rozkulačeno!: Půlstoletí perzekuce selského stavu. Ústav pro studium totalitních režimů*, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. s. 63.

⁶⁶ především do státních statků, do státních strojních stanic pohlcujících rolnická strojní družstva a do nově zakládaných výrobních družstev (JZD a JRD), která však i přes dobré snahy obětavých místních nadšenců nemohla získat a také nikdy nezískala skutečně družstevní charakter. JECH, Karel, pozn. 8, s. 55.

zemědělských družstev a Jednotných rolnických družstev.⁶⁷ Ďurišovi šlo o to, aby co nejvíce zradikalizoval občany z řad bezzemků a drobných rolníků, programem KSČ byl zápas o vesnici a zmobilizování rolnických komisí.⁶⁸

Mezi úkoly komunistické zemědělské politiky patřilo omezování „*kapitalistických živlů na vsi*“ a postupné přebudování individuální zemědělské malovýroby v socialistické velkovýrobní hospodářství.⁶⁹ Záměrně byly sedlákům uměle znemožňovány podmínky pro plnění nepřiměřených a nadsazených dodávkových a výrobních úkolů. Dalším krokem v znepríjemnění života byl zákaz najímání cizích pracovních sil, odebrání zemědělských strojů a budov či vytlačování „*kulaků*“ na nekvalitní pozemky.⁷⁰ Vesnice byla držena v neklidu, rolníci byli zakomponováni do politického boje a tak se vytvářely podmínky pro zisk voličů a příznivců. Ďuriš byl chápán jako symbol zemědělské politiky komunistické strany. Jedněmi byl vychvalovaný, druhými odsuzovaný a nenáviděný. Zemědělská politika byla v rukou komise ÚV KSČ, zejména pak v moci ministerstva zemědělství, přičemž v obou případech stál v čele Julius Ďuriš.⁷¹ Soustředil se především na omezování a zatlačování vesnických kapitalistů. Prosazoval představu, že všechna družstva v obci se sjednotí do jednoho koordinujícího orgánu, který by byl nástrojem v boji proti „*vesnické buržoazii*“. Vytváření ekonomických a politických podmínek pro vstup rolníků do družstev bylo hlavním Ďurišovým úkolem.⁷² Měl k dispozici statisíce ha zkonfiskované půdy v pohraničí i ve vnitrozemí, což byla jeho největší páka na drobné venkovské obyvatele, zejména bezzemky, kteří toužili stát se samostatnými rolníky.⁷³ Mezi tři hlavní úkoly uvedl ministr Ďuriš „*omezování kapitalistických živlů na vesnici*“, rozšíření a vybudování zemědělského družstevnictví a vybudování velkovýroby na zemědělských statcích.⁷⁴ Zatlačování a omezování kapitalistických složek na vesnici mělo tragické následky pro osudy obyvatel vesnic. Postupy proti bohatším zemědělcům neměly jen ochránit drobné a střední rolníky od závislosti na podnikatelích, ale pomoci k úplnému zničení základů zemědělství. Tato politika zatlačování měla trvat tak dlouho, dokud by zemědělci nebyli schopni prosperovat a dokud nebyli občansky a politicky zdiskreditováni.⁷⁵

⁶⁷ JECH, Karel, pozn. 7, str. 13.

⁶⁸ VOHRÝZKA-KONOPA, F.J., pozn. 64, s. 16.

⁶⁹ JECH, Karel, pozn. 8, s. 58.

⁷⁰ RŮŽIČKA, Miloslav, pozn. 1, s. 7.

⁷¹ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 34-35.

⁷² Tamtéž, s. 147.

⁷³ VOHRÝZKA-KONOPA, F.J., pozn. 64, s. 15.

⁷⁴ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 85.

⁷⁵ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 39.

Žádný z představitelů komunistické strany si nedokázal představit jiný systém socialismu než systém stalinský. Osobnostní a intelektuální kvality vyšších funkcionářů KSČ znemožňovaly samostatný úsudek a vymyšlení alternativ.⁷⁶

7. Označení nepřítele

Na říjnovém jednání ÚV KSČ v roce 1948 se uskutečnil první pokus o pojmenování a charakterizování úhlavního nepřítele, který byl terčem pounorové zemědělské politiky. Proti němu měla být zburcována rolnická většina. V Leninových a Stalinových spisech se objevoval výraz „*kapitalistický živel na vsi*.“ Pro české a slovenské vesničany se tento pojem zdál knižní a odměřený. Pojmenování „*statkář*“ se zase týkal spíše největších, v té době už zlikvidovaných zemědělských podnikatelů a nezahrnoval méně majetné rolnictvo. Příliš pozitivně zněl i pojem „*sedlák*“ a „*velkosedlák*“, protože vyvolával pocit zkušeného hospodáře, který má přirozenou autoritu. Zlom v této debatě provedl Klement Gottwald⁷⁷, který používání výše zmíněných pojmů nepřipustil. Pro označení „*živlu, proti kterému my vedeme na vesnici boj*“ a „*kdo má být kulakem na vesnici*“, navrhnul výraz „*boháč*“.⁷⁸ Čeština ani slovenština neměla náhradu pro slovo „*kulak*“ v jeho původním sociálně ekonomickém významu.⁷⁹ „*Kulak*“ byl vykořisťovatelem práce druhých.⁸⁰ V československé laické veřejnosti byl pojem „*kulak*“ skoro neznámý a vyvolával pocit jakési ruské exotiky. Pojmy jako „*boháč*“, „*kulak*“, měly pro širokou veřejnost hanlivý nádech, který podněcoval závist a nenávist vůči větším a bohatším hospodářům. Navíc jeho ruský původ posiloval znak cizorodosti. V kolektivizačním slangu se výrazy „*vesnický boháč*“ postupně šířily do politických projevů, směrnic a prohlášení, do soudních rozsudků a hlášení. Pojem „*vesnický*

⁷⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, pozn. 12, s. 10.

⁷⁷ Klement Gottwald se narodil v roce 1896 a ve 20. letech byl funkcionářem komunistické strany na Slovensku, byl také redaktorem jejího tisku a od roku 1926 pracoval v pražském sekretariátu KSČ. V únoru 1929 byl zvolen generálním tajemníkem strany. V roce 1938 byl hlavním představitelem opozice proti přijetí mnichovského diktátu. V roce 1939 emigroval do SSSR a jako předseda Národní fronty a předseda KSČ se vrátil do Prahy v květnu 1945 (od té doby až do své smrti byl předsedou KSČ). V červenci 1946 se stal předsedou vlády a o dva roky později byl jmenován prezidentem republiky. Zemřel v roce 1953. ČADA, Václav a Hana KRÁČMAROVÁ. *Klement Gottwald: Revolutionary and Internationalist*. Praha: Orbis Press Agency, 1986. s. 125-39.

⁷⁸ JECH, Karel, pozn. 8, s. 59.

⁷⁹ při jeho přejímání z ruské literatury se vyskytovaly rozdílné názory na jeho obsah. Slovo „*kulak*“ znamená ruský původně pěst, označuje zámožnějšího samostatného zemědělce. Masarykův slovník naučný (1929) slovo „*kulak*“ nezahrnuje, Vášův a Trávníčkův Slovník jazyka českého (1937) bral „*kulaky*“ jako drobné majitele půdy a nepřátele Sovětů. Rusko-český slovník (1937, L.V. Kopeckij) chápal slovo „*kulak*“ jako „*bohatý sedlák; skrblík; držgrešle*“. Tamtéž, s. 60.

⁸⁰ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 49.

boháč“ se dal užít téměř proti všem reálným i potencionálním odpůrcům zemědělské politiky KSČ. Výrazy „*vesnický boháč*“ a „*kulak*“ splynuly v jedno.⁸¹

Bylo nutné vymezit obsah pojmu „*třídní nepřítel*“. Nabízelo se hledisko výměry půdy ve vlastnictví, nebylo ovšem jasně dané, kde začíná a končí střední rolník, kde začíná a končí „*kulak*“.⁸² Definice byla velmi problematická a také velmi flexibilní, byla zbraní v tzv. třídním boji.⁸³ Rozhodnutí o tom, kdo je a není „*kulak*“, bylo v rukou místních orgánů, díky čemuž se snadno mohli vyřizovat osobní účty, či zneužívat pravomoci. Na stav zemědělství špatně dopadala státem řízená cenová politika. Problémem byly vysoké výrobní náklady zemědělských výrobků, za něž stát povinné dodávky⁸⁴ vykupoval.⁸⁵

7.1. Perzekuce vesnického obyvatelstva

Hospodářům, kteří byli označeni za „*kulaky*“, byly předpisy dodávek automaticky zvyšovány.⁸⁶ Hlavním prostředkem „*třídního boje proti kapitalistickým živlům na vsi*“ byla finanční politika. Pro „*boháče*“ to znamenalo zejména zvýšení zemědělské daně, zrušení daňových úlev, zvýšení úrokových sazeb, odbourání státních cenových intervencí, nebo nucené půjčky státu. Byly zvyšovány ceny osiv, sadby, umělých hnojiv, uhlí, pohonných hmot aj. Výjimečně si mohli velcí zemědělci koupit menší stroj, pouze ale za nevýhodné ceny.

Důležitým mezníkem v politice omezování a vytlačování „*vesnických kapitalistů*“ byl 9. sjezd KSČ (24. - 29. května 1949).⁸⁷ Vesnice se stala terčem socialistické přestavby, „*vesničtí boháči*“ měli být vypuzeni do naprosté izolace a malí a střední rolníci měli být vyproštěni z vlivu „*vesnických boháčů*“.⁸⁸ Byly vydávány nové odběrné lístky na textil a obuv (tzv. šatenky). Nesměly je však dostávat zemědělci s více než 15 ha půdy, nebo ti, co neplnili

⁸¹ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 196.

⁸² pro mnohé nebylo důležité vycházet z počtu hektarů, ale jestli plní zemědělské dodávky. Příkladem je výrok Antonína Zápotockého: „Kulak je ten, kdo neodvádí.“ Dalším příkladem je i formule stranického ideologa Václava Kopeckého: „Kulaci jsou ti, co vykořisťují.“ Dle vedoucího zemědělského oddělení stranického sekretariátu Václava Sovy je znakem kulaka držení mechanizačních prostředků: „Traktor se dá přisoudit jen kulakům.“ JECH, Karel, pozn. 8, s. 61.

⁸³ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 49.

⁸⁴ V případě „*vesnických boháčů*“ nebylo relevantní, když např. dobytek byl nakažen slintavkou a kulhalkou, a z toho důvodu nebyli schopni splnit dodávky mléka. Byla to záminka k pranýřování jejich vykořisťovatelského charakteru. URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou: Okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8. s. 89.

⁸⁵ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 13.

⁸⁶ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 84.

⁸⁷ Větší sedláci byli zbavováni funkcí v národních výborech, ve svazech zemědělců, ve vedení tradičních družstev, nemohli využívat svoje traktory, museli odvádět vysoké dodávky. JECH, Karel, pozn. 8, s. 63.

⁸⁸ JECH, Karel, pozn. 8, s. 63.

předepsané dodávky, ti, co byli živnostníci, obchodníci, výměnkáři.⁸⁹ Obcím, kde se vyskytovalo nejvíce „boháčů“, byla věnována „zvláštní pozornost“. Bylo prověřováno, zda v obcích zástupci této skupiny neplní dodávkové povinnosti, nebo dokonce neovládají národní výbory.⁹⁰

Na vesnicích se vyskytovali pracovníci Státní bezpečnosti, kteří vyhledávali osoby vhodné k trestnímu stíhání.⁹¹ Bylo navozeno prostředí strachu, nejistoty a obav.⁹² Existovalo mnoho nejasností v ujasnění si, kdo je vlastně „vesnický boháč“. Nebylo v tom jasno ani na ministerstvu zemědělství, ani přímo na vesnici a ta pak nemohla jednoduše poznat, kdo je její nepřítel. „Otázka půdy v procesu omezování a zatlačování vesnických boháčů“ je název pro tajný závazný pokyn projednávaný dne 30. května 1950. Obsahuje teze, že „vesničtí boháči“ jsou třída nepřátelská, že je nutné rozhodnout co s nimi poté, co ztratili půdu, že v obci jsou překážkou a musí být odstraněni, že se musí zajistit jejich odstranění z JZD.⁹³ Byl nalezen důvod pro individuální odsun „boháčů“ z vesnic.⁹⁴ Antonín Zápotocký⁹⁵ 1. srpna 1953 v projevu odsoudil dřívější donucování rolníků ke vstupu do družstev a prohlásil, že nikomu nebude bránit ve výstupu z družstva.⁹⁶ Překážkou ve vývoji zemědělství byl dle ÚV KSČ právě „vesnický boháč“, který byl poslední kapitalistickou třídou. Důvodem bylo to, že i po zabavení strojů a traktorů, které JZD zpočátku neměla k dispozici, zůstávala zemědělcům

⁸⁹ Tito lidé byli nuceni nakupovat textilní zboží a obuv na volném trhu za podstatně vyšší ceny. URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 67.

⁹⁰ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 72.

⁹¹ Státní bezpečnost byla 23. května 1950 z nařízení č. 48/1950 Sb. vyčleněna z resortu ministerstva vnitra a bylo vytvořeno ministerstvo národní bezpečnosti. Po sovětském vzoru prosazovalo svůj přísně utajovaný mocenský vliv. JECH, Karel, pozn. 8, s. 68.

⁹² V tajných pokynech ministra Ladislava Kopřivy ze dne 22. 12. 1950 se nařizovalo: „Věnovat co možno největší péči vyšetřování trestných činů zemědělců, nespokojovat se přitom zjišťováním jen zjevných pachatelů z řad malých a středních rolníků, ale odhalovat skutečné podněcovatele a inspirátory těchto deliktů, vesnické boháče a příslušníky ilegálních organizací, proti těmto zaměřovat ostří bezpečnostních opatření. Prokurátorům předkládat věci dostatečně vyšetřené a umožňovat jim tak dobrou předběžnou práci Sboru národní bezpečnosti správné stíhání a souzení zemědělských trestných činů.“ Tamtéž, s. 69.

⁹³ Tamtéž, s. 72-4.

⁹⁴ „Vysídlení vesnických boháčů z obce je možno provést jenom ve výjimečných případech, kdy se jedná o zjevné nepřátele a sabotéry, kteří práci a činnost JZD poškozují a znemožňují, a to opět se souhlasem a na žádost většiny drobných a středních rolníků na vesnici.“ Tamtéž, s. 76.

⁹⁵ Antonín Zápotocký byl do roku 1914 funkcionářem sociální demokracie, posléze organizátorem dělnických rad. V letech 1922-1925 byl generálním tajemníkem KSČ a ve 30. letech představitelem komunistických Rudých odborů. Za svůj život byl několikrát vězněn, a to za organizaci generální stávky na Kladensku a za ilegální přechod hranic do Polska v dubnu 1939. Po 2. světové válce se stal poslancem Národního shromáždění a předsedou Ústřední rady odborů. Byl velkým propagátorem tzv. dvouletek a také intenzivně formoval stranickou politiku. V únorových dnech roku 1948 byl jedním z mužů, kteří požadovali schválení demise ministrů. Po únoru roku 1948 byl několik měsíců místopředsedou československé vlády, poté jejím předsedou, a to do roku 1953. Kládl důraz na upevňování a rozvíjení spolupráce Československa se Sovětským svazem a s ostatními lidově demokratickými státy. 21. března 1953 byl zvolen druhým „dělnickým prezidentem“ Československé republiky. Zemřel 13. listopadu 1957. ŠUMBEROVÁ, Ludmila. *Antonín Zápotocký: 1884-1957*. Praha: Svoboda a práce, 1984.

⁹⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 19.

kvalitní půda, budovy, potahy a stáda. I přes směrnice zakazující přijímat „kulaky“ do družstev, se tato podmínka nedodržovala a téměř polovina zemědělců nad 20 ha v obcích se stala členy JZD.⁹⁷

„Boháč“ byl líčen jako úhlavní nepřítel JZD, o to nebezpečnější, pokud je jeho členem.⁹⁸ Musel být označen a pošpiněn původce chyb a nedostatků. Bylo nutné přikročit k tvrdším formám postihu, které jsou zmíněny v materiálu „Omezování a zatlačování vesnických boháčů“ z 8. března 1951.⁹⁹ Další formou útlaku bylo zamítání žádostí „boháčů“ o převod usedlostí a půdy na děti a manželky či sourozence.¹⁰⁰

4. května 1951 se vyznačila hranice členění zemědělců. Návodem pro označení „vesnického boháče“ a určení spodní hranice jeho pozemkové držby bylo v řepařských oblastech 8-12 ha, v obilnářských oblastech 10-14 ha, v bramborářských 12-16 ha, v píceňářských 15-20 ha. Za „boháče“ byl ale označen i člověk, který měl sice menší výměru půdy, ale byl hostinským, mlynářem, zahradníkem, řezníkem, či obchodníkem a to i v případě, že živnost už nevlastnil.¹⁰¹ Současně byli „boháči“ s 15 ha a více vyloučeni z KSČ a JZD, neboť bylo prokázáno, že záměrně škodí. Zpříšňovaly se i trestní postihy a to hlavně za neplnění výrobních a dodávkových úkolů¹⁰², za zatajování půdy, za činnost proti založení JZD, za „rozvracení“ JZD zevnitř, což v praxi znamenal nesouhlas s přechodem JZD na vyšší typ.¹⁰³ 14. září 1951 vyšel v Rudém právu článek o sabotérské činnosti „boháčů“. Tvrdil, že „vesnický boháč jako třídní nepřítel hledá nové a nové cesty jak škodit a brzdit vývoj socialismu“.¹⁰⁴

V roce 1952 se oficiálně snížila výměra půdy pro kategorii „vesnického boháče“ z 20 na 15 ha.¹⁰⁵ Hledisko určování „vesnických boháčů“ se účelově měnilo a mezi „kulaky“ byli řazeni i zemědělci bez ohledu na velikost pozemku.¹⁰⁶ Rozmohlo se tvrzení, že „vesničtí boháči“

⁹⁷ JECH, Karel, pozn. 8, s. 69.

⁹⁸ i když „prodá část svých pozemků, nezbaví se svého nepřátelského, kapitalistického smýšlení, svých vykořisťovatelských zvyklostí“. Tamtéž, s. 83.

⁹⁹ např. za odebrané traktory a stroje se neproplácely žádné finanční náhrady, všechny mechanizační prostředky se využívaly přednostně pro potřeby JZD, byl zesílen tlak na urychlené splácení poskytnutých úvěrů. Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁰ Tamtéž s. 86.

¹⁰¹ Dále ti, kteří pracovali ve vinařství, ovocnářství, chmelařství, zelinářství, chovatelství, kteří se neobešli bez námezdních sil a zejména majitelé speciálních technických zařízení potřebných k takové výrobě. JECH, Karel, pozn. 7, s. 42.

¹⁰² JECH, Karel, pozn. 8, s. 88-9.

¹⁰³ Tamtéž, s. 93.

¹⁰⁴ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 108.

¹⁰⁵ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 207.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 213.

rozvracejí zásobování obyvatelstva svojí sabotážní činností a je proto nutné „zločince z řad vesnických boháčů“ předávat k trestnímu postihu prokurátorům.¹⁰⁷ Společnost byla zásobena velkým množstvím polopравd, lži o tom, že „boháči“ jsou hlavními viníky, kteří můžou za to, že je nedostatek masa a potravin, a proto jsou hlavní překážkou pracujícího lidu na cestě ke šťastné budoucnosti.¹⁰⁸ 16. září 1952 se konala organizační schůze sekretariátu ÚV KSČ, kde se přijal závazný dokument, ve kterém byla zavedena nová protiselská opatření.¹⁰⁹ Stalinovo úmrtí změnilo zemědělskou politiku v celé východní Evropě a tlak na kolektivizaci se zmírnil. Byl to počátek nového přístupu, s menším důrazem na tzv. třídní boj a s větším zaměřením na získání všech skupin obyvatel do družstev.¹¹⁰

Antonín Zápotocký odmítl názor o boji proti „kulakům“ jako celku a na červnovém zasedání ÚV KSČ a v roce 1955 je rozdělil na „dobré a špatné“. O rok později se na celostátní konferenci KSČ přijal návrh o možnosti přijímání „hodných kulaků“ do družstev.¹¹¹ Václav Nosek¹¹², ministr vnitra, prohlašoval, že nesmí být ani jednoho funkcionáře NV, který by nevěděl, kdo to je „vesnický boháč.“ I přes to se stávalo, že někteří soudci se zdráhali označit zemědělce za „kulaka“, a tak tento pojem obcházeli výrazy „větší zemědělec“ či „velký sedlák“, nebo „vesnický spekulant“.¹¹³

7.2. Právní základ

Bylo nutné vytvořit legislativní základ pro přechod k socialismu tak, aby byl zlegalizován „třídní boj“. Mezi první patří zákon 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z 1. dubna 1947, dále vyhláška č. 612/1949 Ú. l., podle níž se vykupovaly mechanizační prostředky především „vesnickým boháčům“, či zákon o úpravě

¹⁰⁷ JECH, Karel, pozn. 8, s. 98.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 118.

¹⁰⁹ mezi ně patřil: nucený výkup mechanizačních prostředků, pokud jejich vlastník neplní výrobní smlouvu, či prostředky plně nevyužívá; cenová opatření, při kterých „boháči“ platili vyšší ceny za umělá hnojiva a za práci STS; zákaz poskytování šatenek, lístků na cukr a mýdlo; zabránění přidělování námezdních pracovních sil; poskytování úvěrů a úlev; rozpis dodávkových úkolů; neposkytování novomanželských půjček aj. Více JECH, Karel, pozn. 7, s. 111.

¹¹⁰ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 51.

¹¹¹ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 374.

¹¹² Václav Nosek, původně horník a sociálnědemokratický aktivista na Kladensku, byl československým komunistickým politikem. V roce 1921 se stal členem KSČ. V letech 1924-38 byl funkcionářem Rudých odborů a od roku 1929 byl členem Ústředního výboru. V roce 1939 emigroval do Velké Británie, o dva roky později byl jmenován členem čs. exilové Státní rady. Po 2. světové válce se významně podílel na zavedení komunistického režimu. Od dubna 1945 působil jako ministr vnitra. Provedl personální opatření ve Sboru národní bezpečnosti, což mj. vyvolalo v únoru 1948 vládní krizi. Právě SNB zasáhl proti odpůrcům komunistického převratu. Spolu s Klementem Gottwaldem se účastnil nátlaku na prezidenta Beneše, aby přijal demisi demokratických ministrů. V roce 1953 byl Nosek jmenován ministrem pracovních sil a zůstal jím až do své smrti v roce 1955. CHURANĚ, Milan. *Kdo byl kdo: v našich dějinách ve 20. století II*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-64-8. s. 26.

¹¹³ JECH, Karel, pozn. 7, s. 104.

pachtovného (č.126/1946 Sb.).¹¹⁴ Scelovací zákon č. 46 (z 21. března 1948) byl využíván v neprospěch selských hospodářství.¹¹⁵ Zákon č. 15/1947., o stíhání černého obchodu chránil před zatajováním zásob, před prodejem zboží za nepřiměřeně vysoké ceny apod.¹¹⁶ Důležitým byl zákon č.231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, ve kterém se mimo jiné nařizovalo „*exemplární potrestání vesnických boháčů za jednak nesplněné množství smluvních dodávek zjištěné domácí prohlídkou, jednak zaplacení nesplněného množství dodávky cenami volného trhu, jednak uložení správních trestů podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky*“. Bylo nutné uzákonit právní rámec, který by umožnil trestní postih za nesouhlas a odpor proti socialistické výstavbě a oficiálnímu režimu. Nepřátelé režimu byli souzeni dle zákona soudního č. 86/1950 Sb., a podle trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.¹¹⁷ Byla nutná personální výměna soudců a prokurátorů, aby oddaně a poslušně vykonávali pokyny komunistické strany, aby byli „*třídně a politicky spolehlivými kádry*“.¹¹⁸ Rostl počet trestů proti zemědělcům, docházelo ke „*kulackým procesům*“, které byly manipulovány ústředním vedením KSČ a vykonávány okresními a krajskými aparáty KSČ.

¹¹⁴ JECH, Karel, pozn. 8, s. 64.

¹¹⁵ komasací vznikaly souvislé pozemkové celky pro zakládání JZD nebo státní statky. Podle pokynů z 30. května 1950 v případě, že si „vesnický boháč“ ponechá půdu, „bude potřeba při slučování vytlačit vesnického boháče na okraj honů nebo katastru podle scelovacího zákona tím, že jeho půda bude přidělena JZD a jemu přidělena půda náhradní na okraji honů či katastrů“. JECH, Karel, pozn. 8, s. 65.

¹¹⁶ za porušení tohoto zákona se ukládaly peněžní pokuty a tresty odnětí svobody, za hrubé zločiny 10-20 let žaláře, výjimkou nebylo ani doživotí, či trest smrti. Tamtéž, s. 65.

¹¹⁷ obě trestněprávní normy přijaty 12. července 1950 na návrh ministerstva spravedlnosti vedené Štefanem Raisem. Tamtéž, s. 66.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 66.

7.3. Směrnice tří ministrů

Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů (resp. Směrnice tří ministrů č. 27/1951) byla podepsána 20. října 1951 Ladislavem Kopřivou¹¹⁹, Václavem Noskem a Štefanem Raisem. V platnost vešla 1. listopadu 1951.¹²⁰ Nejvýznamnější úlohu hrálo ministerstvo národní bezpečnosti, protože jeho administrativa určovala rodinným příslušníkům potrestaných „vesnických boháčů“ pracovní místo a místo pobytu.¹²¹ Přísně tajné Směrnice nikdy nebyly zmíněny ve Sbírce zákonů a nařízení, nebyly vyvěšeny na obecních tabulích, obsah nesměli znát ti, do jejichž životů násilně vstupovaly.¹²² Ke vzniku směrnic přispěl i pokles tempa v zakládání JZD. Z tohoto jevu funkcionáři usoudili, že k tomu přispěla přítomnost rodin potrestaných boháčů a jejich vliv na rolníky. Kampaně vedené proti „boháčům“ a rolníkům uváděly *Babický případ* jako potvrzení správnosti třídní politiky.¹²³

Na samém začátku byla udání nebo označení sedláka za „vesnického boháče“, na základě čehož prokurátor a StB rozhodli o vzetí do vazby, o zajištění majetku a podání trestního oznámení. Rodina byla odsunuta zpravidla do tří dnů po vynesení rozsudku nad obžalovaným sedlákem a po dobu výkonu trestu byla rodina odsouzeného sledována.¹²⁴ StB využívala informátorů přímo ve vesnici, rozhodovala prostřednictvím nátlaku na představitele národních výborů, soudce a prokurátory.¹²⁵

¹¹⁹ Ladislav Kopřiva vstoupil v roce 1921 do KSČ, kde sedm let zastával řadu stranických funkcí a také působil v proletářském družstevním hnutí. V roce 1928 se stal vedoucím družstevního oddělení ÚV KSČ a následně odjel na pobyt do SSSR. Svoje poznatky shromáždil v knize *Družstevnictví v SSSR* a ve sborníku *Sovětský svaz-hospodářství*. V roce 1935 byl zvolen poslancem Národního shromáždění, působil také jako redaktor Rudého práva. V dubnu 1939 byl společně s A. Zápotockým aj. zatčen Němci při pokusu o útěk z Protektorátu do SSSR a do konce války byl vězněn v Dachau. Po roce 1948 organizoval politiku vnitřní národní bezpečnosti, budoval SNB a řídil očistu bezpečnostních orgánů. V letech 1949-50 byl zástupcem generálního tajemníka Rudolfa Slánského. V roce 1950 se stal ministrem národní bezpečnosti a většinu rozhodnutí nechával schválit sovětskými poradci. Byl aktivní při organizování teroru a monstprocesů. Rudolf Barák jej označil za jednoho z hlavních strůjců nezákonností a v dubnu 1963 byl vyloučen z KSČ. Zemřel v listopadu roku 1971. KALOUS, Jan a kol. *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989: Ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-25-0. s. 92-4.

¹²⁰ o obsahu před podpisem ani po něm nebyla informována vláda ani Národní shromáždění, Sbor pověřenců ani Slovenská národní rada. Vstupovala v platnost 1. listopadu 1951, měla autoritu celostátního zákona. Směrnice rozšiřovaly zákaz pobytu kulaků v dosavadním bydlišti i na členy rodiny, i když sami nebyli souzeni. Zákaz mohl vydat i národní výbor, nejenom soud. Státní bezpečnost určila rodině místo nového pobytu, nejlépe v místě jiného kraje a okresu. Tresty proti kulakům měly formu kolektivní viny. JECH, Karel, pozn. 8, s. 121.

¹²¹ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 76.

¹²² JECH, Karel, pozn. 8, s. 122.

¹²³ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 358.

¹²⁴ JECH, Karel, pozn. 8, s. 123-5.

¹²⁵ Tamtéž, s. 188.

Výnosy na špatně obhospodařovaných půdách klesaly, přestože dodávkové normy byly zvyšovány.¹²⁶ O to více se hledal viník, který za malé výnosy mohl, byl jím opět označen hlavní škůdce, „kulak“, „vesnický boháč“. Rodiny byly oslabeny absencí svých hospodářů a na ženy sedláků přešla odpovědnost za děti, rodiče i statek.¹²⁷ Ministr vnitra Rudolf Barák¹²⁸ předložil návrh na zrušení směrnic tří ministrů a 18. ledna 1954 byl tento návrh komunistickým vedením schválen. Barák své rozhodnutí zdůvodňoval chybami a nezákonnostmi, které celou akci od začátku provázely, negativními politickými důsledky, které v žádném ohledu nepřispívaly ve střetu malých a středních rolníků proti „vesnickým boháčům“. Zrušení Směrnic však neznamenal zmírnění postupu proti těm „boháčům“, kteří se dopustili trestných činů, narušujících úspěšný postup socializace vesnice. Veškerá péče o přesídlené členy rodiny náležela orgánům StB a SNB.¹²⁹ Veřejná bezpečnost byla při provádění kolektivizace jako represivní orgán naprosto nepostradatelná. Její členové připravovali zprávy o počtu politicky nespolehlivých osob, asistovali při výběru pokut, při zabavování majetku.¹³⁰

¹²⁶ sílil celkový hospodářský úpadek dříve prosperujících selských závodů. Straníky zemědělské politiky však tento pokles příliš neznepokojoval. Byli zaujati přípravnými výbory JZD, rozoráváním mezí a scelováním pozemků či přechodem na vyšší typ JZD. Tamtéž, s. 178.

¹²⁷ Tamtéž, s. 184.

¹²⁸ Rudolf Barák byl v době svého působení nezaměnitelnou postavou vedení „strany a státu“. Roku 1953 byl zvolen ministrem vnitra a jeho příchodem na ministerstvo se stala nejvýraznější složkou Státní bezpečnosti rozvědka. Jejím úkolem bylo získávat v zahraničí politické, vojenské a hospodářské informace k zajištění stability komunistického systému. TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. s. 39. Barák byl pánem Státní bezpečnosti. Jeho působení bylo doprovázeno organizováním únosů, teroristických útoků, atentátů či využíváním nacistických válečných zločinců pro praktiky Státní bezpečnosti. Tamtéž, s. 45-65. Vždy působil energeticky a nekompromisně jako cílevědomý a uvědomělý státník. Chtěl ohromovat veřejnost propagandistickými kampaněmi, zveřejňoval desítky úspěšných případů StB. Ministerstvo vnitra prohlubovalo svoji činností totalitní podobu režimu. Tamtéž, s. 72-8. V lednu 1955 byl Barák jmenován politickým byrem ÚV KSČ předsedou komise pro přezkoumání zákonnosti některých soudních případů od roku 1948. Byl jmenován i předsedou komise k prošetření procesu s Rudolfem Slánským i přes to, že byl šéfem rezortu, který nesl podstatný díl zodpovědnosti za kritizované jevy. Šetření dokázala, že většina popravených a odsouzených byla odsouzena oprávněně a někdy byly dokonce zjištěny nové, dříve neodhalené zločiny odsouzených. Kolderova komise vyhodnotila závěry Barákovy komise za chybné. Tamtéž, s. 95-9. 20. června 1961 byl Barák odvolán z funkce ministra vnitra. Bylo zjištěno, že Barák přebíral větší částky peněz v zahraničních měnách, které byly určeny mj. na odměny a výdaje agentů. Pro Baráka byly kupovány technické novinky, údajně jako vzorky pro československý průmysl, dále spotřební elektronika, módní zboží, kosmetika, které sloužily jako dary pro vzácné návštěvy či pro soukromou potřebu Barákovy rodiny. 30. ledna 1962 byl Rudolf Barák zatčen a za trestný čin sabotáže a rozkrádání majetku byl odsouzen na 15 let vězení. O šest let později mu byl trest přerušen a později se již výrazně politicky neangažoval. Tamtéž, s. 115-154. V oficiální literatuře publikované do roku 1989 bylo jméno Rudolfa Baráka vymazáváno, stejně tak byl mazán i z fotografií. Tamtéž, s. 10. Více v knize „Mocní a bezmocní“ od Karla Kaplana, či v knize od Karla Pacnera – „Československo ve zvláštních službách“.

¹²⁹ JECH, Karel, pozn. 7, s. 154.

¹³⁰ Dohlíželi na vystěhování selských rodin z obcí, vedli vyšetřování v případech, kdy byli „boháci“ obviněni z trestných činů narušování jednotného hospodářského plánu, černého obchodu, sabotáže. BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 163.

7.4. Akce Kulak

V únoru roku 1951 bylo diskutováno o klíčovém bodě, v němž byl propojen nucený pacht s rozhodnutím o vystěhování.¹³¹ Na jaře a v létě 1951 byla veřejnost přesvědčována, aby uvěřila oficiálním tvrzením o tom, že „*vesniční boháči*“ jsou hlavními viníky nedostatku masa a dalších potravin, a byly vytvářeny legendy o sedlácích-„*kulacích*“, které měli ochromit selský stav a uvolnit tak cestu zrychlené kolektivizaci.¹³²

Od začátku¹³³ byla Akce K (kulak) plánována jako velký celostátní úkol s přísnou centrální organizací. Vykonavately se staly ústřední, krajské a okresní orgány StB.¹³⁴ Akce se během podzimu 1951 rozjížděla velmi pomalu a postižených nebylo mnoho, ministr národní bezpečnosti proto v lednu kritizoval pomalý průběh a malý počet přesídlených rodin (58).¹³⁵ Dochovaly se dvě úřední knihy z let 1951-1953, ve kterých je chronologický seznam 1888 rodinných celků určených k vystěhování.¹³⁶ Vzhledem k tomu, že selské rodiny byly velmi početné a vícegenerační, lze odhadnout celkový počet zasažených na minimálně 16 000 osob.¹³⁷ Do listopadu 1952 probíhala akce pouze v českých zemích, avšak velmi pomalu. Vyskytl se problém, kdo převezme jejich hospodářství, protože nadsazeně vysoké dodávkové úkoly přecházely bez úlev na nové uživatele.¹³⁸

Rodiny, které byly stěhovány, byly většinou nekompletní, protože hospodář si odpykával trest odnětí svobody a žena nebo synové byly buď ve vězení, v tábore nucených prací, či ve výkonu mimořádné vojenské služby. Byli proto zatím evidováni v kategorii tzv. dodatečného vystěhování.¹³⁹ Vystěhovaní nesměli být zařazováni do živočišné výroby¹⁴⁰ ani na obsluhu

¹³¹ „Aby vesnický boháč, na nějž byl uvalen nucený pacht, nemohl poškozovat družstvo, má být všude, kde to místní poměry vyžadují, vystěhován ze své dosavadní usedlosti. Je-li nebezpečí, že bude ovlivňovat drobné a střední rolníky proti státu a bude je štvát proti družstvu, je možné podle místních poměrů vystěhovat jej z obce a přesídlit do jiného místa a na nezemědělské pracoviště. O takových případech rozhodne okresní výbor KSČ a provede je ONV.“ JECH, Karel, pozn. 7, s. 41-2.

¹³² JECH, Karel, pozn. 7, s. 71.

¹³³ první deportace v rámci této akce proběhly 22. listopadu 1951 a to odsunem 4 rodin z okresu Moravské Budějovice a 1 rodiny z okresu Třebíč na Státní statek Ploskovice v okrese Litoměřice. TOTALITA [online]. 2018. [vid. 29. 3. 2018]. Dostupné z: www.totalita.cz/kolekt/kolekt_akce_k.php

¹³⁴ S nimi kooperovaly územní články Sboru národní bezpečnosti, aparáty ministerstva vnitra, vedení ministerstva spravedlnosti, řídicí orgány resortu zemědělství, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství aj. Řídicím centrem celé Akce K byl vězeňský odbor V/III ministerstva národní bezpečnosti, od listopadu 1952 pak VII. odbor pro mimořádná nápravná opatření Správy nápravných zařízení MNB. JECH, Karel, pozn. 8, s. 127.

¹³⁵ TOTALITA [online]. 2018. [vid. 29. 3. 2018]. Dostupné z: www.totalita.cz/kolekt/kolekt_akce_k.php

¹³⁶ Základem je vždy příjmení odsouzeného hospodáře s dalšími identifikačními údaji o počtu mužských, ženských, dětských, starých a praceneschopných rodinných příslušníků, kraj, okres, pracovní zařazení, nové bydliště aj. Více JECH, Karel, pozn. 8, s. 128-9.

¹³⁷ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 10.

¹³⁸ JECH, Karel, pozn. 8, s. 132.

¹³⁹ JECH, Karel, pozn. 7, s. 84.

traktorů, a proto byli umisťováni do rostlinné výroby, přes to, že tím nebyl využit jejich potenciál znalostí a praktických zkušeností.¹⁴¹ Pro sedláky určené k vysídlení připadala v úvahu práce v dolech, lomech, cihelnách, ve stavebnictví, nebo ve vybraných průmyslových závodech. Vystěhování měli být do řídkce osídlených pohraničních oblastí, kde by byli využiti na práci v rozptýlených hospodářstvích státních statků.¹⁴² Akce byla pozastavena 5. května 1952, důvodem byla absence činnosti stranického aparátu. Zklidnily se vztahy mezi režimem a sedláky, k čemuž přispělo i zrušení „kulackých seznamů“ a zmírnění soudních a správních trestních postihů.¹⁴³

1. listopadu 1952 byla akce obnovena. 18. ledna 1954 byly zrušeny Směrnice tří ministrů tajným rozkazem ministra národní bezpečnosti. Komunistickému vedení však nestačilo, že celým rodinám vzali domov, že jejich rodné grunty byly vyrabovány, ale navíc byly stovky sedláků poslány do pracovních táborů a vězení, kde byly rozdávány i tresty smrti.¹⁴⁴ Před Státním soudem (který fungoval do roku 1952) a posléze před Krajskými soudy stanuli sedláci buď jednotlivě, nebo ve spojení s dalšími osobami za převážně vykonstruovanou, velezrádnou, protistátní či teroristickou činnost. Charakteristické bylo nepřihlížení k objektivním okolnostem, povyšování i sebemenších provinění na úroveň záměrných kriminálních činů.¹⁴⁵ V archivech se dochovaly převážně jen strohé úřední záznamy v osobních spisech vězňů,¹⁴⁶ větší vypovídající hodnotu však mají rodinné dopisy (tzv. závadové), které byly cenzurovány a nesměly být předány svému adresátovi. Trestní řízení mělo být prováděno co nejrychleji, aby rozsudek byl vyneseno pokud možno do 8 dnů. Tresty byly mířeny hlavně na „kulaky“, procesy s nimi spojené měly být veřejné a jejich výsledky měly být co nejvíce publikovány.¹⁴⁷

¹⁴⁰ jako vykořisťovatelé zde mohli nejsnadněji budovat škůdcovskou a podvratnou činnost. JECH, Karel, pozn. 8, s. 133.

¹⁴¹ hospodářská vedení si těchto znalostí byla vědoma a tak výše zmíněná opatření nebyla striktně dodržována. Sedláci i v ponižujících podmínkách dbali na kvalitu své práce a bylo neefektivnější využít je v kvalifikovaných činnostech. Tamtéž, s. 133.

¹⁴² JECH, Karel, pozn. 7, s. 43

¹⁴³ Tamtéž, s. 158.

¹⁴⁴ TOTALITA [online]. 2018. [vid. 29. 3. 2018]. Dostupné z: www.totalita.cz/kolekt/kolekt_akce_k.php. Počty vystěhovaných v rámci Akce Kulak se různí. Karel Kaplan uvádí 1888 přesídlených rodin. Web totalita.cz zveřejňuje na 4 000 odsunutých selských rodin. Karel Jech udává 3 000 – 4 000 rodin. V podkladech pro jednání politického sekretariátu ÚV KSČ z 18. ledna 1954 je uveden počet 1 248 vysídlených rodin. Tento údaj je ale dle Jecha nesprávný a zavádějící. JECH, Karel, pozn. 8, s. 205.

¹⁴⁵ JECH, Karel, pozn. 7, s. 47.

¹⁴⁶ o místech výkonu trestu, o dodatečných kázeňských trestech, o závažnějších onemocněních. Více JECH, Karel, pozn. 7, s. 63.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 159.

Mezi problémy spojené s vysídlováním, bylo řešení finančních nákladů. Směrnice tří ministrů stanovily, že „náklady přestěhování budou hrazeny z majetku rodinných příslušníků a není-li takového majetku, z výnosu propadlého jmění“.¹⁴⁸ Akce nesplnila svůj účel a to „pro nedostatečné politické zajištění a nesprávné provádění“.¹⁴⁹ Křivdy a zločiny spáchané na sedláckých rodinách jsou nepromlčitelné, navzdory tomu tento zločin proti lidskosti nebyl dodnes potrestán.¹⁵⁰ Akce K byla odsouzena, ne pro její podstatu a cíl, ale pro nesplnění jejího účelu v důsledku chybné politické práce a chybné realizace. Vedoucí komunisté nepočítali s tím, že by se měly nezákonnosti napravovat a dokonce zakázali návrat většiny postižených rodin do jejich domovů.¹⁵¹ Akce K sice skončila, ale organizovaný třídní boj pokračoval a terčem se stali ti, kteří vstoupili do JZD.¹⁵²

7.5. Případ Babice

Řada procesů s „vesnickými boháči“ byla zapomenuta, zejména v okresním měřítku. Některé procesy však překročily hranice vlastního regionu. V roce 1951 se takovým stal případ z moravské obce Babice, kde 2. července na schůzi rady MNV došlo k vraždě tří komunistických funkcionářů. Na základě toho byl uspořádán hon na sedláky, který byl zakončen procesem, ve kterém bylo sedm obžalovaných odsouzeno k trestu smrti.¹⁵³

Ještě před osudným činem byl zatčen farář Jan Bula a kněz Václav Drbola. Čin provedli tři muži, z nichž jejich vedoucí, Ladislav Malý, absolvoval v emigraci výcvikový kurz. Společně s Antonínem Mityskou, Antonínem a Stanislavem Plichtou se vydal do Babic zjistit, kdo faráře udal. Čtyři útočníci byli za pomoci letadla brzy odhaleni, skrývali se v blízkém poli. Ladislav Malý a Antonín Plichta po přestřelce zemřeli, jeho bratr Stanislav byl těžce raněn a Mityška se vzdal.¹⁵⁴ Komunistický režim využil tragédii k likvidaci dalších „nepohodlných“ osob na Třebíčsku, které překáželi kolektivizaci a socializaci venkova. Byla rozpoutána represivní akce, při které docházelo k popravám, soudním procesům a deportacím. Tento teror

¹⁴⁸ náklady na vystěhování jedné selské rodiny se pohybovaly mezi 7-10 tisíci Kčs ve staré měně, odsun na Slovensko se pohyboval od několika desítek tisíc. Pokud by finance postiženého nestačily, náklady spadaly do rozpočtu ministerstva vnitra, do vládních rezerv, na MNV a ONV. JECH, Karel, pozn. 8, s. 175-6.

¹⁴⁹ vystěhování se konalo proti vůli vesnice; odsouzení nebyli nepřitelem malých a středních rolníků; komise nevybírala správné osoby; rolníci odmítali obhospodařovat pozemky vystěhovaného sedláka aj. Tamtéž, s. 203.

¹⁵⁰ RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnanci II. Akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2011. s. 7

¹⁵¹ Důvodem byly obavy, že by vracející se obyvatelé „poškodili politickou další práci na vesnici“ a také by mohli způsobit ztráty státním statkům, na kterých dosud „úspěšně pracovali“. KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 372.

¹⁵² Tamtéž, s. 374.

¹⁵³ MLÁDKOVÁ, Barbora: *Paměť Liberecka II. – Příběh Zdeňka Vlasty (Akce Kluky)*. In: Fontes Nissae, č. 6, Liberec 2005, s. 226.

¹⁵⁴ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *A přeče budu blízko: Život a mučednická smrt kněží Jana Buly a Václava Drboly od Babic*. Brno: Host, 2016. s. 147-55.

byl mířen hlavně proti soukromým zemědělcům a církvi.¹⁵⁵ Před veřejné soudy předstoupily desítky osob, skončily ve vězení či na popravišti.¹⁵⁶ Zatčení byli všichni ti, co přišli s Ladislavem Malým do kontaktu. Seznam souzených byl namíchán velmi pečlivě, aby zahrnoval vzorek třídních nepřátel československého venkova. Kromě dvou kněží byl na seznamu 5 sedláků, 4 živnostníci, 2 lesníci a manželka jednoho z nich.¹⁵⁷ Případ se stal symbolem „*třídního boje*“ proti sedlákům a proti církvi. V dalších 15 vykonstruovaných procesech padlo 11 rozsudků smrti. K trestu smrti byli odsouzeni i páter Václav Drbola a páter František Pařil, kteří se střelby neúčastnili, ale měli vliv na obyvatelstvo v regionu. Rodiny popravených byly poslány do pohraničí.¹⁵⁸

Celý případ, stejně jako ostatní zločiny komunismu, byl zkreslen a po řadu let fiktivně vysvětlován. Ideologicky vysvětlován byl např. ve sborníku *Babice* z roku 1951, nebo v publikaci Oty Holuba *Vlčí komando*. Příběh byl i filmově zpracován a to v seriálu *Třicet případů majora Zemana* v epizodách *Vrah se skrývá v poli* a *Štvanice*. První pokusy o vysvětlení případu proběhly v roce 1968, ale díky nástupu normalizace byla veškerá vyšetřování zastavena.¹⁵⁹

7.6. Akce Kluky

Akce Kluky se stala největším soudním přelíčením u Krajského soudu v Liberci v roce 1953, které bylo řízeno Státní bezpečností. Případ byl rozdělen do třech procesů (Resler a spol., Nečadová a spol., Vlasta a spol.). Většina z odsouzených pocházela z Doks a okolí. Cílem bylo nejen zbavení se případných či skutečných politických odpůrců, ale také obohacení se rozsáhlým majetkem. Sedláci z Doks byli sledováni již od roku 1951 Státní bezpečností. Byli nasazeni 3 agenti-provokatéři, zaměstnanci liberecké StB. Jejich úkolem bylo sledovat místní „*kulaky*“ a řídit jejich protistátní činnost. Vytvořili si identitu agentů ze Západu, kteří údajně spolupracovali s exilem ve třetím odboji. Sedláci z Doks a okolí nesouhlasili s kolektivizací vesnice, protože nechtěli dát svůj majetek, který byl shromažďován několika generacemi, do rukou státu. Agenti-provokatéři měli být jejich spojkou s exilem a měli jim pomáhat v odboji. Sedlákům bylo naznačeno, že by si měli včas zajistit zásobu zbraní, které by se shromáždili na jednom místě s označením jejich majitele. Záměry agentů sedláci neodhalili, a tak byli

¹⁵⁵ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-858-1. s. 7.

¹⁵⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 358.

¹⁵⁷ NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK, pozn. 154, s. 155-60.

¹⁵⁸ BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 97.

¹⁵⁹ KOLOUCH, František, pozn. 155, s. 8.

následně zatčeni. V první skupině bylo obžalováno 10 sedláků, kteří byli v nejbližším kontaktu s agenty; v druhé skupině byli odsouzeni rodinní příslušníci obviněných první skupiny; ve třetí skupině byl odsouzen emigrant Zdeněk Vlasta, dále svědek, který vypovídal u prvního procesu a lidé, kteří měli s Akcí Kluky společné jen to, že ukrývali již zmíněného Vlastu.¹⁶⁰

Mezi trestnou činnost obviněných patřilo jejich členství v protistátní organizaci, jejímž cílem byl převrat za pomoci intervenčních armád. Všichni se podle žaloby spojili k pokusu zničit nebo rozvrátit lidově demokratické státní zřízení. Ti, co nebyli přímým členem skupiny, byli obžalováni ze shromažďování střelných zbraní a střeliva. První skupina 10 „kulaků“ byla odsouzena za vyzvědačství a velezradu. Padli vysoké tresty – dva tresty doživotí a 8 trestů odnětí svobody od 15-24 let. Regionální tisk tehdejší doby si dal za cíl vyvolat hněv lidu proti „líným kulakům“ a spojit jejich aktivity s chybami v hospodářství a terorismem. Článek *Krysy* údajně překroutil minulost odsouzených tak, aby souhlasila s tehdejšími pojetí „kulaka“. Již 3 roky po přelíčení zpráva inspekce z ministerstva vnitra poukázala na to, že celý proces byl zinscenovaný. V roce 1968 proběhla obnova soudního řízení na veřejném zasedání v Ústí nad Labem. Z výpovědi odsouzených vyšlo najevo, že u výslechů Státní bezpečnosti docházelo k psychickému i fyzickému týrání a že se výpovědi museli obvinění učit nazpaměť. Pokud chtěli používané metody přežít, museli údajně podepsat předložené protokoly. V 70. letech bylo zjišťování pravdy pozastaveno normalizací, která jednání strany v 50. letech hodnotila jako správné. K opravdové rehabilitaci tehdy odsouzených osob došlo 2. března 1991.¹⁶¹

7.7. Likvidace kulactva

Z politických důvodů byla pro vedoucí komunisty překážkou jednota vesnice. Nejvlivnějším nepřítelem byl vyhlášen „boháč“, velký sedlák, a na základě této konstrukce, která byla živena sovětskými názory, byla přijata myšlenka o politické a ekonomické likvidaci velkých sedláků jako „třídy“. Komunistická strana si vytyčila jasný cíl, kterým byla výstavba základu socialistické společnosti, čímž se vylučovala možnost existence „kapitalistů“ v zemědělství. Na IX. sjezdu ÚV KSČ Klement Gottwald prohlásil, že „bez socialistické vesnice nelze dospět k cíli vybudovat základy socialistické společnosti“.¹⁶²

¹⁶⁰ MLÁDKOVÁ, Barbora, pozn. 153, s. 226-8.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 231-8.

¹⁶² KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 381-2.

Po únorovém převratu v roce 1948 se v Československu zřizovaly tzv. nápravněvýchovné ústavy a pracovní tábory, díky kterým byla omezována obrana rolníků proti kolektivizaci. Existovaly vojenské trestní tábory, PTP (pracovní technické prapory), tábory kněží a žen, tábory mladistvých a jejich členové museli provádět nucené práce. Režim však existenci táborů vytrvale tajil.¹⁶³

Od roku 1949 vedení ministerstva spravedlnosti řadilo mezi hlavní úkoly tvrdý postih „*vesnických boháčů*“. Trestním činem byl verbální projev proti JZD a zemědělské politice, sabotáže či neplnění daných dodávek. Docházelo k výtkám směrem k prokurátorům a soudcům od pracovníků ministerstva spravedlnosti. Výtky se týkaly kolísavého postoje v zostřujícím se třídním boji, protože počty odsouzených zemědělců klesaly, nebo alespoň nepřibývaly. Soudci poukazovali na nekvalitní vyšetřování, které nenabízelo potřebné důkazy o trestné činnosti, které by prokazatelně kvalifikovaly trestný čin. Výtky však měly i vyšetřovatelé, protože prokurátoři i soudci zmírňovaly kvalifikaci trestního činu a často snižovali výši trestů.¹⁶⁴ Do roku 1950 však bylo trestáno více středních rolníků, než „*boháčů*“.¹⁶⁵

V roce 1950 se z podnětu komunistického vedení zintenzivnil boj proti „*třídnímu nepříteli*“, tj. proti „*vesnickým boháčům*“.¹⁶⁶ „*Organizovaný třídní boj*“ na vesnici mířený proti „*boháčům*“ byl zdrojem půdy pro státní statky. Ti se pak stávali obětí nezákonných soudních procesů, či jiných trestních kroků.¹⁶⁷ Představitelé stranické a státní zemědělské politiky soutěžili v počtu „*kulackých procesů*“, v počtech odhalených škůdců a vystěhovaných „*kulackých živlů*“.¹⁶⁸ Selské děti, respektive děti „*kulaků*“ a „*boháčů*“ byly vylučovány ze škol¹⁶⁹, sami „*boháči*“ nesměli působit na národních výborech, byly likvidovány zájmové

¹⁶³ na schůzi KSČ 9. září 1948 prohlásil Rudolf Slánský, generální tajemník strany, že „je čas, abychom učinili silnější opatření proti reakci...je třeba, abychom přijali zákon o pracovních táborech.“ Ministr vnitra Václav Nosek řekl: „Budou to pracovní tábory jako v SSSR.“ Pro jejich zřízení se shodli takřka všichni členové ÚV KSČ. Na Jáchymovsku se mj. založilo celkem 25 táborů, na Příbramsku 2. Před zahraniční veřejností se existence táborů tajila. V OSN se v roce 1952 prohlásilo, že v Československu neexistují tábory. Na tiskové konferenci se zahraničními novináři tvrdil v roce 1956 předseda vlády Viliam Široký, že v Československu neexistují žádní političtí vězni, pouze kriminální zločinci. Mnoho vězňů se vrátilo domů s oslabeným zdravím, nucená práce v uranových dolech znamenala v podstatě rozsudek smrti. VOHRYZKA-KONOPA, F.J., pozn. 64, s. 34-7.

¹⁶⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 344-6.

¹⁶⁵ JECH, Karel, pozn. 7, s. 27.

¹⁶⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 181.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 228.

¹⁶⁸ JECH, Karel, pozn. 7, s. 129.

¹⁶⁹ Vedle akce vylučování ze zemědělských a veterinárních fakult na základě výnosu MŠVU ze srpna 1952 docházelo také k individuálnímu vylučování selské mládeže z vysokých škol všeho druhu, a to v rámci Akce Kulak. Tamtéž, s. 96.

organizace.¹⁷⁰ 4. listopadu 1952 se dokonce začaly sestavovat seznamy příslušníků selského stavu, tzv. kulacké seznamy vesnických boháčů na základě vládního nařízení č. 57/1952 Sb. čímž se měla prohloubit třídní diferenciaci uvnitř vesnice.¹⁷¹ Ti, co se objevili v „kulackém seznamu“, byli označeni za neplniče, škůdce, nepřítel a prezentováni jako ti, co do vesnice nepatří. Kontakt s takto stigmatizovaným člověkem vrhal špatný stín i na jeho známé.¹⁷² Teorie třídního boje byla spojena s bojem proti „vesnickému boháči“. Mezi nejdůležitější body zemědělské politiky na vsi bylo jejich zatlačování a omezování. Tato praxe byla na prvním místě v činnosti komunistických organizací, národních výborů i zájmových organizací, které působily na vesnici. Omezování a zatlačování nepřítel praktikovaly i státní instituce, bezpečnost a justice a tento boj se stále stupňoval. Likvidaci kulactva jako třídy předcházely nátlak, konstruované procesy, věznění, pronásledování dětí, stěhování z vesnice. Kritéria, na určení „boháče“ se však stále měnila a navíc si je funkcionáři ze strany, bezpečnosti a justice upravovali podle místních potřeb a příkazů.¹⁷³ Prováděly se domovní prohlídky k odhalení skrytých zásob jak rostlinných, tak živočišných, zejména u rolníků s větším rozsahem půdy.¹⁷⁴ Finanční tresty i vězení mohly ukládat i okresní národní výbory. Procesy s rolníky a „vesnickými boháči“ celostátního významu byly výjimkou. Politického významu lépe dosahovaly regionální veřejné procesy, které se konaly obvykle v okresních městech, větších obcích a to s účastí rolníků z okolních vesnic. Mezi stíhanými převažovali rolníci od 5 do 20 ha půdy. Krutou formou represe bylo „odsouzení bez soudu“, které bylo často využíváno.¹⁷⁵ Uvěznění se snažili přežít v drsných podmínkách převýchovy. Sedláci byli zavřeni ve vězeňských celách na Borech, na Mírově, v Leopoldově aj., selky pobývaly v ženských věznicích v Pardubicích a na Želiezovcích. Pro Sovětský svaz se rubala uranová ruda v lágrech na Jáchymovsku, Hornoslavkovsku a na Příbramsku. Z malých

¹⁷⁰ za všechny jmenujme např. Jednotný svaz českých zemědělců, Jednotný svaz slovenských rolníků. Tyto organizace od roku 1945 sdružovaly zemědělce bez ohledu na jejich politickou příslušnost či majetkové postavení, vydávaly pro ně deník Zemědělské noviny, řadu okresních periodik a odbornou literaturu, organizovaly Hovory se zemědělci, vzdělávací aktivity nebo pečovaly o jednoty včelařů, rybářů, chovatelů drobného hospodářského zvířectva apod. viz JECH, Karel, pozn. 8, s. 148.

¹⁷¹ JECH, Karel, pozn. 7, s. 101.

¹⁷² JECH, Karel, pozn. 8, s. 154.

¹⁷³ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 55.

¹⁷⁴ tak zvané „dělnické komise“ zabavovaly „skryté zásoby“ a okresní trestní komise za to ukládala tresty. Tyto komise byly přijímány s odporem. Domovní prohlídky přerostly v jakousi tradici a kromě dělníků se jich účastnili i úředníci, funkcionáři a pracovníci KSČ, hospodářských družstev, svazu zemědělců i funkcionáři z okresních národních výborů. Toto opatření komunistické vedení „stranicky legalizovalo“ a bylo závazné pro nižší orgány strany, státní správy, odbory. Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁵ O obětech rozhodovaly anonymní, utajované komise, které byly součástí krajských národních výborů či armády. Vězni, kteří byli propuštěni, byli posíláni do táborů nucených prací a pracovních-technických praporů. 80 tisíc občanů prošlo táborem nucené práce, z toho 6 % byli rolníci. Tamtéž, s. 66.

výdělků si museli vězni hradit náklady na vazbu, vyšetřování a vězení.¹⁷⁶ Schopnost „zkušených hospodářů jim pomohla k prosperitě a prosperita pak do kriminálu“.¹⁷⁷

Podle závěrů celostátní konference KSČ konané 11. – 15. června 1956, bylo možné individuálně přijímat do JZD „kulaky“ v případě, že nebudou konat nepřátelskou činnost proti lidově demokratickému zřízení. Podle Antonína Novotného¹⁷⁸ zbyla jediná vykořisťovatelská vrstva, tj. kulactvo, kterému ale bylo znemožněno vykořisťování vesnického obyvatelstva.¹⁷⁹

Likvidace „kulactva“ jako třídy byla vyhlášena v červnu 1958 na XI. sjezdu KSČ. Tento úkol byl hlavním obsahem zemědělské politiky do konce 50. let. Úkolem byla „likvidace kulactva jako třídy i zbytků soukromopodnikatelských živlů ve městech důsledným omezováním a zatlačováním“. Ve chvíli, kdy toto tvrzení bylo splněno, předpokládaly vedoucí orgány strany a státu, že socialismus v Československu zvítězil.¹⁸⁰

8. Kolektivizace

Kolektivizace byla jednou z klíčových událostí v dějinách československého venkova, která zcela změnila sociální a majetkovou strukturu. Represe spojené s kolektivizací svým rozsahem překonávaly podobné události v moderních československých dějinách. Nevinným lidem byl odebrán domov, rodinné prostředí a vztahy v okolí, byli umisťováni do nevyhovujícího prostředí, kde byla popřena lidská důstojnost.¹⁸¹ Kořeny kolektivizace se nachází v původní marxistické teorii.¹⁸² Obdobné vývojové rysy měli události na venkově i v ostatních státech sovětského bloku. Ve všech těchto zemích byly do 40. let provedeny pozemkové reformy a poté se začal centrálně zavádět administrativní systém řízení, čili proces kolektivizace spojený s absolutní politickou mocí.¹⁸³

Jiří Urban chápe pojem kolektivizace jako proces politiky, shora vnucené přeměny tradiční vesnické struktury samostatných hospodářství v socialistické výrobní podniky, jakými v Československu byla dle sovětského vzoru budovaná soustava jednotných zemědělských

¹⁷⁶ BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 88.

¹⁷⁷ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 21.

¹⁷⁸ prvního tajemníka ÚV KSČ

¹⁷⁹ JECH, Karel, pozn. 8, s. 220.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 222-3.

¹⁸¹ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 11-2.

¹⁸² Podle marxistické teorie plodí kapitalistický řád tzv. proletariát (dělnictvo), které nemá výrobní prostředky a které je nuceno žít se prodejem vlastní pracovní síly. Úkolem proletariátu je vyvlastnit buržoazii jakožto vlastníka výrobních prostředků a nastolit beztřídní komunistickou společnost, ve které budou všechny výrobní prostředky zespolečňeny. Tamtéž, s. 13.

¹⁸³ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, str. 19.

družstev, československých státních statků a strojních traktorových stanic. Považuje proces přeměny venkova skrze kolektivizaci zemědělství za nejradikálnější sociální transformaci, která se během téměř 42 let mocenského diktátu Komunistické strany Československa udála.¹⁸⁴

Od počátku kolektivizace byl využíván scelovací zákon č. 46 z 21. března 1948. Komasačí vznikaly souvislé pozemkové celky pro JZD a státní statky. Bylo potřeba vytlačit „*vesnického boháče*“ na okraj honů nebo katastrů a jeho půdu přidělit JZD.¹⁸⁵ KSČ pojmenovala proces kolektivizace jako „*združstevňování*“ podle sovětského vzoru. Označení bylo promyšlené, protože navozovalo představu, že nová družstva budou navazovat na původní družstevní projekty, které venkov znal z dob Rakouska-Uherska a z doby 1. republiky. Družstva, která vznikala od roku 1949 pod označením JZD, však neměla s nejzákladnějšími principy družstevnictví nic společného.¹⁸⁶

Průběh kolektivizace provázela řada opatření, které zasahovaly do života vesnice a jejích obyvatel. Byl měněn rytmus života, pracovní postupy, postavení ve výrobě. Kolektivizace ničila podnikatelskou aktivitu, brzdila zájmy obyvatel, ovlivňovala sociální postavení. Samostatný rolník měl být přeměněn v pouhého člena, či funkcionáře družstva, který byl omezen vyšší úřední mocí. Společenské postavení svobodných rolníků bylo potlačeno. Jen málo zemědělců a výrobců si dokázalo udržet svoji samostatnost v podnikání i přes to, že byla velmi omezována. Velká část rolníků byla pod politickým a ekonomickým nátlakem. I to byl jeden z důvodů, že odpůrců komunistického režimu přibývalo rychleji, než příznivců. Jeho praktiky se staly hlavním zdrojem nespokojenosti. Perzekuční a represivní zásahy proti „*nepohodlným*“ jedincům a skupinám podporovaly odpor vůči praktikám moci.¹⁸⁷ Odpor proti kolektivizaci se projevoval rozšiřováním letáků, rozbíjením schůzí, organizováním podpisových akcí proti vstupu do JZD. Odpor byl ale potlačován politickou agitací, která byla spojena s násilím, represemi a vězněním.¹⁸⁸ Násilná kolektivizace venkova je jednou z nejtragičtějších období poválečné éry, protože straničtí funkcionáři se dopouštěli násilí na příslušnících na obyvatelích vlastního státu.¹⁸⁹ Združstevňování posilovalo autoritu velkých rolníků mezi středními a drobnými zemědělci, protože je sblížoval nesouhlas proti

¹⁸⁴ URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-8791-57-7. s. 9.

¹⁸⁵ JECH, Karel, pozn. 7, s. 23.

¹⁸⁶ Principem byla dobrovolnost organizace, družstevní samospráva či podíly jednotlivých členů, které vyjadřovali jejich díl odpovědnosti. BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 77.

¹⁸⁷ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 30-3.

¹⁸⁸ BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 83.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 8.

sjednocování již existujících družstev. Právě v nich byly viděny zárodky kolchozů. Odmítat přijetí „*vesnických boháčů*“ by oslabilo tvrzení, že JZD nejsou zárodkem kolchozů, ale jsou jen sjednocením všech zemědělských družstev na vesnici.¹⁹⁰

Od poloviny roku 1952 zažívala česká a slovenská vesnice nejrychlejší a nejdramatičtější období kolektivizace. V průběhu roku byl zaregistrován velký přírůstek JZD, jejich členů a spravované půdy. Do JZD nastupovali i špatně hospodařící rolníci, kteří viděli v družstvu jedinou možnou záchranu. Někteří rolníci viděli JZD jako nevyhnutelnou cestu, na kterou dříve nebo později budou muset vkročit. Většina z nich vstupovala do družstva pod tlakem, ne dobrovolně. Od června 1952 probíhala nejkrutější etapa československé kolektivizace.¹⁹¹ Dvanáctiletý proces kolektivizace zasáhl do života dvou generací obyvatel vesnice a vytvořil nové podmínky pro další generace. V první etapě (1948-1960) se dostávalo mnoha rodinám, rodičům, příbuzným i dětem krutých zásahů do jejich osudů. Byly ničeny naděje, jejich touhy a představy o životě. Vytvářely se spory, které přerůstaly v konflikty s mocí, rozvracely se vztahy občanů a destabilizovaly se vlastnické poměry k půdě.¹⁹²

Po pěti letech hospodářské politiky se dostalo zemědělství do krizového stavu, protože nebylo způsobilé dostatečně zajistit navyšující se potřeby společnosti a obstarávat suroviny nutné pro potravinářský průmysl. Tvůrcům oficiální politiky bylo jasné, že problém vyřeší přechod od individuální malovýroby¹⁹³ k socialistické velkovýrobě. Tento přechod však ve skutečnosti působil v opačném směru.¹⁹⁴

Celé hospodářství bylo zasaženo dlouhodobým plánováním. Šlo spíše o hru čísel, předpovědí a představ zpracovaných do dlouhodobých perspektiv. Jako první se vypracovávaly plány pětileté či dvouleté (do roku 1960), poté se doba zvyšovala z pěti na patnáct let.¹⁹⁵ Předpokladem růstu životní úrovně obyvatel byl nutný vzestup objemu a intenzity zemědělské výroby a využití technického pokroku.¹⁹⁶ Někteří vedoucí komunisté souhlasili s názorem, že hlavním úkolem zemědělství je zabezpečení obživy obyvatel. Pochopili však, že nelze srovnávat zemědělství s průmyslem, že zemědělství je nutné finančně podporovat státem

¹⁹⁰ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 337-9.

¹⁹¹ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 206-7.

¹⁹² Tamtéž, s. 136.

¹⁹³ straničtí ideologové používali jako nezpochybnitelný argument citát V. I. Lenina, že „malovýroba plodí kapitalismus každý den, každou hodinu.“ Tamtéž, s. 136.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 71.

¹⁹⁵ Téměř žádná z dlouhodobých prognóz se nezrealizovala, velké plány zapadly v zapomnění. Tamtéž, s. 92.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 136

v případě, že je v kritickém stavu.¹⁹⁷ Vzestup výroby byl podpořen hlavně finančními injekcemi státu, které tak zachránily mnoho družstev¹⁹⁸. Tyto finanční prostředky sloužily k urychlení dokončení kolektivizace, k podpoře nově založených družstev, k nárůstu nových členů a k vzestupu výroby. Investice vedli do všech výrobních úseků, a to do půdy, mechanizace a staveb. Družstva nebyla schopná zcela hradit finanční náklady z vlastních zdrojů.¹⁹⁹

V roce 1960 byl oficiálně dovršen desetiletý proces kolektivizace zemědělství, byl i posledním rokem organizovaného omezování, zatlačování a likvidování selského stavu. V počátcích kolektivizace²⁰⁰ byl v ČR počet hospodářství s 20-50 ha celkem 35 159. Ke konci roku 1957 zbylo těchto usedlostí pouze 1 251.²⁰¹ V prvních čtyřech letech byla zemědělská družstva zadlužená s neuspořádanými vnitřními poměry. Družstva nedokazovala rolníkům přednosti velkovýroby a vyvolávala tak nejistotu a strach z budoucnosti, přibývalo vystrašených obyvatel.²⁰² Následkem kolektivizace byly na jedné straně desítky tisíců zničených životů, na straně druhé skutečnost, že zemědělská produkce se kvantitativně zvýšila. Díky rozoraným mezím hynulo ptactvo, díky sceleným polím se odplavovalo obrovské množství ornice, díky umělému a nešetrnému hnojení se měnily rostliny, půda i voda a díky mohutným strojům se stlačovala půda, která se tak stávala neúrodnou.²⁰³

Masová kolektivizace měla dokončit dobudování základů socialismu. Tento cíl měl velký historický význam a v roce 1960 se objevil v oficiálním přejmenování republiky²⁰⁴ a také úpravou ústavy.²⁰⁵ Je logické, že když měla v první řadě kolektivizace politické příčiny, nemohla ve své původní podobě přežít pád komunistického režimu, který ji uvedl v činnost.²⁰⁶

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 96.

¹⁹⁸ Družstva obdržela ze státní kasy v roce 1960 podporu více než 3,05 miliardy Kčs. Tamtéž, s. 96.

¹⁹⁹ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 333-4.

²⁰⁰ tj. rok 1949

²⁰¹ JECH, Karel, pozn. 8, s. 225-6.

²⁰² KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 15.

²⁰³ VOHRYZKA-KONOPA, F.J., pozn. 64, s. 22-3.

²⁰⁴ Československá socialistická republika

²⁰⁵ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 30.

²⁰⁶ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 25.

8.1. Kolektivizace ve filmu

Objektivita i celkový výraz snímků venkovskou tematikou natočených v letech 1945-70 vždy přímo závisely na společenském pozadí doby jejich vzniku. Převážně v 50. letech nešlo o pravdivost nebo originalitu umělecké výpovědi, nýbrž se od filmových tvůrců očekávalo rutinní zvládnutí přidělené látky na základě politické objednávky. Režisér byl deklasován do podřadné role „*služebníka ideologie*“ s omezenými možnostmi ovlivnit konečnou podobu snímku. V první polovině 50. let nastoupila direktivní dramaturgie, která tvorbu programově přizpůsobovala politickým požadavkům. Za těchto podmínek docházelo k jednostrannému a zaujatému pohledu na skutečnost, přičemž filmový venkov byl tomu opravdovému velmi vzdálen. Zatímco doprovodným jevem kolektivizace byly rodinné i osobní tragédie, ve filmu vystupovali právě strůjci bezpráví jako oběti. Bezzemek nebo malý rolník, který vstoupil do společného družstva, byl zobrazen jako uvědomělý občan, ochotný vzdát se osobních zájmů ve prospěch kolektivního hospodářství. Oproti tomu soukromý sedlák hrál roli zpátečníka, který brzdil mechanizační pokrok (viz film *Cesta ke štěstí*), obecní rozvoj (viz film *Žízeň*) nebo ženskou emancipaci (viz film *Vzbouření na vsi*).²⁰⁷

Podoba konkrétního herce byla předem zařazována do určité třídní skupiny a způsob jednání postav určovalo jejich sociální nebo generační zařazení. Jedinečnost postavy byla zapovězena, psychologické nitro hrdinů také. Jinakost či odlišnost osobnosti vybočující z masového průměru vzbuzovala podezření. Postava musela být buď kladná, nebo záporná, rozpor nebyl přijatelný. Pokusy o náznak atmosféry úzkosti, či beznaděje byly zakázány. Pokřivený obraz venkova byl součástí v podstatě všech filmů vzniklých v období mezi roky 1948-1955.²⁰⁸

V první polovině 50. let 20. století podléhal vznik každého filmu několikanásobným schvalováním Filmové rady při ministerstvu informací a na úrovni Československého státního filmu tzv. Ústřední dramaturgii. Tyto orgány měly na starost koncipování tematického plánu tvorby a schvalování látek do výroby. Na základě jejich doporučení mohl být literární scénář rozpracován do filmové podoby a následně uveden do kina. Nejen v případě snímků s kolektivizační problematikou docházelo k tendenčnímu náhledu, který se nepodobal realitě českého a moravského venkova.²⁰⁹

²⁰⁷ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK., pozn. 10, s. 257-8.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 258.

²⁰⁹ *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 2015 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/obrazy-propagandy/kolektivizace-ve-filmu/>

8.2. Odpor proti násilné kolektivizaci

Dosavadní historiografická práce se zatím většinou zaměřovala na výzkum postupu a tempa kolektivizace na centrální a regionální úrovni, dále na mechanismy perzekuce „kulackých“ hospodářů. Avšak tématu pasivního a aktivního odporu vůči kolektivizaci zatím nebylo věnováno velké pozornosti. Velká míra odporu venkovského obyvatelstva, tedy přímé zastrašování aktivních stoupců proti zemědělské politice KSČ, je doloženo množstvím letáků, vytlučných oken, podpálených stohů a stodol. Četné formy pasivního odporu, jako odmítání dodávkových předpisů, odbývání práce po vstupu do JZD, případy vybíjení dobytka, či dokonce protestní sebevraždy zoufalých hospodářů, byly doprovodným jevem odporu.²¹⁰

9. JZD

23. února 1949 byl schválen zákon č. 69 o jednotných zemědělských družstvech Národním shromážděním.²¹¹ Tím se vytvořil právní předpoklad pro kolektivizaci půdy a pro násilnou socializaci zemědělství. Do pohybu se dostalo tzv. „rozkulačování rolnictva“, které bylo spojeno s „divadelními“ procesy.²¹² Soudní přelíčení se stávalo formální záležitostí, představením pro širokou veřejnost, záležitostí pro denní tisk, rozhlas a filmové týdeníky.²¹³ KSČ se snažila budit dojem, že JZD zakládána násilím, vycházejí z kořenů domácího zemědělského družstevnictví, ne z kořenů kolchozů, které byly vybudovány v SSSR J. V. Stalinem.²¹⁴ Družstva měla být budována rychle, bez složitých formalit a za hromadné účasti lidových vrstev.²¹⁵ Ve stovkách případů rolníkům, kteří podepsali přihlášku do JZD, bylo spoluobčany nadáváno, odmítali s nimi komunikovat a rozmlouvali jim členství. Někteří byli donuceni z JZD vystoupit, to se pak v nemálo případech rozpadlo. Většina přípravných výborů JZD byla založena pod politickým nátlakem, pod hrozbou perzekuce, někde však JZD vznikala s nadšením. V první vlně kolektivizace (jaro 1949), vytvořili rolníci frontu proti JZD a odpor vůči JZD byl značný.²¹⁶ Vedení KSČ nikdy veřejně nepřiznalo, že v první vlně

²¹⁰ URBAN, Jiří, pozn. 184, s. 38-9.

²¹¹ Tím se splnil úkol usnesení z 2. 12. 1948, tedy vypracovat vzorové stanovy JZD, o kterých jednaly 3 schůze předsednictva ÚV. Jednalo se o právech a povinnostech člena JZD, o finančních zárukách v případě neúspěšného hospodaření, o třídním hledisku při přijímání členů, o scelování pozemků aj. Více KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 151.

²¹² za všechny uvedme případ Babice. VOHRYZKA-KONOPA, F.J., pozn. 64, s. 17.

²¹³ JECH, Karel, pozn. 7, s. 77.

²¹⁴ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 242-3.

²¹⁵ PŠENIČKOVÁ, Jana a Jiřina JUNĚCOVÁ. *Zemědělské družstevnictví: Kolektivizace zemědělství*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995. ISBN 80-85475-23-5. s. 66.

²¹⁶ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 161.

kolektivizace neuspělo, nepřiznalo ani záměr třídně rozdělit vesnici.²¹⁷ Vzorové stanovy JZD vydané na základě zmocnění v § 9 cit. zákona pod č. 548/1949 Ú.1., upravovaly vnitřní fungování družstev a byly vnímány jako předpis zákona.²¹⁸ Vláda doufala v to, že všichni členové družstev, státních statků a národních výborů vyvinou největší úsilí, ne aby úkoly pouze plnili, ale aby je překročili a tím zvýšili úroveň pracujících, potažmo zachovali světový mír.²¹⁹

Pro vytváření JZD byly používány různé donucovací a přesvědčovací prostředky. K těmto metodám patřily: třídní rozpis povinných dodávek zemědělských výrobků; zabavení zemědělských strojů; nucená výměna blízkých polí za pole vzdálená a neobdělaná; nezaplacení za povinně dodané zemědělské výrobky; policejní prohlídky hospodářství, zabavování a následné vystavování zabavených potravinových zásob s cílem vzbudit závist; výhrůžky s dopadem na děti, tj. zákaz studia na škole; vyrábění protistátních skupin zemědělců, které byly následně odsuzovány za velezradu a sabotáž; vystěhování celých rodin z vesnice.²²⁰

9.1. Typy JZD

I. typ JZD organizoval kooperaci a sousedskou výpomoc při hlavních polních pracích a každému členu připadala sklizeň z vlastního pozemku.²²¹ Členové družstva měli za úkol organizovat společné prádely, líhně kuřat, teletníky apod.²²² Společný byl osev půdy a používání strojů. Sbírali se zkušenosti se společnou prací, nešlo ještě o velkovýrobu. Sklizeň se rozdělovala podle výměry půdy jednotlivých členů. Živočišná výroba byla samostatná, ještě nedocházelo k diskriminaci velkých vlastníků, a i z toho důvodu se po nějaké době od I. typu JZD upustilo.²²³

V II. typu se rozorávaly meze a zaváděly se společné osevy na scelené půdě. Charakteristická byla společná rostlinná výroba, sklizeň se členům rozdělovala podílem podle výměru jejich půdy.²²⁴ Rozšířená pole pak obdělávalo družstvo, které systematicky plánovalo druhy plodin,

²¹⁷ Nepovedlo se postavit malého a středního rolníka proti „vesnickému boháči“. Odpor rolníků vůči JZD znemožnil cestu masového zakládání jednotných družstev. Tamtéž, s. 166.

²¹⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, pozn. 12, s. 13.

²¹⁹ PŠENÍČKOVÁ, Jana, pozn. 13, s. 33.

²²⁰ MÍČOVÁ, Klára. *Zemědělství a 50. léta: Prameny a studie*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86874-11-1. s. 53-4.

²²¹ JECH, Karel, pozn. 8, s. 83.

²²² BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 323.

²²³ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 244.

²²⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 178.

kteří se budou pěstovat.²²⁵ Ve III. a IV. typu byla společná živočišná i rostlinná výroba, vytvářeli se nedělitelné fondy JZD a odměňovalo se podle pracovních jednotek. Půda zůstávala ve vlastnictví členů JZD, ale JZD k ní mělo neomezené užívatelské právo.²²⁶ IV. typ se lišil tím, že JZD nevyplácelo náhradu za užívání půdy a osobní důchody pocházely pouze z vykonané práce. Všechny tři typy „ukazovaly rolníkům cestu vesnice k socialismu, k lepšímu životu“.²²⁷ Výsledek společného hospodaření se mezi členy vyplácel po splnění státních dodávek v penězích i naturáliích.²²⁸ Nevhodné bylo rychlé tempo združstevňování, uplatňování nátlaku při zakládání zemědělských družstev a to zejména potlačování demokratických principů v životě JZD a v jejich řízení. Bylo doporučeno všestranně pomáhat zemědělským družstvům, mechanizovat a vyrábět zemědělské stroje nebo vyrábět umělá hnojiva.²²⁹ Soukromí rolníci byli omezováni ve svém hospodaření, protože jejich podpora byla vysvětlována jako posila kapitalismu a brzda kolektivizace. Rolníci, kteří vystoupili z družstva, byli bráni jako nepřátelé a odpadlíci.²³⁰

9.2. Chod JZD

Úmyslných trestných činů v rámci JZD se rolníci dopouštěli jen výjimečně. Jednalo se hlavně o rozkrádání a rozprodávání družstevního majetku. Nejvíce trestných činů bylo tvořeno z nedbalosti, mnoho z těchto činů bylo způsobeno nedostatečnými pracovními zkušenostmi.²³¹

První JZD, která vznikala na přelomu 40. a 50. let, nedosahovala lepších výsledků než soukromí zemědělci a vyskytovalo se v nich mnoho technických, organizačních a ekonomických problémů. Půda byla obdělávána neodborně, primitivně, chyběly mechanizační prostředky. Prvními členy se stávali bezzemci a zemědělství dělníci, kterým chyběly zkušenosti a praxe či nezvládali péči o statek. Mezi ně patřili zejména ti, kteří získali půdu po 2. světové válce po vysídlení pohraničí. První zkolektivizované státní statky a podniky nevynikaly lepším hospodařením a rolníci proto neměli potřebu vstoupit do JZD z ekonomických důvodů. Počítalo se s tím, že zemědělská výroba v průběhu kolektivizace poroste, avšak na konci 50.

²²⁵ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 324.

²²⁶ JECH, Karel, pozn. 8, s. 83.

²²⁷ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 178-9.

²²⁸ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 245.

²²⁹ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 20.

²³⁰ Tamtéž, s. 24.

²³¹ ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, pozn. 12, s. 191.

let se bralo za úspěch, že zemědělská výroba neklesla.²³² Družstva byla určena k tomu, aby šířila budovatelské nadšení, prohlubovala odborné vzdělání a zvyšovala kulturní a společenskou úroveň na venkově. Měla soustředit uvědomělé a pokrokové zemědělce.²³³

Společné obdělávání půdy se v únoru 1950 stalo prvořadým úkolem zemědělského družstevnictví společné obdělávání půdy, které vrcholilo rozoráváním mezí, tzv. komasací.²³⁴ V politickém i odborném rámci převládal názor, že rozoráváním mezí začne faktická likvidace soukromé malovýroby. Měla jím vyústit tzv. HTÚP.²³⁵ Půdní úpravy narušovaly susedské vztahy, komplikovaly vesnický život a vytvářely spory a nepřátelství mezi občany. Přispíval k tomu i nucený výkup zemědělských strojů a smlouvy o výrobě a povinných dodávkách zemědělských produktů.²³⁶

Od roku 1955 bylo nejdůležitějším úkolem získat do družstev drobného a hlavně středního rolníka. Většina z nich byla stále mimo družstva a mnoho z nich bylo proti vstupu. I přes dvouletou kampaň, při které bylo rolnictvo přesvědčováno o výhodách a přednostech družstva, setrval však nesouhlas a odpor. Nejistota z budoucnosti narůstala, nedůvěra ke slibům o trvalé státní podpoře také. Byrokratické kampaně, příkazy, nátlak, různé formy perzekuce, násilí, represe, byly na denním pořádku.²³⁷ Komunistická strana používala svůj nátlak nejen ve vládě a v parlamentu, ale i na veřejných schůzích a diskuzích s rolníky. Někdy byly návrhy nejdříve sděleny rolníkům, až posléze se vyjednávaly v parlamentu. Podpisové akce, rolnické delegace do parlamentu, agitační kampaně na vesnici i ve sdělovacích prostředcích byly formou propagace strany.²³⁸ Agitační kampaně byly jednou z metod, jak přesvědčit rolníky ke vstupu do JZD a zároveň se snažily, aby se hospodaření družstva stalo přitažlivým pro zbylé soukromě hospodařící rolníky. Přicházely ale různorodé potíže, a to díky nedostatečně proškoleným agitátorům a špatné komunikaci mezi nadřízenými a podřízenými orgány. Propagandu a agitaci zajišťovalo kulturně-propagační oddělení ÚV KSČ.²³⁹ Propagandisté působili na venkovské obyvatelstvo prostřednictvím různých brožur, rozhlasu, filmu, besed a výzdobou vesnic a měst.²⁴⁰ Strana se rozhodla, že rolníkovi práci na

²³² BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 10, s. 115.

²³³ PŠENÍČKOVÁ, Jana a Jiřina JUNĚCOVÁ, pozn. 215, s. 15.

²³⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 179.

²³⁵ hospodářsko-technické úpravy pozemků. Více KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 183-8.

²³⁶ Tamtéž, s. 184-6.

²³⁷ Tamtéž, s. 29-30.

²³⁸ Tamtéž, s. 36.

²³⁹ To bylo od roku 1945 pevnou součástí ústředního stranického aparátu. ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, pozn. 12, s. 141.

²⁴⁰ Byly instalovány tzv. desky cti, na kterých byli oslavováni nejlepší pracovníci, zároveň se však instalovaly i desky hanby, kde byli haněni sabotéři a neplniči. Tamtéž, s. 144.

soukromé půdě tak znepríjemní, že jí učiní tak velkým břemenem, aby se raději rozhodl pro vstup do JZD.²⁴¹ Po celý rok naplňovaly život vesnice a nevynechaly ani politickou, ani ideologickou a hospodářskou oblast.²⁴² Ubýval počet zaměstnaných v zemědělství, naopak potřeba pracovních sil narůstala. Téměř čtvrtina osob pracujících v zemědělství ubyla od podzimu 1946 do konce roku 1949.²⁴³

Na květnovém sjezdu KSČ (1949) se ujednalo všestranné pomáhání a péče ustanoveným JZD, místo pokračování v intenzivním zakládání nových družstev. Pozornost strany se upnula k zakládání nových družstev, péči a pozornost však potřebovala družstva již vytvořená.²⁴⁴ Rudolf Slánský²⁴⁵ na únorové schůzi ÚV KSČ v roce 1950 prohlásil, že pozornost by se měla věnovat spíše vzorným JZD, která by byla „*názorným příkladem a svědectvím převahy a vysoké výrobnosti družstevního hospodaření*“.²⁴⁶ Na plenárním zasedání ÚV KSČ řekl Slánský v duchu stalinské teorie, že „*komunisté...musí být nesmiřitelní vůči upíru a vykořisťovateli vesnice, vůči vesnickému boháči. Komunisté se nesmějí bát vystoupit proti tomu*“ a že je nutné „*potírat smířlivé stanovisko vůči vesnickým boháčům*“.²⁴⁷ Na zasedání ÚV KSČ v listopadu 1948 Klement Gottwald prohlásil: „*Musíme se postarat za každou cenu, aby v družstvech nerozhodoval venkovský boháč, nýbrž drobný a střední rolník*“.²⁴⁸ Dále hlásil, že správné vztahy a tvořivá práce se mohou vytvořit v případě, když se „*družstevníci vypořádají s kulaky*“.²⁴⁹

Od poloviny roku 1953 se zvyšoval hromadný výstup členů z JZD, který přetrvával až do roku 1955. Odchody zapříčiňovaly rozpad družstev, protože způsobovaly jejich oslabení. Neschopnost zastavit odchody z družstva prohlubovala krizi kolektivizace, která tak ukazovala vady v hospodaření JZD a příčiny jejich špatného stavu.²⁵⁰ V roce 1955 se v mnoha okresech nezaložilo ani jedno nové JZD, žádný kraj nesplnil vlastní plán vzniku nových

²⁴¹ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 244.

²⁴² KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 67.

²⁴³ Tamtéž s. 42.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 167.

²⁴⁵ generální tajemník KSČ, člen předsednictva ÚV KSČ, poslanec NS. (1945-1951). TOTALITA [online]. 2018. [vid. 3. 4. 2018]. Dostupné z: www.totalita.cz/vysvetlivky/o_slanskyr.php

²⁴⁶ „Neboť většina středních rolníků dnes ještě vyčkává mimo JZD a chce se nejprve přesvědčit, jak se JZD osvědčí v praxi. Nechtě každý okres má nejméně jedno vzorné JZD, které bude majákem na cestě rolníků k socialismu.“ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 177.

²⁴⁷ URBAN, Jiří, pozn. 84, s. 97.

²⁴⁸ PŠENIČKOVÁ, Jana a Jiřina JUNĚCOVÁ, pozn. 215, s. 73.

²⁴⁹ „Když se družstevníci vypořádají s kulaky a jejich pomocníky, kteří se do družstev vetřeli a kteří družstvo zevnitř rozkrádají. Tyto pijavice musí družstvo energicky strhnout ze svého těla. Stejně se musí vypořádat i s nepolepšitelnými lajdáky, kteří poškozují družstevní majetek a vyhýbají se práci.“ PŠENIČKOVÁ, Jana, pozn. 13, s. 41.

²⁵⁰ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 261-9.

družstev, ale místní funkcionáři brali za úspěch, že se pozastavil rozpad družstev a odliv jejich členů.²⁵¹ Od roku 1956²⁵² sílila kampaň pro další rozvoj JZD. Roky 1956 a 1957 byly přelomové, protože počty nově založených JZD začaly narůstat, stoupal i počet družstev vyšších typů. Mezi nové členy se řadili zejména střední rolníci a komunisté to zdůvodňovali zvyšující se prosperitou zemědělských družstev. Rolníci nejspíše pochopili, že se soukromým podnikáním se do budoucna nepočítá a tak ne dobrovolně, ale pod psychologickým a ekonomickým tlakem do družstev vstoupili. Družstva získávala velkou státní pomoc, čemuž soukromé zemědělské podniky nebyly schopny konkurovat.²⁵³

Na vesnici se rozmáhala atmosféra, která působila jako politický tlak na rolníky. Tvořil se dojem, že družstva nakonec vzniknou všude, že není před nimi úniku. Cílem komunistické strany bylo zvýšit domácí spotřebu potravin, stupňovat produktivitu, která by zprostředkovala snížení cen potravin a která by se podílela na zvýšení životního standardu obyvatel.²⁵⁴ Byla podporována představa, že slučování družstev povede ke spojování vesnic. V reálu se však spojovala pouze družstva, nebo pouze obce. V roce 1959 se nepochybovalo o tom, že do roka bude dovršena kolektivizace zemědělství. Vynořil se plán nový, kterým byl přechod od družstevního k všelidovému vlastnictví půdy. Hlavním cílem však zůstávalo zvýšení výroby, které vyplývalo z rostoucích obtíží v zásobování. Zemědělská výroba měla do roku 1965 uspokojit zvýšenou spotřebu obyvatel, do roku 1970 se měla dostat na úroveň průmyslu.²⁵⁵

9.3. Životní úroveň zemědělců

Životní úroveň zemědělců a jejich příjmy byly základním činitelem, který ovlivňoval nechuť mládeže k práci v zemědělství. Nelze přehlížet i výrazné rozdíly v pracovní době. Pracovní týden rolníků trval v zimě průměrně 48 hodin, v létě dokonce 63 hodin. Ve srovnání se státními zaměstnanci životní úroveň rolníků podstatně snižovalo slabé sociální zajištění. Do počátku 60. let neměli družstevníci nárok od státu na mateřské dávky, přídavky na děti či nemocenské. Tyto dávky měla vyplácet družstva, avšak to si mohla dovolit pouze ta nejlépe

²⁵¹ Tamtéž, s. 286-7.

²⁵² Od roku 1956 v Československu panovalo nové politické ovzduší. Rozproudila se diskuze o kritice politiky, o nápravě nespravedlností, zveřejňovaly se zatajované informace o nezákonnostech. Pod tlakem, či z vlastní iniciativy se členové komunistického vedení náhle přiznávali z politických chyb v domnění, že je to možnost jejich záchrany. Tamtéž, s. 289.

²⁵³ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, pozn. 9, s. 132.

²⁵⁴ KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 312-5.

²⁵⁵ Mezi další politické úkoly patřil: rozvoj zemědělství ve vyspělé socialistické společnosti; upevnění svazku dělníků a družstevních rolníků; odstranění rozdílů v životních podmínkách mezi městem a vesnicí; budování vyspělé socialistické společnosti a vytváření podmínek pro přechod ke komunismu. KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 327.

hospodařící. Většina družstev vyplácela odměny i v 60. letech podle starého systému pracovních jednotek, zavedeného na počátku kolektivizace podle sovětského vzoru. Pracovní jednotky za určitý druh práce bývaly velmi často podhodnocovány, takže peněžní příjem z družstva nestačil na výživu větší rodiny. Proto bylo nutné, aby družstevníci dostávali další odměny formou naturálií. Zároveň měli družstevníci příjem z vlastního záhumenku, čímž se vynahrádily ztráty na příjmech z JZD.²⁵⁶

10. Důsledky perzekuce

Krise režimu v letech 1953-1956 odhalila některé problémy a potíže, způsobené přeměnami pounorového pětiletí. Podle vzoru Moskvy se během krize vedoucí komunisté snažili o určité korektury v dosavadní politice, a to zejména v hospodářské oblasti. Krizí procházelo zemědělství, které ani v polovině 50. let nedosáhlo předválečné úrovně a krize se dotkla i samotné kolektivizace. Nepřetržité poruchy a krizové jevy byly průvodním jevem nevyrovnaného hospodářského vývoje.²⁵⁷

Při kolektivizaci přešly domy a hospodářské budovy do bezplatného užívání JZD, státních statků i jejich funkcionářů. Jiné chátraly, nebo zůstaly bez využití a bývalé výstavní selské usedlosti se stávaly ruinami, z kterých byl rozkraden veškerý majetek.²⁵⁸ Vládní nařízení č. 50/1955 Sb., zabezpečovalo socialistickému sektoru možnost využívat a neomezeně nakládat s majetkem bývalých statků. Byly vypracovány pokyny k likvidaci opuštěných objektů, na jejich přestavby a demolice. Jejich zničením měl být vymazán i fyzický důkaz o selských rodech.²⁵⁹ Důležitým důsledkem politiky zatlačování a omezování, byla téměř úplná likvidace selského stavu a také pokles věhlasu této dříve důležité součásti společnosti. V 50. letech byla tato prestiž likvidována a vztah k sedlákovu byl sociální a kádrovou přítěží, která hatila pracovní, vzdělanostní i společenské uplatnění. V soukromém hospodaření zůstali jen neoblomní zemědělci, kterým se povedlo vzdorovat převaze režimu. Zpřetrhané vazby, jak rodinné tak i hospodářské, se dodnes nepodařilo obnovit.²⁶⁰ Téměř vymizel vztah

²⁵⁶ BŘEZINA, Vladimír a Jiří PERNES. *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu: 1957-1960*. Brno, 2009. ISBN 978-80-87122-04-4. s. 171-4.

²⁵⁷ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956-1968: Společnost a moc*. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-87029-31-2. s. 7-10.

²⁵⁸ JECH, Karel, pozn. 7, s. 174-5.

²⁵⁹ JECH, Karel, pozn. 8, s. 223-5.

²⁶⁰ RŮŽIČKA, Miloslav, pozn. 1, s. 7.

k soukromému vlastnictví a svobodnému hospodaření, vytratila se úcta k přírodě a krajině. Selský stav byl doslova vymýcen, a tak zmizela jedna z tradičních vrstev české společnosti.²⁶¹

V letech 1950-1960 podíl rolníků s výměrou půdy nad 15 ha nepřetržitě klesal. Za deset let od roku 1950 se podíl snížil ze 4,4 % na 0,1 %. Podíl půdy klesl z 25,1 % na 2,4 %. V roce 1950 bylo v ČSR 1590 rolníků, kteří hospodařili na 27 563 ha půdy. Pro porovnání, v roce 1959 byla v ČSR 913 rolníků hospodařících na 15 722 ha půdy.²⁶² Do 80. let byla soukromá selská hospodářství vypuzena na okraj zkolektivizovaného katastru JZD či JRD.²⁶³

Nelze ale přehlédnout i některé přínosy, které kolektivizační model přivodil. Díky aktivním a schopným jedincům a pracovním týmům, kteří byli dobře organizovaní, JZD dokázala opatřit výkonnou techniku, rostlinnou velkoprodukci, velkokapacitní živočišnou výrobu a to i díky správnému scelení pozemků, na kterých mohla vzniknout vyhovující zařízení.²⁶⁴ Přesto zemědělská výroba nedosáhla předválečné úrovně ani soběstačnosti.²⁶⁵ Díky nadřazenosti zvýhodněných odvětví se zemědělství dostalo na druhořadou pozici.²⁶⁶

Československo bylo jednou ze zemí sovětského bloku, která uskutečnila kolektivizaci v krátké době. Během ní došlo k nevratným změnám v životě vesnice, změnilo se společenské postavení rolníků. V roce 1960 bylo 10 816 JZD v republice, rozsah půdy činil 4,403 mil. ha zemědělské půdy. Podíl půdy „*socialistických*“ závodů tvořil 91,5 %.²⁶⁷

²⁶¹ BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 6.

²⁶² KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 383.

²⁶³ JECH, Karel, pozn. 8, s. 227.

²⁶⁴ JECH, Karel, pozn. 8, s. 231.

²⁶⁵ Soběstačnost československého zemědělství v předválečné době byla chápána tak, že dovoz zemědělských výrobků se vyrovnával vývozem jiných, technických plodin. KAPLAN, Karel, pozn. 2, s. 11.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 329-31.

11. První politický proces se sedlákem Josefem Hrubým

Cílem politické perzekuce se podobně jako řada dalších soukromě hospodařících zemědělců stal i Josef Hrubý. Ten vlastnil statek v obci Horní Branná, kde se aktivně podílel na politickém a správním životě, zároveň byl i členem několika spolků. Hrubý patřil mezi elitu obce a měl bezesporu vliv na její chod i obyvatele. Není překvapující, že nepatřil mezi nadšené příznivce kolektivizace venkova, díky čemuž se dostal do hledáčku Státní bezpečnosti.²⁶⁸

Každodenní realitou života na venkově od konce 40. let 20. století se staly nejrůznější diskriminační a perzekuční zásahy (ať už soudní či mimosoudní povahy) vůči samostatně hospodařícím zemědělcům ze strany státních orgánů. Nejen sedláci, ale i jejich rodinní příslušníci, přátelé a známí byli pronásledováni. Perzekuční postupy patřily mezi nástroje, které měly pomoci dosažení plánu kolektivizace venkova. Státní moc však využívala i prostředků propagandy, jejíž cílem bylo mimo jiné zdiskreditovat a zesměšnit samostatně hospodařící zemědělce a tím následně omezit či zlikvidovat jejich vliv v jednotlivých obcích. Podobně tomu bylo i v Horní Branné.

Za nejtvrďší a nejobávanější formu perzekuce lze bezesporu považovat politické procesy, jejichž obětí se stala celá řada samostatně hospodařících zemědělců, včetně Josefa Hrubého. V kombinaci s konfiskací majetku, vyloučením z veřejného života a dalších opatření (př. akce Kulak) došlo k nenávratné proměně venkova na území tehdejší Československé republiky²⁶⁹.

Věnujme nyní pozornost konkrétnímu životnímu příběhu již zmíněného Josefa Hrubého. Jeho životní příběh je v mnoha ohledech signifikantní a jasně dokumentuje míru bezpráví, která zasáhla venkov po únorovém převzetí moci komunisty ve státě.

Josef Hrubý se narodil 16. května 1909 v Horní Branné Josefě Hrubé²⁷⁰, rozené Baluškové²⁷¹, a Josefu Hrubému²⁷². Jako většina žen její generace byla Josefa v domácnosti, kde jako selka dohlížela na chod a práci na rodinném statku. Z manželství se narodila ještě dcera Emilie a syn Miloslav. Emilie se roku 1935 provdala za zemědělce Františka Jiránka z Hradce Králové, kterému porodila 2 syny. Během procesu kolektivizace se, pravděpodobně pod nátlakem,

²⁶⁸ Státní bezpečnost měla za úkol vyhledávání podezřelých a nepohodlných osob, které následně „použila“ pro výrobu politického procesu. HONZÍKOVÁ, Miluše, pozn. 15, s. 18-21.

²⁶⁹ BLAŽEK, Petr a kol., pozn. 65, s. 6.

²⁷⁰ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 18.

²⁷¹ narodila se 7. února 1886. Tamtéž, s. 18.

²⁷² informace o datu narození otce chybí

rozhodli vstoupit do JZD. Josefův bratr Miloslav se vyučil řezníkem a pracoval jako vedoucí masny v Janově u Liberce. Byl ženatý a měl tři dcery.

Josef Hrubý chodil do obecné školy v Horní Branné, kde úspěšně absolvoval 6 tříd. Ve studiu pokračoval ve Vlčicích u Trutnova na obecné německé škole. Po dvou letech školu dokončil a v roce 1923 se vrátil k rodičům na statek, kde s nimi zůstal hospodařit. Vedle práce na statku absolvoval ještě dvouletou zimní zemědělskou pokračovací školu ve Valteřicích u Vrchlabí. Poté, co v roce 1933 zemřel otec Josef, převzal jeho syn ve velmi mladém věku za podpory matky starost o rodinný statek o výměře 15,26 ha. Zřejmě díky jeho výchově a znalostem získaných studiem se Hrubému podařilo nejen zachovat úspěšný chod hospodářství, ale statek zbavit i dluhů, které zanechal jeho otec. Vzdělání a předání zkušeností od rodičů patřilo tradičně mezi základní principy vedoucí k úspěšnému hospodaření. Sedláci se často stávali experimentátory a šířiteli nových pěstitelských, šlechtitelských a chovatelských postupů.²⁷³

Josef Hrubý se rok po smrti otce oženil s dcerou menšího rolníka Annou Kalenskou²⁷⁴ z Horní Kalné. Po uzavření sňatku odešla matka Josefa, jak bylo obvyklé, na výměněk a na rodinném statku zůstala do roku 1936. Vyhrocené vztahy mezi manželkou Hrubého a jeho matkou vedly s největší pravděpodobností k jejímu trvalému odstěhování ze statku do č. p. 294 v téže obci²⁷⁵.

Zodpovědnost, kterou musel Hrubý v tak mladém věku převzít, byla určitě náročná a přinášela řadu obtížných situací, které však ne v každém případě zvládl. V roce 1941 byl odsouzen Krajským soudem v Jičíně²⁷⁶ k 1 měsíci odnětí svobody za to, že surovým způsobem týral koně²⁷⁷. I z dalších dokumentů je evidentní, že povaha Josefa Hrubého byla poměrně složitá, s častými výkyvy nálad, kdy se choval hrubě, surově či výbušně, což dokládá jak odchod jeho matky, tak jeho údajné týrání koní. Na druhou stranu se jednalo o velmi pracovitého a zručného sedláka, jehož způsob hospodaření mu získal všeobecný respekt. Patřil mezi oblíbené postavy obce, a to zejména díky nesobeckému chování, kdy

²⁷³ JECH, Karel, pozn. 8, s. 42-4.

²⁷⁴ narozena 11. května 1912

²⁷⁵ Dle své výpovědi z 24. 10. 1955 (ABS, V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 213.), byl důvodem odchodu vztah s manželkou Josefa Hrubého. Ta prý neměla matku svého syna ráda, vystupovala proti ní a svůj postoj předala i svému muži Josefovi. Ten matce hrubě nadával, několikrát ji i zbil, proto se od něj odstěhovala. Hrubého manželka prý měla zájem o majetek, manžela velmi ovlivňovala a jeho matka se tak stala přítěží na statku.

²⁷⁶ Krajský soud fungoval v Jičíně do roku 1949, poté byly soudy přizpůsobeny novému krajskému uspořádání.

²⁷⁷ „Za války choval koně, hříbata měli a nějaký p. Bičák, policista, ho viděl, že vzal bič a prásknul bičem do koně. Pak ho udal a Pepa (Hrubý) za to musel sedět ve vězení v Jilemnici za týrání zvířat.“ Dle vyprávění souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

často vypomáhal jak radami, prací či zapůjčením nástrojů, které si často konstruoval sám. Za tuto dobrovolnou výpomoc, dle výpovědí pamětníků, nepožadoval finanční odměnu, jen v některých případech pomoc při polních pracích. Příkladem může být půjčování vlastnoručně vyrobeného samovazu, koňského potahu a také vypomáhání traktorem Zetor 15 při polních pracích. V době okupace, přes riziko prozrazení, si sám sestrojil šrotovník, na kterém společně s bratrem mlel českým lidem obilí¹. Mezi jeho další aktivity v této době patřilo čtyřleté členství v Selské jízdě²⁷⁸ a údajné členství v Národním souručenství,²⁷⁹ které mělo za Protektorátu Čechy a Morava plnit funkci parlamentu.

Z dostupných dokumentů vyplývá, že v roce 1944 ukryl Hrubý na půdě svého statku dvě ženy rusínského původu, které uprchly z koncentračního tábora a připojily se k partyzánům. Ty byly v roce 1945 odhaleny a společně s dalšími partyzány²⁸⁰ byly v lese za Horní Brannou zastřeleny jednotkami SS. Hrubý měl štěstí, že místo jejich úkrytu před svou smrtí neprozradily; za tento odbojový čin nebyl nikdy potrestán.²⁸¹

Jak již bylo řečeno, statek přečkal bez velkých újem okupaci. V období tzv. třetí republiky²⁸² se Hrubý opět aktivně zapojil do činnosti spolků a lokálního politického života. Byl členem Sboru dobrovolných hasičů²⁸³, tělocvičného spolku²⁸⁴ Sokol²⁸⁵ i Místního národního výboru Horní Branná. V letech 1945-1948 byl zapojen do Československé strany národně socialistické²⁸⁶. Je tedy zřejmé, že se Hrubý podílel na veřejném životě poměrně aktivně, což

²⁷⁸ Selské jízdě, respektive jezdecké selské spolky, jakožto vlastenecky emancipační snaha v prostředí české a moravské vesnice, úzce spolupracovaly s Československou obcí sokolskou. Činnost Selské jízdy vyzdvihovala u sedláků sebevědomí, smysl pro pořádek a disciplínu. Během 2. světové války byly Selské jízdě zakázány, a stejně tak komunisté od začátku vlády usilovali o rozbití venkovské komunity a o potlačení projevů vlastenectví. Více v knize JIRÁSEK, Zdeněk. *Nechanická aféra*. Státní oblastní archiv. Hradec Králové, 1992.

²⁷⁹ Přihlášku podal hromadě starosta Václav Hrubý, který z obecního fondu nakoupil odznaky, ale nikomu o podepsaném členství neřekl. ABS – V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 91.

²⁸⁰ více informací o partyzánech viz kniha od PLACÁK, Bedřich. *Partyzáni bez legend*. Praha, 1992. Dále viz MACKSEY, Kenneth. *Zapalte Evropu! Partyzáni v Evropě za 2. světové války*. Jota, 2000.

²⁸¹ „Ono to bylo pod trestem smrti, ty rusinky co utekly z vrchlabského lágru, kvůli nim riskoval a takhle sám dopadl. Pepa je od čtyřiačtyřicátého roku živil, byly na půdě. Potom v pětačtyřicátém přijeli partyzáni, holky nechtěly jít domů, bály se, tak vzali samopal a holky potom ze strachu šly. Odvezli je a potom asi za tři dny je přivezli, protože měli akci v lese. Přijeli tam esesáci (jednotky SS), ty partyzáni byli na stromech a tam je postříleli. Po Branný esesáci nic nedělali, nikoho nezastřelili.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

²⁸² Období od konce 2. světové války po únorový převrat v roce 1948. Více viz KOCIAN, Jiří. *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Praha, 1991.

²⁸³ vykonával funkci jednatele a zbrojmistra

²⁸⁴ více o tělovýchovné organizaci viz NOVOTNÝ, J. *Sokol v životě národa*. Melantrich, 1990.

²⁸⁵ členem tělocvičného spolku, který v historii československé tělovýchovy zaujal pozici nejúspěšnější tělovýchovné organizace, byl až do roku 1941.

²⁸⁶ „v době předmnichovské republiky byl fanatickým stoupencem reakční politiky agrárníků, stejnou reakční politikou prosazoval po obsazení ČSR jako člen národně-socialistické strany. V té se naučil štvavé metody, díky kterým upevňoval pozici v obci a vetřel se do různých veřejných funkcí“. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. IT 24/55. s. 39.

ale bylo v této době poměrně běžné. Svou funkci u MNV vykonával do roku 1948, kdy v únoru²⁸⁷ převzali de facto (i přes existenci politické plurality) absolutní moc ve státě komunisté. Při MNV vznikl, jako ostatně v celé zemi, Akční výbor²⁸⁸, který Hrubého v rámci „očisty“ funkce zbavil, tzv. vyakčnil.²⁸⁹ Akční výbory začaly vznikat po výzvě Klementa Gottwalda v roce 1948 jako mocenskopolitické orgány, které byly zcela podřízené komunistům. Mezi jejich hlavní úkoly patřila „očista“ veřejného života od odpůrců komunistické strany a perzekuce příslušníků nekomunistických stran.

Hrubý dokázal relativně dlouho plnit nesmyslně vysoké dávky, které byly na jeho hospodářství uvaleny po únoru 1948. Dle protokolu byli Hrubí vlastníky 17 kusů hovězího dobytka, 20 kusů vepřového dobytka a 35-40 slepic. V roce 1952 vstoupili manželé Hrubí do v té době vznikajícího JZD²⁹⁰, (kam se dle záznamů z protokolu „*vetřeli s cílem ho rozložit zevnitř*“.) Po určitou dobu se zdálo, že se situace stabilizovala a Hrubý našel v novém politickém systému své místo. Na jaře 1952 byl dokonce zvolen předsedou zájmové organizace českých zemědělců, respektive Jednotného svazu českých zemědělců, jehož úkolem bylo sdružovat zemědělce v českých zemích, zastupovat jejich zájmy a dbát na rozvoj zemědělské výroby. V roce 1953 se JZD v Horní Branné rozpadlo, a tak se Hrubí se ženou dále věnovali soukromému hospodaření s podporou námezdních sil²⁹¹.

Hrubý s manželkou společně hospodařili na statku do roku 1955,²⁹² tedy až do doby svého zatčení. Po propuštění na svobodu v roce 1960 se na statek vrátil, avšak díky zabrání zemědělských pozemků se již nemohl podílet na rozvoji svého hospodářství. Po roce a půl na svobodě, tedy v době, kdy pracoval v JZD Horní Branná jako brigádník, byl znovu zatčen. Po propuštění v roce 1965 se na statek opět vrátil a žil zde se svojí ženou až do roku 1969²⁹³. Josef Hrubý nebyl jediným soukromým zemědělcem v obci, nebyl ani jediným potrestaným.

²⁸⁷ Rozsáhlá publikace na téma „Vítězného února“ vznikla v roce 1996 v režii Karla Kaplana a rozebírá nejen dramatické události převratu, ale i mezinárodní souvislosti spojené s činností komunistů. Viz KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Praha, 1996.

²⁸⁸ více o Akčních výborech Národní fronty viz MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia, 1978.

²⁸⁹ Tento termín se užíval pro poválečné vyřazování kolaborantů či jiných reakčních živlů mezi nedůvěryhodné občany.

²⁹⁰ zakládání Jednotných zemědělských družstev se stalo právním předpokladem pro kolektivizaci půdy a násilnou socializaci zemědělství. JECH, Karel, pozn. 7, s. 77.

²⁹¹ Tamtéž, s. 91.

²⁹² „Toužil proto po svobodném státě, tj. po návratu kapitalistického řádu, aby mohl vládnout vesnici a žít z bezpracných zisků, jako tomu bylo za 1. republiky. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 46.

²⁹³ Z Českého ráje a Podkrkonoší: č. 13., s. 206.

Přesto byl v rozsudku hanlivě označen za „vesnického boháče“, a proto také příkladně potrestán.

11.1. Zatčení a výsledky

Rozkaz k zatčení byl vydán 26. srpna 1955 ve 13 hodin Krajskou správou státní bezpečnosti. Hrubý byl zatčen krajským náčelníkem a prokurátorem²⁹⁴ (jejichž jména se v spisech nevyskytují), jehož hlavním úkolem bylo střežení a prosazování „socialistické zákonnosti.“²⁹⁵ Tentýž den byla u Hrubého na statku provedena domovní prohlídka na základě rozkazu ministerstva národní bezpečnosti č. 679, a to ve všech místnostech bydliště. Prohlídce byl přítomen jak Josef Hrubý, tak jeho manželka, svědek Václav Kynčl (tajemník MNV Horní Branná) a orgány KS StB Liberec. Nebylo ničím výjimečným, že usvědčení obviněného předcházelo nastrčení „vyrobených“ důkazů a jejich následné „objevení“ při domovní prohlídce. Tato skutečnost byla potvrzena výpovědí pamětnice Elišky Kuncové.²⁹⁶ Podle záznamu byly při prohlídce zabaveny desítky věcí.²⁹⁷ Ve stejný den se uskutečnila i osobní prohlídka Hrubého.²⁹⁸

Stejného dne, tedy 26. srpna 1955 v 5 hodin ráno (ještě před samotným zatčením Josefa Hrubého) byl vyslýchán Jan Kacálek, který byl klempířem Automobilového závodu národního podniku ve Vrchlabí. V roce 1950 se Kacálek přestěhoval do Horní Branné č. p. 113, a bydlel v blízkém sousedství Hrubého. Podle svých slov uvedených v protokolu poznal, že je Hrubý „ostře zaměřen“ proti lidově demokratickému zřízení, a z toho důvodu se s ním prý přestal stýkat. Vyšetřovatel Hort však Kacálkovi nevěřil, jelikož bylo údajně zjištěno, že se s Hrubým stýkal za účelem „provádění protistátní činnosti“. Tvrzení Kacálek popřel,

²⁹⁴ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 113.

²⁹⁵ dle zákona 65/1952 Sb.

²⁹⁶ Dle výpovědi neteře Elišky Kuncové „se chovali hrozně. Vzali zásuvky a všechno na hromadu vysypali. Teta to pak celý týden musela uklízet. V té době měli pět prasat a krávy už dost vykrmené. Bezpečnost to všechno odvezla a do záznamu napsali, že prasata byla jenom tři a oni si udělali ještě hody.“ Výpověď neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

²⁹⁷ Mezi zabavené věci patřily: kulovnice, brokovnice, 112 nábojů do brokovnice, 88 nábojů do malorážky, 2 krabice střelného prachu, 2 krabice roznětek a z písemností 3 letáky protistátní Svobodné Evropy, obálka s poslední vůlí, 7 dopisů, 2 pohlednice, 2 nepoužité hlasovací lístky k volbám z listopadu 1954, lístky s adresami, 1 fotografie, 1 brožura s projevem Rudolfa Berana²⁹⁷, časopis Lidový deník aj. Dále mu byl zabaven řidičský průkaz, vojenský knížka, stará členská legitimace strany národně-socialistické, 5.500 Kč v bankovkách ve staré měně, soukromý zápisník aj. Prohlídku provedl ppor. Kufner a dle záznamu nebylo v domě nic poškozeno. SOA v Litoměřicích SOA, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 10-2.

²⁹⁸ V záznamu nalezneme: jedny černé polobotky, jedny ponožky šedé, jedna košile s proužkem, jedny bílé spodky, dva kapesníky, jeden svetr zelený, jeden pásek kožený, jedna čepice, jedny kalhoty šedé, jedno sako tmavě šedé, jedna kožená náprsní taška, jedny brýle s pouzdrém, 20 kusů stvrzenek o zaplacení, jedna tužka, jedna policejní přihláška, jedna myslivecká legitimace, jedno povolení k lovu, jeden členský průkaz Sokola, potvrzení OÚNZ, 98 Kčs. SOA v Litoměřicích SOA, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 9.

bránil se, že je to lež. Toto chování bylo naprosto logické. Lze předpokládat, že kdyby se přiznal k protistátní činnosti, zřejmě by následně nevypovídal jako svědek, ale jako další z obviněných. Možná proto popřel i jejich schůzku na poli, kde měl Kacálek Hrubého přemluvit, aby mu předával zprávy o funkcionářích, které měly být předávány do zahraničí. Potvrdil pouze skutečnost, že se s Hrubým o funkcionářích bavil, ale neměl v úmyslu informace posílat dál. Je evidentní, že Kacálek si tak chtěl zachránit svoji kůži. Kacálek odmítal tvrzení, že by byl zapojen do protistátní činnosti, přiznal však, že se jen zabýval myšlenkami, že by něco takového mohl provádět, pod vlivem kontaktu s Václavem Petrákem z Dolních Štěpanic, který byl jako člen lidové strany zapojen do ilegální organizace. Odmítl, že by před Hrubým někdy řekl, že je zapojen v ilegální činnosti.²⁹⁹

26. srpna 1955 v 18.40 hod byl Josef Hrubý odvezen do vazby ve věznici č. 1 v Liberci na popud Krajské prokuratury v Liberci.³⁰⁰ Ve vazbě tak začalo běžné kolo výslechů, jejichž cílem bylo získání přiznání. Lze předpokládat, že zisk objektivních důkazů nebyl hlavním cílem kladených otázek. Ze záznamu prvního výslechu je zřejmé, že Hrubý měl být obviněn z „*velezrádné*“ a „*záškodnické*“ činnosti proti státu, čemuž se Hrubý stále ještě v plné síle bránil. V úvodu výslechu byly zhodnoceny majetkové a hospodářské poměry a postoje zadrženého³⁰¹. Údajně vyšetřovatelé zjistili, že lidově demokratické zřízení Hrubému nevyhovovalo, že zásadně nesouhlasil s hospodářskou politikou a kolektivním způsobem hospodaření, což je vzhledem k jeho zděděnému majetku a soukromému vlastnictví logické. Jeho odmítavý názor k tehdejšímu zřízení byl zřejmě podporován zprávami zahraničních rozhlasů, které dle svých slov poslouchal. Zprávy ho měly utvrzovat v tom, že byl přesvědčen o nestálosti socialistického systému a zemědělské kolektivní výroby. Lze předpokládat, že kapitalistický způsob hospodaření, volný trh a podpora soukromého vlastnictví plně odpovídaly ideálům Josefa Hrubého.

Útočné jednání vyšetřovatelů doprovázelo každý výslech Josefa Hrubého. Tyto výslechy vedl nejčastěji vyšetřovací referent Karel Hort, který se nevyvaroval agresivnímu a útočnému

²⁹⁹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 215-7.

³⁰⁰ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 8.

³⁰¹ Do roku 1939 mimo hospodářství vykonával ještě povoznictví. Po roce 1945 zaměstnával stálou pracovní sílu, pomocnou služebnou a přechodně zaměstnával stálou pracovní sílu jako pomocníka v zemědělství. Hrubý vlastnil samovaz i přesto, že mu byl v roce 1951 MNV v Jilemnici vykoupen, dále byl vlastníkem žacích strojů a drobnějšího hospodářského nářadí a mimo to měl mechanizované dojení. Dříve vlastnil traktor Zetor 15, který mu byl také v roce 1952 nebo 1953 zabaven. V sezónních pracích zaměstnával Jana a Marii Buchalovi, Františka a Boženu Dvořákoví, Františka Sedláčka a za předmnichovské republiky včetně okupace také zaměstnával sezonní námezdní síly. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55.

jednání.³⁰² Vyšetřovatel se snažil zjistit, jak projevoval Hrubý odpor vůči zřízení, avšak Hrubý si takových projevů nebyl vědom. „*Vaše odpověď je vyhýbavá a nepravdivá, protože jste skutečně narušoval vývoj zřízení!*“ Hrubý oponoval a dále tvrdil, že vývoj nijak nenarušoval. „*Nezapírejte a doznejte, jakým způsobem jste brzdil socializaci vesnice! Vaše vykrucování vám nepomůže! Vypovídejte o další záškodnické³⁰³ činnosti!*“ Hrubý se však nevzdal svého tvrzení a dokázal se držet své pravdy. Agresivita vyšetřovatele Hort nebrala konce. „*Nevykrucujte se a doznejte se a přestaňte zapírat!*“³⁰⁴

Ziskem nebylo zjištění „objektivních“ důkazů, ale usvědčení Hrubého z údajné „protistátní“ činnosti. V průběhu výslechů bylo užíváno běžných výslechových metod StB, mezi něž patřilo několikahodinové zpovídání oběti, což je dokázáno díky záznamům v protokolu. Výslechy se velmi často opakovaly a měly vést k úplnému zlomení svých obětí, k úplnému doznání se k věci, které však byly daleko od pravdy. Nebylo výjimkou i psychické a dokonce fyzické týrání zadrženého, což se také dokázalo díky výpovědím pamětníků. Tato praxe se stala běžnou výslechovou metodou, společně s manipulacemi důkazů i výpověďmi svědků. Postupně se díky tvrdé a agresivní dikci vyšetřovatelů oběť stávala bezbrannou a jejich jasný odpor se postupně vytrácel. Stejně tomu nasvědčuje i kauza Hrubého, u kterého byla jasná nechuť k přiznání se. I přes určitou psychickou sílu však jeho průbojnost mizela a postupně byl donucen se „přiznat“. Na tomto případě lze dokázat, že strůjci kauzy dosáhli „úspěchu“ ve vyšetřování, na čemž je možné demonstrovat jeden z principů výroby mechanismu politických procesů. Tyto mechanismy se v různých obdobích opakovaly a dávaly tak jasný scénář k vytváření procesů. Lze tedy prohlásit, že kauza Josefa Hrubého byla politickým procesem.

29. srpna proběhl druhý výslech Josefa Hrubého. Vyšetřovatel Hort dle protokolu našel Hrubého z nelogičnosti jeho výpovědí a ze zlehčování trestní činnosti. „*Zapíráte zbytečně, neboť vyšetřování je znám pravý opak toho, co vy tvrdíte,*“ snažil se Hort našknout Hrubého

³⁰² „Hrubý, zapíráte, vykrucujete se, zanechte toho a doznejte se!...Nestavte se nevědomým a nepřetvařujte se!... Zakrýváte pravé příčiny vašeho nepřátelského jednání... vaše odpovědi jsou nepravděpodobné, příčinou vaší nenávisti jsou i jiné důvody!“ Tamtéž, s. 224.

³⁰³ Jazyk využívaný v dokumentech StB plně odpovídá politice KSČ, která v obviněných viděla úhlavní nepřátele režimu. Dikce používaná StB sloužila k propagandě komunistického režimu. KURÍKOVÁ, Lucie. *Politické procesy 50. let – kauza František Šedivý*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011. Ve výsleších, či ve spisu samotném lze vidět typický slovník politických procesů z 50. let, který působil formou nátlaku na zadrženého.

³⁰⁴ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 218-21.

ze lži. Hrubý se marně bránil tím, že o svoji trestné činnosti nic neví.³⁰⁵ V následujícím týdnu probíhaly výslechy Hrubého takřka každý den.

Pětihodinový výslech se uskutečnil 6. září 1955. Vyšetřovatel se snažil získat přiznání Hrubého o rozšiřování nepravdivých a „štvavých“ zpráv, čehož si ale údajně nebyl vědom. Vyšetřovatel Hort však s nátlakem pokračoval: „*Vaše zapírání je nesmyslné, doznejte pravdu!...Protože dál zapíráte, budete ze své pobuřovací³⁰⁶ činnosti usvědčen!*“... „*Nezapírejte, protože jste z nepravdy usvědčován dalšími svědky!*“ Hrubý podlehl nátlaku a přiznal se k poslouchání zahraničního rozhlasu. Nejdříve poslouchal Hlas Ameriky a od roku 1953 poslouchal i Svobodnou Evropu. „*Vysílače jsem poslouchal po roce 1948 ze zajímavosti.*“ „*Vysvětlete, co vás na pomlouvačských zprávách tak zajímalo,*“ vyšetřovatel požadoval vysvětlení. Hrubý se dle své výpovědi chtěl jen přesvědčit, zda tyto vysílače proti Československu štvou či ne. Vyšetřovatel Hort to zhodnotil jako ironickou odpověď, kterou se prý ale Hrubý přiznal k poslouchání „štvavých zpráv“. Před Hrubým byly přečteny výpovědi jiných svědků, na které reagoval slovy: „*Nemohu za to, co říkají svědkové,*“ což se dokázalo i díky výpovědím pamětnice. Tvrdila, že většinu svědků Hrubý ani neznal. Vyšetřovatel Hrubého vyzval, aby přestal drze odpovídat a zakrývat svoji nepřátelskou činnosti. „*Zanechte dalšího zapírání a doznejte se!... Vyhýbáte se přímé výpovědi, co tím sledujete?*“ Vyšetřovatel zřejmě podezříval Hrubého ze zatajování informací. Jakoukoli odpověď, která nevedla k přiznání, vyšetřovatel netoleroval.³⁰⁷

Následující den byl Hrubý vyslýchán dvakrát. Vyšetřovatel se snažil z Hrubého získat přiznání, že zemědělece naváděl k neplnění povinných dodávek, z čehož ho měl usvědčit svědek Slavomil Řehořek. Hrubý přiznal, že jistému p. Machovi doporučil, aby s plněním dodávky počkal až po Ženevské konferenci³⁰⁸, po které by mohla přijít určitá úleva v dodávkách. Vyšetřovatel však toto tvrzení vyhodnotil jako překroucení skutečnosti a usvědčil Hrubého z šíření „*pobuřovacích výroků na veřejnosti.*“ Dále byly Hrubému

³⁰⁵ Tamtéž, s. 222.

³⁰⁶ více o dobovém jazyku v knize PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. Praha, 2011. ISBN: 978-80-260-0686-2

³⁰⁷ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 225-30.

³⁰⁸ Ženevská konference byla zahájena 26. dubna a skončila 21. července roku 1954. Účastnilo se jí 9 zemí (Francie, Velká Británie, SSSR, Čína, Kambodža, Laos, Demokratická republika Vietnam, Vietnamský stát, Spojené státy americké). V Ženevě byla probírána hlavní dvě témata: sjednocení Korey a nastolení míru v Indočíně. Výsledkem bylo ukončení bojů v Indočíně a vyhlášení nezávislosti Laosu a Kambodži. Spor byl ukončen rozdělením Vietnamu a stanovením hranic mezi komunistickým Severním Vietnamem a Jižním Vietnamem 17. rovnoběžkou. Korejská otázka na konferenci vyřešena nebyla. Výsledky konference však neodpovídaly vojenským a politickým potřebám, avšak odrážely pouze zájmy velmocí. DO PHUONG, Thuy: *Americká angažovanost ve Vietnamu za prezidentství Dwighta D. Eisenhowera*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze. Praha, 2015. s. 24-7

předloženy zabavené letáky, které byly rozšiřovány ze Západního Německa za účelem osvěty západního světa. Hrubý přiznal, že je z části četl a že je našel v roce 1954 na svém poli v katastru obce Horní Branná. I přes vědomí, že měl tyto letáky zničit nebo odevzdat, to z neznámých důvodů neudělal.³⁰⁹

Další den zažil Josef Hrubý svůj nejdelší výslech, který trval 7 a půl hodiny. Několikahodinové výslechy měly za důsledek zlomení silné vůle vyšetřovaného. Byly cestou k dosažení „úspěchů“ v politickém procesu. Hrubý měl mluvit o své „nenávisti k funkcionářům lidosprávy“. Tu prý projevoval pouze tak, že je ignoroval, což ale vyšetřovateli nestačilo. Byla citována výpověď Slavomila Řehořka, který o Hrubém řekl, že mu vyhrožoval slovy „že na něho stejně jednou dojde.“ Hrubý tím chtěl údajně vyjádřit jeho lehkomyšlnost, kterou nepovažoval za vhodnou osobní vlastnost vyššího funkcionáře. Výhrůžky měly směřovat i k jistému p. Horákovi. Hrubý měl vyhrožovat zabitím jeho psa, který se s Hrubého psem opakovaně pral. Horák si však výhrůžku vzal osobně a bál se, že chce Hrubý zabít jeho. U výslechu měl Hrubý dále popsat konflikt, který se udál mezi ním a Josefem Řehořkem. „*Asi týden před zatčením, kolem 20. srpna 1955, jsem byl v hostinci „U Burušků“ . Asi po půlnoci jsem se procházel po horní části obce a na silnici jsem uviděl stát dva muže, v nichž v jednom jsem zřetelně poznal Josefa Řehořka. Aniž by uvedení dva mužové na mě promlouvali, šel jsem klidně k nim, a bez jakýchkoliv důvodů jsem napadl Řehořka a dal jsem mu jeden nebo dva políčky.“* Hrubý uváděl, že Řehořka napadl proto, že byl vůči němu zaujatý a jako zemědělský referent se nejvíce přičinil o to, aby Hrubý dostal do obdělávání nucený pacht³¹⁰. S přidělením pachtu Hrubý samozřejmě nesouhlasil, protože díky němu se mu zvýšila rozloha obdělávaných pozemků, tudíž i povinné dodávky. Řehořek prý přistupoval proti větším rolníkům příliš nekompromisně jak v dodržování osevních ploch, tak v přidělování krav a pachtů. Hrubý chtěl napadením Řehořka dát najevo nesouhlas s jeho aktivitami, které ztrpčovaly život i dalším lidem ve vesnici.

9. září byl Josef Hrubý nucen podstoupit dva výslechy. Tentokrát ho vyslýchal seržant Rosek, který s Hrubým v tento den strávil dohromady 9 hodin. Hrubý vypověděl, že dokud se nestal

³⁰⁹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 231-4.

³¹⁰ Povinný pacht, neboli časově vymezený pronájem zemědělské půdy a zemědělských objektů, je zmiňován zákonem č. 126/1946 Sb. Nebyl přijat z důvodu podpory drobného rolnictva, ale naopak z důvodu ekonomické perzekuce vlastníků velkých pozemkových ploch. Limity pachtovného se nevztahovaly na osoby, které vlastnily maximálně 20 ha půdy jakéhokoli druhu a byly na výnosu pachtovného existenčně závislé. Zákonodárna moc omezovala a finančně diskreditovala vlastníky větších pozemkových ploch. O věci rozhodoval okresní národní výbor, v jehož obvodu byla pachtována nemovitost, avšak až po slyšení místního sdružení příslušného JZD. HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: Právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013. ISBN 978-80-904837-4-3. s. 40-1.

Josef Řehořek funkcionářem MNV v Horní Branné, měl s ním dobré sousedské vztahy. Řehořek však rozhodl, aby zemědělci, kteří odevzdávali mléko, přinášeli každý den i jeho rozbor. Hrubý se proti rozhodnutí jako předseda JSCZ postavil, protože dle jeho názoru tento rozbor zabíral mnoho času. Nejsou známy další informace o vývoji tohoto sporu. Syn Josefa Řehořka Slavomil o Hrubém vypověděl, že v době, kdy sekal Hrubému mez, na něj měl Hrubý křičet: „*Počkej, já si to nechám změřit, až bude jiná doba!*“ Hrubý však měl údajně na mysli dobu, kdy nebude funkcionářem MNV a ne dobu po státním zvratu, z čehož byl nařčen.³¹¹ Je evidentní, že s Řehořkovými měli Hrubí dlouholeté sousedské spory³¹². Téhož dne musel Hrubý objasňovat svoji údajnou činnost v ilegální organizaci. Byl donucen se přiznat, že v roce 1951 prováděl ilegální činnost. Členové organizace měli shromažďovat zprávy o aktivních funkcionářích lidové správy a předávat je do zahraničí. Za pomoci rozhlasu Svobodná Evropa³¹³ mělo být údajně těmto funkcionářům vyhrožováno kvůli pomoci při socializaci vesnice. Lze předpokládat, že k tomuto ilegálnímu působení Hrubého navedl soused Jan Kacálek, který po něm měl chtít informace o snaživých funkcionářích v obci. Kacálek měl mít na mysli konkrétně Josefa Řehořka, který byl dle výpovědi nejvíce aktivním funkcionářem a pro svoji funkci měl dělat víc, než bylo nutné. Hrubý podle svých slov tyto informace podával s dobrým úmyslem, aby se zamezilo dalšímu poškozování a pronásledování jeho samotného, ale i dalších spoluobčanů.

V organizaci měl Hrubý působit údajně asi dva měsíce avšak poté, co se doslechl o zatýkání v blízkém Vrchlabí, ve své činnosti přestal. Kacálek mu doslova naznačil, že „*už to prasklo.*“

³¹¹ Vyšetřovatel však jeho slova neakceptoval a řekl mu: „Vypovídáte nepravdivě, je jasné, že svými výhrůzkami jste se snažil brzdit aktivitu funkcionářů a tím i rozvoj socializace vesnice. Vzhledem k tomu, že nadále nechcete doznat pravdu, považuji vás po výpovědi svědků za dostatečně usvědčeného.“ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 243.

³¹² to potvrdila i pamětnice Kuncová

³¹³ Na počátku rádia byla sbírka v USA, do které přispělo více než 16 milionů Američanů. První pokusné vysílání Rádia Svobodná Evropa (dále RSE) bylo spuštěno v roce 1950 z malé vysílačky umístěné na nákladním automobilu. RSE zahájilo svou činnost 4. července 1950 vysíláním ze studia v New Yorku do Československa z budovy Empire State Building. Vysílání bylo šířeno pomocí sítě krátkovlnných vysílačů, patřících americké vládě. 1. května 1951 se začaly vysílat ze stálého vysílače v Mnichově první nestranné, objektivní a aktuální informace. Československá redakce RSE byla první redakcí, která začala vysílat. Shromažďovali se zde novináři a publicisté, kteří nedokázali mlčet a snažili se bojovat za názorovou a lidskou svobodu. JUNEK, Marek a kol. *Svobodně!: Rádio Svobodná Evropa 1951-2011*. Praha: Radioservis, 2011. ISBN 978-80-8621-83-8. s. 11-3. Československá redakce sice pracovala samostatně, ale zároveň byla jedinečným způsobem spjata s celou stanicí RSE, které zahrnovalo také polskou, bulharskou, maďarskou a rumunskou redakci. RSE bylo institucí, která soustřeďovala uprchlíky z řady zemí především východní a střední Evropy a po sloučení s Rádio Liberty v roce 1976 i z národů Sovětského svazu. RSE bylo formálně nezávislou, finančně i počtem pracovníků nejsilnější zahraniční stanicí vysílající v českém a slovenském jazyce. Bylo centrem exilové svobodné české a slovenské kultury v zahraničí. Bylo nejviditelnější platformou aktivní politické emigrace. Téměř celé období vysílání dokázalo virtuálně překračovat hranice, narušovat cenzurní blokádu a nejdůležitěji ovlivňovat dění v ČSR. Prvním ředitelem československé redakce RSE byl Ferdinand Peroutka. TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: Historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015. s. 11-6.

Výslech pokračoval a Hrubý byl nucen vypovídat o vlastnictví střelných zbraní. V rámci toho měl namalovat plánek přesného umístění těchto zbraní.³¹⁴ Podle protokolu brokovnici získal od Eduarda Kálenského, rolníka z Horní Branné a malorážku od Františka Janaty, kováře z téže obce. Oba jmenovaní si zbraně údajně k Hrubému uschovali, protože na ně neměli povolení. Malorážku Hrubý používal k porážkám prasat. V době, kdy došlo k zákazu vlastnit střelné zbraně³¹⁵, však malorážku neodevzdal a ukryl jí. Tato zásadní chyba mu v procesu neulehčila. Díky tomuto držení zbraně ho tak mohli vyšetřovatelé usvědčit z nezákonných aktivit a následně začali vyvíjet teorie, z jakého důvodu si zbraň u sebe ponechal. Do protokolu se pak zaznamenalo, že zbraň si ponechal s úmyslem, aby mohl rozbít lidově-demokratické zřízení, a aby byl na jeho rozpad dobře připraven. Nebylo neobvyklé, že se vymýšlely nesmyslné teorie, které se hodily k usvědčení trestné činnosti.

Hrubý uvedl, že 24. srpna 1955 ho Václav Mach, rolník z Valteřic, varoval před zatčením. Mach byl dle výpovědi Hrubého vyslýchán v Jilemnici Státní bezpečností k Hrubého osobě. Vyšetřovatelé ho podrobili výslechu kvůli výroku Hrubého, který době konání Ženevské konference řekl o povinných dodávkách (viz výslech z 6. září 1955). Mach se mu měl svěřit s tím, že při výslechu jeho výrok zapřel. Byl si jistý, že byl Hrubý udán orgánům bezpečnosti Slavomilem Řehořkem, rolníkem z Horní Branné. Hrubému tyto skutečnosti sdělil i přes upozornění Státní bezpečnosti o mlčenlivosti. Lze zhodnotit toto varování jako projev sousedské náklonnosti, či přátelství. I přes tento úctyhodný projev však Hrubý Machovo upozornění nebral vážně a dle protokolu šel klidně spát. Další den, tedy 25. srpna 1955, pracoval celý den na poli a v noci byl volán k sousedovi Buruškovovi k porodu krávy. Vrátil se pozdě v noci domů a druhého dne dopoledne byl zatčen.³¹⁶

Adolf Rosek³¹⁷ pokračoval v dalším čtyřhodinovém výslechu 22. září 1955. Při něm byl Hrubý přinucen „*doznat se*“ k nepřátelskému poměru k lidově demokratickému zřízení. Dle

³¹⁴ Zbraně byly schované na půdě v obytném domě stavení asi 1 m od komína, kde v podlaze stropu byla v tajné skrýši zazděná 1 malorážka a 1 brokovnice. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 249.

³¹⁵ Tento zákaz byl vydán zákonem č. 162/1949 Sb., o zbraních a střelivu. Zákon nabyl účinnosti dne 1. února 1950, kdy nahradil do té doby stále účinný Císařský patent č. 223/1852 ř. z. Zákon se vyznačoval svou minimální délkou a strohostí. Zákon se omezil jen na vymezení tzv. nedovolené zbraně, které mohly být přirovnány k dnešní úpravě zbraní zakázaných. Uvedené zbraně zákon zakazoval vyrábět, opravovat, prodávat nebo jiným způsobem zcizovat, nabývat, držet nebo nosit. SLÁNSKÁ, Barbora. *Držení a nošení zbraně*. Bakalářská práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Brno, 2014. s. 12.

³¹⁶ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 249-50.

³¹⁷ narozen 29. září 1923, v roce 1955 působil v hodnosti st. seržanta na odboru vyšetřování Krajské správy MV v Liberci. ABS, odd. archivních fondů MV ČSR, StB a vojsk MV.

protokolu si měl své již „přiznané“ nepřátelství upevňovat poslechem Svobodné Evropy³¹⁸ a schůzkami s přáteli Patočkou, Šírem, Blažkem, Kobrlem a Dvořákem. Následující věta dokládá manipulaci, která byla na obviněného vyvíjena, díky které se postupem času přestal bránit. „*Svou nedůvěru a nepřátelství ke zřízení jsem dal najevo i tajným ukrytím zbraní.*“ Báł se, že kdyby je odevzdal, byl by potrestán. Neměl v úmyslu je použít proti lidem, byly určeny k porážce prasat a k lovu. Nejspíše z obavy před trestem, se přiznal k údajně nastrčeným důkazům. „*Já jsem úmyslně zalhával svou trestnou činnost a to proto, že jsem nechtěl jednak prozradit Jana Kacálka, a potom jsem nechtěl ani sobě přitížit doznáním, že jsem vše dělal z nepřátelství ke zřízení. Myslel jsem si, že když budu zapírat, že za to dostanu menší trest. V agrární straně jsem byl vychováván v duchu zaměřeném proti KSČ a socialismu a obával jsem se, že v případě dalšího rozvoje družstevnictví na vesnici, bych přišel o svůj majetek. Z toho důvodu jsem pojal zášť proti zřízení a proti združstevňování.*“³¹⁹

Při dalším tříhodinovém výslechu 26. září se s Hrubým probíraly zahraniční styky. Hrubý vypověděl, že v minulosti dostal ze Západního Německa 5 dopisů od Alfreda Susánka.³²⁰ Dále obdržel dva dopisy od sovětských vojáků z Gruzie a Ukrajiny, kteří v roce 1945 přebývali u Hrubého na statku. V lednu 1955 mu byl poslán pohled z Moskvy od Miloslava Janouška, který byl lyžařským závodníkem.³²¹ Jiné spojení se zahraničím Josef Hrubý neměl. Vyšetřovatel chtěl objasnit, z jakého důvodu si Hrubý nechal pohlednici, na které byly vulgární kresby zneuctívající představitele vlády Národní fronty. Hrubý byl pravděpodobně po několikahodinovém výslechu vyčerpán, což značí jeho odpověď: „*Pohlednici jsem si uložil proto, že vyhovovala mému reakčnímu smyšlení a posilovala mě v mém nepřátelství ke zřízení v republice.*“³²² Je evidentní, že tato odpověď byla poupravena dobou terminologií, což se v protokolech opakovaně objevuje.

Soukromé vlastnictví a velké hospodářství bylo důležitým mezníkem Hrubého procesu, díky kterému mu byla připsána pověst „*vesnického boháče*“. Dvojitý výslech proběhl 7. října 1955 a to v 10 a v 15 hodin, při němž byl Hrubý nucen vypovídat o vlastnictví traktoru. Hrubý do

³¹⁸ více o Radiu Svobodná Evropa viz TOMEK, Prokop, pozn. 313.

³¹⁹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 251-3.

³²⁰ Alfred Susánek byl bývalý soukromý zemědělec, který byl v roce 1945 jako občan německé národnosti vysídlen do Bavorska. Susánek v dopisech sděloval soukromé věci týkající se jeho rodiny, Hrubý mu však údajně nikdy neodpověděl. Susánek pocházel z Dolní Branné, okres Jilemnice, kde vlastnil soukromé hospodářství. Se Susánkem Hrubý udržoval v době 1. republiky a později v době okupace přátelské styky, neboť on jako rolník velmi dobře rozuměl chovu prasat, což se Hrubému jako zemědělci hodilo. Tamtéž, s. 254.

³²¹ Miloslav Janoušek byl Hrubého známý již od roku 1938, kdy s rodiči v době okupace bydlel v blízkém sousedství Josefa Hrubého. Hrubý se stýkal s jeho rodiči, a proto mu jejich syn poslal pohlednici z Moskvy, ve které byl na závodech. Tamtéž, s. 254.

³²² Tamtéž, s. 254-6.

záznamu protokolu uvedl, že společně se starostou Václavem Hrubým³²³ využili členství v Hospodářském družstvu a za družstevní peníze zakoupili traktor Zetor 15. Soukromá osoba si v té době nemohla pořídit takovýto stroj, a tak byl traktor zakoupen na firmu Hospodářského družstva, avšak za soukromé peníze Josefa a Václava Hrubého. Traktor nebyl v družstvu využíván, a tak ho Josef Hrubý používal převážně k polním pracím na svém statku. S družstvem však měli úmluvu, že by měli traktor využívat i v rámci něho, a tak Hrubý jezdil s traktorem na pole k těm zemědělcům, kteří byli členy družstva a koupí stroje podpořili. Za tuto pomoc mu někteří zemědělci (např. Koblre a Blažek) pomohli při polních pracích. Když mu byl traktor vykoupen „*pojal nenávisť a zášť proti lidově demokratickému zřízení.*“³²⁴ Lze předpokládat, že tato věta byla opět upravena dobovou terminologií. Některé věty, které měl údajně pronést sám Hrubý, jsou již na první pohled „*podezřelé*“, pravděpodobně nezakládající se na pravdě. Z jiných odpovědí je cítit jakási odevzdanost, touha, aby už vše skončilo.

Svědci hráli velkou roli v usvědčení Josefa Hrubého. Jak moc byly tyto výpovědi objektivní, už zřejmě nelze zhodnotit. Podle rozhovoru s neteří Josefa Hrubého Eliškou Kuncovou „*to všechno byli falešní svědci, strejda vždycky říkal, že ty lidi vůbec neznal, kdo proti němu svědčil.*“ Mezi vyslychané patřila jak rodina a přátelé, či falešní svědci, kteří se na Hrubého osudu zřejmě chtěli obohatit, ať už důvodem byl sousedský či majetkový spor nebo závist.

Výsledky svědků začaly po necelých dvou týdnech vazby; 2. září 1955 bylo předvoláno prvních 5 osob. Prvním byl František Dvořák, který u Hrubého příležitostně pracoval při nálehavých pracích na poli, za které ho měl Hrubý velmi dobře mzdově ohodnocovat. Podle něj stál Hrubý při založení přípravného výboru JZD, jehož se stal i členem. V JZD se ale dle výpovědi Hrubému nelíbilo, protože byl zvyklý na samostatné rozhodování, ale i proto, že měl nesrovnalosti s vyúčtováním jeho pracovních jednotek³²⁵. Svědek Dvořák vypověděl, že Hrubý prý fanaticky poslouchal rozhlas Svobodná Evropa³²⁶. Také vypověděl, že mu bylo odebráno volební právo do voleb NV a NS a že se stýkal s velkými zemědělci, jako byl Šír,

³²³ Se starostou Václavem Hrubým nebyl Josef Hrubý v příbuzenském poměru. Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

³²⁴ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 259-60.

³²⁵ více k odměňování v JZD viz LOULA, František. *K otázce oceňování živé práce družstevníků při zjišťování vlastních nákladů JZD*. Dostupné z: <https://bit.ly/2JgcPBy>. [vid. 03.06.2018].

³²⁶ Působení zahraničních rozhlasových stanic pro posluchače v Československu v dobách totalitního režimu patří mezi to nejvýznamnější, čeho československý exil vůbec kdy dosáhl. Od roku 1948 probíhal intenzivní boj o myšlení obyvatelstva. Právě RSE narušovalo a zpomalovalo probíhající proces identifikace obyvatelstva s oficiálními médii. Připomínalo trvající existenci jiných hodnot a myšlenek. Zahraniční vysílání bylo štvavé jen pro ty, jimž narušovalo jejich totalitní systém jediné povolené ideologie. TOMEK., Prokop. *Nejlepší propaganda je pravda*. Praha: Lidové noviny, 2014. s. 237.

Blažek, Koblre.³²⁷ Lze předpokládat, že Dvořák měl v úmyslu Hrubého pošpinit, ať už z vlastního uvážení, anebo k tomu byl donucen z vyšších míst.

Dalším ze svědků byl Vladimír Kouřil. Vyšetřovatelům sdělil, že Hrubý odmítl podepsat závazky k výrobě na rok 1956, protože nesouhlasil s přidělením povinného pachtu. Jeho rozhodnutí bylo logické, poněvadž v té době se musel starat o rozlehlý statek, ze kterého byl nucen dle závazků odvádět stále vyšší a vyšší dodávky. Kouřil vypověděl, že byl Hrubý „člověkem násilnické povahy, který se hrubiánským způsobem choval i ke své matce“. V JZD si podle Kouřilových slov prý stěžovali na jeho „diktátorské jednání“ a vystupování.³²⁸ Neuvedl však, kdo přesně si stěžoval a jakou mělo toto „diktátorské jednání“ podobu.

Antonín Mečíř, předseda MNV, ve stejný den vypověděl, že pro založení JZD v obci se nejvíce prosazovali dva větší zemědělci a to Josef Hrubý a starosta Václav Hrubý. Důvodem měl být dle jeho slov „jen prospěch, protože viděli JZD jako prostředek jak si na čas zachovat traktor“, který zakoupili pod záštitou Hospodářského družstva v obci. Mečíř to však považoval za „chytráctví Hrubého, který si pro svoje pohodlí na úkor druhých zemědělců dopomohl k traktoru, který používal jako svoje soukromé vlastnictví“. Hrubý se měl údajně při předávání traktoru chovat vulgárně a Antonínu Mečířovi měl jako předsedovi MNV z nevysvětlených důvodů vyhrožovat. Odpovědi Mečíře naznačují, že neměl s Hrubým dobré vztahy a tak mu zřejmě nedělalo problém Hrubého pošpinit. Můžeme ale jen hádat, jak relevantní byly Mečířovi odpovědi a nakolik byly upravené. Mečíř dále vypověděl, že se Hrubý vůči ostatním zemědělcům měl chovat „sebevědomě a poručnický, jakoby nad něho nebylo“. Svým chováním měl zapříčinit, že zemědělci ztratili chuť ke společné práci, a proto se JZD rozpadlo. „Podvratnou činnost dělal chytráckým způsobem, že nikoho k výstupu nenaváděl, avšak pomlouváním znechucoval práci družstevníkům.“ Zřejmě bylo nutné najít viníka hospodářského a zemědělského neúspěchu, což bylo v té době běžnou praxí. Tímto terčem se v Horní Branné stal právě Josef Hrubý. Mečíř vypověděl, že si občany v obci uměl získat, že mu důvěřovali, protože jim ochotně pomáhal při různých příležitostech, jako byly porody krav a opravy strojů. Tyto důvody byly příčinou toho, že si zemědělce převáděl na svoji stranu. Hrubý prý „kulacky rozbíjel jednání v obci“, protože všechny povinné dodávky plnil poctivě, a tím „na něj nikdo nemohl.“ Díky dostatku pracovních sil z řad bezzemků a

³²⁷ Vyše jmenovaní byli dobrými přáteli a sousedy Josefa Hrubého. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 181-3.

³²⁸ Tamtéž, s. 185-7.

malých zemědělců si dle Mečíře žil „nadpoměry“, měl všeho nadbytek a neměl tak důvody být nespokojen.³²⁹ Sousedská závist se v Mečířově případě projevovala velmi prudce.

Další svědek Josef Petřík vyšetřovatelům sdělil, že k rozpuštění JZD došlo z důvodu, že hlavně drobní zemědělci byli nespokojeni s nezodpovědným způsobem rozdělování odměn za vykonanou práci. Tím byli poškozeni, zatímco velcí zemědělci na rozdělování vydělávali. Hrubý se pravděpodobně cítil se dotčen kvůli výtkám od předsedy JZD Slavomila Řehořka a to byl také jeden z důvodů, proč z JZD vystoupil. Petřík doznal, že v roce 1954 se Hrubý údajně vsadil o láhev slivovice, že se lidově demokratické zřízení do jednoho roku zvrátí.³³⁰

Svědék Emil Novotný byl zřejmě dalším člověkem, který neměl Hrubého v oblibě. Vypověděl, že vždy, když se k němu Hrubý dostavil, hrubým způsobem nadával na lidově demokratické zřízení a říkal, že v Československu dojde brzy ke státnímu převratu. Podle Novotného se na tento převrat Hrubý těšil, protože potom by měl možnost „*si to srovnat s některými funkcionáři lidosprávy*“. Novotný si také údajně pamatoval, že měl dříve vyslýchanému Františku Dvořákovi říkat, „*že ostatní zemědělci jsou hloupí, že jsou v družstvu a že by udělali lépe, kdyby opět každý hospodařil samostatně*“.³³¹

Zaměstnanec obchodu Jednota Antonín Mejvald, který znal Hrubého již od dětství, byl dalším člověkem, který potvrdil Hrubého častý poslech zahraničního rozhlasu. V roce 1952 se Mejvald s Hrubým údajně sešli v hostinci „*U Burušků*“, kde měl Hrubý prohlásit, že Mejvald bude „*do Silvestra volně prodávat párky jako dříve*.“ Mejvald mu oponoval a tak se s ním měl Hrubý vsadit o lahev likéru, protože prý věřil v návrat kapitalistických poměrů.³³²

Vedoucí Jednoty Josef Patočka vyhotovil svoji výpověď 28. září 1955. S Hrubým se měl do roku 1948 scházet na přátelských schůzkách, avšak po únorových událostech se na nich začaly řešit pouze politické věci. Josef Hrubý měl Patočku přesvědčovat o tom, že by mělo brzy dojít ke zvratu, protože to tak hlásily zahraniční rozhlas, kterým Hrubý prý „*bezmezně věřil*“. Hrubý měl být dle Patočky „*duchovním vůdcem ve štvání Šíra, Blažka a Koblého*³³³ *proti lidově demokratickému zřízení*.“ Patočka se do protokolu zmínil, že se Hrubý nemohl smířit s vykoupením traktoru a samovazu, což ho mělo usvědčovat z toho, že je „*vesnický*“

³²⁹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 189-93.

³³⁰ Tamtéž, s. 194-5.

³³¹ Tamtéž, s. 201.

³³² Tamtéž, s. 207-8.

³³³ Zmíněné osoby byly blízkými přáteli Josefa Hrubého.

boháč.³³⁴ Lze předpokládat, že nejen tato výpověď byla upravena tak, aby vyhovovala potřebám vyšetřujících orgánů.

Kovář František Janata potvrdil 11. října 1955 Hrubého poslouchání zahraničních rozhlasů. Kontakt s Hrubým ale dle svých slov neudržel, protože byl znám jako „*velký mluvka a byl vášnivým posluchačem Svobodné Evropy, a proto se styku s ním vyhýbal*“. Můžeme se jen domnívat, kolik pravdy na tomto tvrzení je a zda byl opravdu poslech radia důvodem jeho izolace od Hrubého. Když Hrubý vstoupil do mysliveckého spolku, prodal mu Janata malorážku ráže 6 mm za 800 Kčs, kterou Hrubý používal při honbě. Janata prý nevěděl, že ji Hrubý ukrýval doma a domníval se, že ji odevzdal v době, když mu byl odebrán honební lístek.³³⁵

V tento den byl vyslechnut i Eduard Kálenský, kterému Josef Hrubý několikrát pomohl při telení krávy. Kálenský mu na oplátku pomáhal při polních pracích. Hrubému dal zadarmo loveckou pušku, protože věděl, že je Hrubý členem mysliveckého spolku.³³⁶ Tato puška pak hrála velkou roli v Hrubého procesu.

11.2. Vyšetřovatelé

V rámci analýzy personálních spisů se v jejich záznamech vyskytlo několik osob, zejména soudců, soudců z lidu, prokurátorů, či vyšetřovatelů, kteří přišli s Josefem Hrubým do styku v rámci jeho odsouzení v politickém procesu. Z několika osob se autorce podařilo získat díky Archivu bezpečnostních složek v Praze identifikaci dvou vyšetřovatelů, a to Karla Horta a Adolfa Roska. V případě zmíněných osob se podařilo dochovat personální spisy Ministerstva vnitra, z nichž lze s určitým omezením rekonstruovat životní příběh osob, které se nejvíce podíleli na výsleších zkoumané osoby. Věnujme jim v následujícím textu více prostoru.

Karel Hort se narodil 20. září 1921 v Mihoukovicích u Třebíče, dětství prožil na velkostatku v Budišově u svých rodičů ve velké bídě. Ve Velkém Meziříčí vystudoval 4 třídy reálného gymnázia a poté pracoval jako zemědělský dělník. Od konce roku 1944 až do března 1945 byl totálně nasazen na zákopové práce v Rakousku. Jeho život byl doprovázen zájmem o studium, což dokládá několik vystudovaných škol, či kurzů. V letech 1945-1946 studoval poddůstojnickou školu v Olomouci. Po přestěhování do Jablonce nad Nisou vystudoval okresní politickou školu a politickou školu v Horní Krupce. Pracoval jako pomocný dělník,

³³⁴ Tamtéž, s. 203-6.

³³⁵ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 209-10.

³³⁶ Tamtéž, s. 211-2.

později jako vedoucí závodu a hlavní mechanik v národním podniku Kovová bižuterie. 19. října 1946 vstoupil do řad KSČ, o dva roky později si vzal Hermínu rozenou Kertészovou za ženu. Po skončení okupace až do r. 1948 vypomáhal i na statku u svých rodičů. Do služeb SNB byl přijat 29. prosince 1952, kde působil zpočátku ve funkci referenta odboru vyšetřování KS-MV Liberec³³⁷.

V lednu 1954 byl povýšen do funkce staršího seržanta, avšak kvůli zdravotním problémům nemohl plně vykonávat svoji funkci.³³⁸ Od tohoto roku byl ve funkci vyšetřovatele StB u KSMV Liberec, kde také získal také medaili za Službu vlasti. V roce 1959 studoval tříletý právnický kurz, který úspěšně absolvoval. O tři roky později byl přeřazen do funkce staršího vyšetřovatele u OVB Jablonec nad Nisou. Karel Hort byl zřejmě velmi svědomitým pracovníkem, což značí i velmi časté zvyšování měsíční mzdy, peněžité i věcné odměny a také oceňování tituly a medailemi³³⁹. Jeho služební postup byl velmi častý, o čemž svědčí rok 1964 a jeho pověření funkcí pomocníka náčelníka OVB pro veřejný pořádek a také rok 1970, kdy byl povýšen do hodnosti majora a následně povolán do funkce zástupce náčelníka OVB pro operativu.³⁴⁰

Služební postup Karla Horta se stal běžnou praxí v životě tohoto snaživého vyšetřovatele, o čemž vypovídá stanovení zástupcem náčelníka okresního oddělení VB pro veřejný pořádek. Byl členem několika organizací, ve kterých zastával vyšší funkce. Jmenujme např. pozici lektora VUML při OV-KSČ, pozici předsedy KOVP při občanském výboru a dále jeho členství v Okresní kontrolní a revizní komisi při OV-KSČ či členství předsednictva OV-SČSP.³⁴¹ Jeho profesionalitu v zaměstnání poškodilo navázání vztahu v roce 1973 s rozvedenou ženou, avšak v době, kdy měl stále (ač nefungující) manželství. Dle protokolu bylo v „zájmu dobré pověsti ostatních příslušníků SNB odvolat ho z funkce.“ Takovéto chování bylo v rozporu s morálkou ostatních zaměstnaných u SNB, a v důsledku této aféry byla dle záznamů poškozena jeho autorita potřebná pro výkon funkce a bylo rozhodováno o jeho odvolání. Záhy však byl Karel Hort znovu povolán do funkce vyšetřovatele VB. V roce 1973 podal žádost o rozvod a o rok později se oženil s Rozálií Váňovou, rozenou Lackovou. V této době se jeho zdravotní stav dle lékařské zprávy zhoršoval, trpěl několika nemocemi, mimo jiné chronickou vředovou chorobou a hepatitidou se syndromem únavy. V roce 1976

³³⁷ ABS v Praze, sign. 5299, s. 1-7.

³³⁸ Tamtéž, s. 158.

³³⁹ za zmínku jistě stojí propůjčení státního vyznamenání za vynikající práci, či vyznamenání Čestným odznakem SNB. Tamtéž, s. 167 a 247.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 167-191.

³⁴¹ ABS v Praze, sign. 5299, s. 14.

byl za odměnu a za vynikající výsledky v zaměstnání vyslán na zahraniční cestu do SSSR. Jeho služební poměr u SNB skončil v roce 1980 odchodem do starobního důchodu. Jeho život byl spjat s politickou angažovaností a s budováním kariéry v rámci režimu, kterému s největší pravděpodobností bezmezně věřil.

Druhým zkoumaným vyšetřovatelem byl Adolf Rosek, který se narodil 29. září 1923 v Olomouci. Jeho matka Františka Rosková zemřela v době, kdy byl Adolfovi 1 rok, a protože se narodil z nemanželského svazku, vzal si ho na starost jeho otec Adolf Klimeš, v té době ženatý s jinou ženou. Rosek se vyučil automechanikem, avšak práci v oboru nezískal a živil jako pomocný dělník u telegrafního úřadu v Kladně. Práci automechanika získal posléze u Národní správy autodílen v Liberci. V roce 1945 byl zproštěn branné povinnosti, byl tedy uznán neschopným k výkonu vojenské služby. Oženil se s Annou Janouškovou, rozenou Hoškovou, která mu porodila 3 děti. Od roku 1947 byl členem KSČ, o rok později se stal tiskovým referentem při MO KS v Janově. Posléze vykonával funkci okresního tajemníka SČSP v Liberci, odkud ale pro přepracovanost odešel. Rosek se rozhodl, že razantně změní prostředí a tak přešel na Odborné učiliště státních pracovních záloh, kde pracoval jako vychovatel. V této době byl příslušníkem Lidových milic³⁴², známých jako ozbrojená pěst dělnické třídy³⁴³.

3. června 1953 byl přijat do služeb Ministerstva národní bezpečnosti a o 3 měsíce později složil služební přísahu u Sboru národní bezpečnosti³⁴⁴, kde začal vykonávat funkci mladšího referenta na odboru vyšetřování na KS MV Liberec. Adolf Rosek absolvoval 10 měsíční školu pro operativní pracovníky. V roce 1954 se u něj začaly projevovat vážné zdravotní problémy, které mu neumožňovaly plně se věnovat své práci. Došlo dokonce k nervovému zhroucení, po kterém se u něj začalo objevovat časté zvracení. Z tohoto důvodu byl nucen omezit pracovní povinnosti i pracovní dobu. I přes to byl v roce 1955 povýšen do funkce staršího seržanta. Tuto funkci však nezvládal vykonávat a jeho nemoc se u něj začala projevovat častěji z důvodu nadměrného duševního vypětí, které mohlo s největší pravděpodobností souviset s praktikami používanými nejen při výsleších. V roce 1955 zaslal žádost na uvolnění ze služeb MV ze zdravotních důvodů, avšak důkazy, zda bylo jeho žádosti

³⁴² více o problematice Lidových milic viz BAŠTA, Jiří. *Lidové milice: Nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948-1969*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.

³⁴³ ABS v Praze, personální spis č. 2505. s. 1-15.

³⁴⁴ více o problematice SNB viz KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Naše vojsko, 1985.

vyhověno, nebylo možné vyhledat. Lze předpokládat, že vstup do civilního života mu byl odepřen, protože ještě v roce 1956 se účastnil výslechů s Josefem Hrubým.³⁴⁵

11.3. Obžaloba Josefa Hrubého

31. října 1955 byly projednávány a vyhodnocovány důkazy, které měly vypovídat o Hrubého vině. Vyšetřovatelé našli při domovní prohlídce celkem 18 důkazů. Mezi první patřil osobní zápisník Josefa Hrubého, ve kterém měly být údajné poznámky s časovými údaji o vysílání zahraničních rozhlasových stanic. Ty měly Hrubého usvědčovat z poslechu „západních štvavých rozhlasů“ a z rozšiřování „pobuřujících zpráv“. ³⁴⁶ Můžeme se jen domnívat, jak pravdivé tyto zápisky byly, zda byly opravdu původně napsané Hrubým k potřebě poslechu radia. Důkazem nepřátelství měly být protistátní letáky, které se našly v kredenci na statku v Horní Branné³⁴⁷ a které byly po Československu shazovány při tzv. balónkové akci.³⁴⁸ Dopis od člena ONV v Jilemnici, který byl poslán Josefu Hrubému, ho měl usvědčovat z trestného činu násilí na veřejném činiteli.³⁴⁹ Součástí důkazů byly i fotografie pořízené u Hrubého doma. Byla na nich zachycena lovecká puška a malorážka s dlouhou hlavní, společně s 200 ks nábojů, střelným prachem a rozbuškami a dále velké zásoby potravin, šatstva a obuvi.³⁵⁰ To usvědčovalo obviněného z přestupku nedovoleného držení zbraní a

³⁴⁵ ABS v Praze, personální spis č. 2505. s. 34-65.

³⁴⁶ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 121.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 128.

³⁴⁸ Letákové akce byly jedním z nepřehlédnutelných atributů studené války. Nic ale nezměnily na politických poměrech v Československu a setkaly se prý s nezájmem veřejnosti. Byla to ojedinělá metoda propagandistického boje. Poprvé se letáky na území Československa snašely již na počátku 2. světové války. Po válce měla tato aktivita posílit odboj proti nastolenému režimu v zemích Východního bloku. U akcí Svobodné Evropy se tato aktivita stala součástí propracovaného úsilí spolu s rozhlasovým vysíláním. Balony i rozhlas měly podobnou logistiku, tedy od produkce a vypuštění přes vzestup až po příjem. Realizace balonových operací vyšla z prostředí Národního výboru pro Svobodnou Evropu, který byl financován vládními místy USA. Dopravním prostředkem agentů-kurýrů ze Západu se stal balon, který byl anonymnější a hůře vystopovatelný nežli letadlo. První akce proběhla v roce 1951 pod názvem „Winds of Freedom“. Nad ČSR bylo vypuštěno více než 2,5 milionů letáků, z nichž se dle zpráv Ministerstva vnitra podařilo posbírat a zabavit pouze 300 tisíc. Roku 1953 proběhla druhá akce s názvem „Prospero“ a to jako reakce na měnovou reformu. Vysláno bylo 12 milionů letáků. Nejpromyšlenější akce „Veto“ proběhla v roce 1954 na popud nedemokratických voleb. Odesláno bylo více než 11 milionů letáků. Po roce 1956 již „balony svobody“ nikdy nevzlétly. TOMEK, Prokop. *Balony svobody: Letákové operace Svobodné Evropy 1951-1956*. Cheb: Svět křídel, 2014. ISBN 978-80-87567-55-5. s. 6-92. Více informací např. Karel KAPLAN. *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953-1956*. Barrisell a Principal, Brno, 2005. s. 103-7, či HOLT, T. Robert, *Radio Free Europe*. 1958.

³⁴⁹ V dopisu stálo: „Tvoji výhrůžku, že mě to jednou srovnáš v krku, beru na vědomí a také svědci, kteří tento tvůj výrok slyšeli jednou dosvědčí, pakliže bych byl zákeřně zavražděn, kdo má zájem s mým životem disponovat. Vztekly a krutý jsi dost, to vím už dávno.“ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 132-3.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 177.

mělo ho charakterizovat jako „zarytého nepřitele zřízení“ a také z toho, že „byl velmi dobře připraven na rozvrácení republiky.“³⁵¹

Na základě vyhlášek č. 612 ministerstva zemědělství vykoupil zemědělský odbor ONV v Jilemnici od Hrubého samovaz, který tak na něj ztratil vlastnické právo. Hrubý však výzvu Národního výboru neakceptoval a samovaz dobrovolně nepřivezl a navíc neumožnil jeho vydání předsedovi MNV.³⁵² Hrubý tak byl opět označen za „vesnického boháče“ a za „odpůrce socialismu vesnice.“ Pohlednice s karikaturou představitelů Národní fronty a KSČ měla Hrubého usvědčit z trestného činu pobuřování proti republice.³⁵³

Josef Hrubý byl poněkolkáté charakterizován jako „vesnický boháč“ a to mimo jiné i díky dokumentům, které vykazovaly koupi traktoru Zetor 15, dále odhláška z Hospodářského družstva v Horní Branné z 18. října 1950 a složení funkce Hrubého v JSČZ v Horní Branné z 22. října 1951. Tyto dokumenty měly poukázat na účelovost koupě traktoru – mimo rozšíření strojového parku měl Hrubý traktorem „vykořisťovat drobné zemědělce v obci.“ Traktor s výrobním číslem 1078 si pořizoval společně se starostou Václavem Hrubým roku 1947. Cena stroje v té době činila 108. 100 Kčs. Zbrojovka Brno poslala stroj v prosinci roku 1948 a poté si musel Josef společně s Václavem Hrubým obstarat povolení k jízdě, celý stroj proplatit, pojistit a zaručit se, že budou provádět polní práce i jiným členům družstva.³⁵⁴

Mezi důkazním materiálem bylo i několik soukromých dopisů. Prvním z nich je dopis matky Josefy, ve kterém popisovala svého syna jako osobu se surovým jednáním, s násilnickými sklony. Vyšetřovatelé tento popis vyhodnotili jako typické chování „vesnického boháče“.³⁵⁵ Surové jednání Hrubého bylo dokázáno i v dopise jeho sestry Emilie Jirákové, který poslala otci manželky svého bratra. Toho prosila, aby svoji dceři domluvil a aby společně lépe zacházeli s jejich maminkou.³⁵⁶

³⁵¹ Tamtéž, s. 134.

³⁵² Tamtéž, s. 138-40.

³⁵³ Tamtéž, s. 142.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 144-9.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 150.

³⁵⁶ „Vždyť to již není k vydržení, stále to je horší“, píše Emilie, která bydlela daleko. „Nejsem chvíli bez obav, aby maminka nebyla ohrožena životem... proč jste ze začátku nepřišli (pan Kalenský s rodinou) a trochu to nesrovnali a to jste se ani neukázali a k takovému konci to nechali dojít. To si maminka od mladých nezasloužila, za to dění... nechala je na statku a oni s ní takto zacházej, za to je nyní mrcha líná a svině, jakživ jsme tato jména neslyšeli v baráku a nyní jsou na denním pořádku. Co Pepa poznal Annu, stal se falešným. Nás lidi varovali před svatbou, že Anna je zlá, ale nebránili jsme... nenapadlo nás, že jej navede sama, dělá se nevinná a Pepek za ní mlátí a nadává. S tou svatbou také musily být takové spěchy, aniž by si řekli matce o dovolení, jen měli strach, aby z toho nesešlo, tak spěchali a řekli, že listopad je pro ně šťastný. Snad to je také ta chyba, že je Anna z Kalné neb doposud nepřišla ani jedna nevěsta do Branné, o které by se řeklo, že je hodná.“

U Hrubého se našla brožura s projevem předsedy Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu³⁵⁷ Rudolfa Berana³⁵⁸ z roku 1938, která propagovala spolupráci s německým fašismem a byla ostře zaměřená proti KSČ. Brožura měla Hrubého usvědčovat z nepřátelství a charakterizovat ho jako „*horlivého zastávce reakční agrární politiky*“.³⁵⁹ Stejným způsobem ho měly charakterizovat agrární noviny „*Lidový deník*“ z roku 1939 s protifašistickým projevem bývalého předsedy agrární strany Rudolfa Berana a dále propagační pohlednice vydaná k 50. výročí bývalé České strany národně socialistické v roce 1947.³⁶⁰

Nepřátelství k lidově demokratickému zřízení měl Hrubý projevit i prázdnými hlasovacími lístky pro volby do Národního shromáždění konaných dne 28. listopadu 1954, které byly u Hrubého nalezeny.³⁶¹ Tyto prázdné, či „*bílé*“ lístky byly jednou z mála možností projevu odporu vůči komunistickému režimu. V důkazech nechybí ani dokumenty vztahující se k přidělení nuceného pachtu. Tuto výměru vytvořil MNV v Horní Branné a přidělil tak Hrubému pozemek u Kozince s parcelním číslem 1155 o velikosti 1,68 ha a druhý pozemek u Bílého Potoka s parcelním číslem 1141 o velikosti 0,36 ha. 25. května 1954 bylo rozhodnuto, že nucený pacht musel Hrubý obdělávat po dobu 3 let. Hrubý se snažil bránit tomuto

Kdyby mohla jí na lžici vody utopit, tak by jí utopila. Oni se nestydí vzít mamince světlo ze světničky, nechají ji kazit oči při svíčke, kdyby Anna měla trochu svědomí, tak by tam světlo dala, ale třeba Pepa nechtěl. Kdo chce brzo zbohatnout, tak šetří již od světla. Jen aby jej na věčnosti také jednou nepotřeboval. Já přijedu jednou za rok a ještě abych se bála, poněvadž mamince chtěli zakázat všechny návštěvy.“ Z ručně psaného dopisu Emilie Jiráňkové, sestry Josefa Hrubého. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 151-5.

³⁵⁷ Tato strana byla významnou českou a československou agrární politickou stranou, založenou v roce 1905. Její činnost byla ukončena v listopadu 1938. Více viz ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2011.

³⁵⁸ Rudolf Beran byl dlouhodobým spolupracovníkem předsedy Agrární strany Antonína Švehly. Po jeho smrti převzal na tři roky vedení této strany a posléze se stal předsedou vlády tzv. Druhé republiky (1938-9) a první protektorátní vlády (do dubna 1939) do nástupu generála Aloise Eliáše. Do vlády nepřijal nikoho, kdo byl podezřelý ze spolupráce s Němci. Vzдорoval represím zaváděných vůči Židům, dokonce jim přes zákaz nechal vydávat falešné pasy. Po okupaci byl jedním z prvních, kdo podal demisi nastupujícímu říšskému protektorovi von Neurathovi. Společně s prezidentem Háchou rozpustil Poslaneckou sněmovnu, aby znemožnil ratifikaci nacistické okupace. Vydal zákaz propouštění dělníků z továren, prosazoval, že nikdo nesmí hladovět a nesmí zůstat bez přístřeší. Byl jedním z československých politiků, který byl poslán do vězení jak německými okupanty (červen 1941 za napomáhání k velezradě a nadřizování nepříteli), tak komunisty (duben 1947 za protinárodní činnost a kolaboraci). Zemřel ve vězení v roce 1954. Společně se státním prezidentem Emilem Háchou dostal po 2. světové válce díky vládnoucí KSČ politickou nálepku kolaboranta, která mu zůstala dodnes. V 90. letech byla zavrhnuta možnost jeho rehabilitace. BURIANEC, Jaroslav. *Rudolf Beran: oběť komunistické msty*. Praha: PhDr. Rostislav Janošík, 2013. ISBN 978-80-904076-1-9. Dále např. ROKOSKÝ, Jaroslav, pozn. 357, s. 10-115.

³⁵⁹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 156.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 158-9.

³⁶¹ Tamtéž, s. 169.

přidělení, protože kvůli zdravotním omezením nebyl schopen tuto plochu obdělávat; tato obrana ale přišla vniveč.³⁶²

Teze o Hrubého nepřátelství k socializaci vesnice byly podporovány dokladem o přestupku vydaným ONV v Jilemnici. Pokuta ve výši 200 Kčs byla Hrubému dána kvůli nevyzvednutí 14 metrických centů množitelských brambor v květnu 1954, které v důsledku toho shnily. Dle protokolu Hrubý nedbal výzvam k vyzvednutí a i přes sjednaný hospodářský plán se podle Slavomila Řehořka „úmyslně vyhnul povinnosti týkající se nakládání s takovýmto majetkem“. Projevem „sily a úspěchu budovatelství socialistického zřízení“ však bylo udělení amnestie v oboru trestního práva ze dne 9. května 1955. k 10. výročí osvobození³⁶³, na základě čehož mu byla pokuta prominuta.

Dne 21. listopadu 1955 byla na Krajském soudu v Liberci vznesena žaloba proti Josefu Hrubému, ve které byl označen za „vesnického boháče“. Toto zařazení vycházelo ze zásady, že vlastnil více než 15 ha půdy (přesně 15,26 ha) a že měl dobře strojově vybavené hospodářství. Dalším důkazem jeho „kulactví“ byl nesouhlas s přestoupením JZD v Horní Branné na vyšší typ.³⁶⁴

Na základě výpovědí svědků a vyhodnocení důkazů, byl Josef Hrubý obžalován z trestného činu velezrady (podle §78 odst. 2, lit. a, odst. 1, lit. c., trestního zákoníku), z trestného činu pobuřování proti republice (podle §81 odst. 1 trestního zákoníku), z trestného činu násilí na veřejném činiteli (podle §177 odst. 1, lit. b, trestního zákoníku) a z trestného činu útoku proti skupinám obyvatel (podle § 117 trestního zákoníku)³⁶⁵.

9. září se Josef Hrubý ke svým činům doznal. Karel Hort³⁶⁶ dle svých slov nikdy na Hrubého „nepůsobil nedovoleným způsobem“. Jakékoli tvrzení, že bylo použito nedovolených způsobů výslechu, bylo zcela logicky popřeno.³⁶⁷

³⁶² Hrubý se odvolával prostřednictvím advokátní poradny ve Vrchlavě. Pro nemoc svoji a své manželky nemohl obhospodařovat takovou výměru zemědělské půdy. „Z důvodu, že veškerá půda musí být obdělávána, aby tak dávala prospěch našemu pracujícím lidu“, přidělil MNV Hrubému půdu. „Lékařské potvrzení nedodali a je jasné, že celá řada dalších zemědělců v Horní Branné není úplně zdráva a přesto chápe obdělávání půdy“. Žádosti nebylo vyhověno. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 164-7.

³⁶³ Tamtéž, s. 176.

³⁶⁴ Dle vyšetřování zapříčinil Josef Hrubý rozpad JZD tím, že proti němu nepřátelsky vystupoval a že se s dalšími rolníky domluvil na společném vystoupení z JZD. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 1.

³⁶⁵ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 3.

³⁶⁶ narozen 20. září 1921, v letech 1955-60 působil jako referent odboru vyšetřování Krajské správy MV Liberec. ABS, oddělení archivních fondů MV ČSR, StB a vojsk MV.

11.4. Rozsudek

28. prosince 1955 bylo rozhodnuto, že hlavní líčení se bude konat 6. ledna 1956 ve velké jednací síni Krajského soudu v Liberci. Při hlavním líčení byla přítomna předsedkyně senátu Anastazie Kleandrová, soudci z lidu Josef Chmelař, Karel Kmínek, prokurátor prom. práv. Antonín Kosík³⁶⁸, obhájce JUDr. Miroslav Bukáček. Prokurátor Kosík navrhl, aby byla vyloučena veřejnost pro celé hlavní líčení, čemuž bylo vyhověno.³⁶⁹ Neveřejná zasedání byla typická od roku 1953, kdy se od koncepce monstrprocesů prováděných v letech 1948-1952 (i přes to, že tento proces měl řadu typických prvků monstrprocesu) začalo upouštět. Výchovná role byla splněna, řada úhlavních nepřátel státu byla odstraněna.³⁷⁰

Na začátku líčení měl Hrubý vysvětlit svůj vztah k JZD v Horní Branné. Hrubý uvedl, že do JZD vstoupil dobrovolně s úmyslem, že v něm bude řádně pracovat. Jako skupinář pracoval dle hodnocení velmi dobře, avšak nebyl přesvědčen o správném jednání v obci a měl jiný názor na chod JZD. Nikdy se však nesnažil JZD rozbít a jeho pracovitost se dala ukázat na řádně plněných dodávkách, které i překračoval. Můžeme se jen domnívat, jak pravdivé byly výpovědi svědků, které byly při líčení přečteny. „*Je zbytečné, abych něco říkal. Materiál, který je ve spise, není správný,*“ hájil se Hrubý.³⁷¹ Výslech svědků, které si žádal Hrubý (Řehořek, Burůšek) byl pro nadbytečnost zamítnut, protože při líčení byl dostatečně prokázán skutkový děj.³⁷² „*Hrubý se snaží skutkový stav věci vylíčit ve svůj prospěch což je přirozené, ale zveličuje a zkresluje skutečnosti, které mají vrhnout špatné světlo na funkcionáře v obci.*“

Soud vycházel z tvrzení, že měl Hrubý „*nenávisť ke všemu, co upevňovalo budovaný socialismus*“, a že veřejně mluvil o brzkém konci ČSR.³⁷³ Prokurátor požadoval přísný trest a vedle hlavního trestu i tresty vedlejší. Jak bylo v této době běžné, prokurátor měl hlavní slovo v procesu, jeho návrhu bylo ve většině případů vyhověno, což dokazuje i případ Hrubého.

³⁶⁷ K doznání prý došlo krátce po zatčení, a proto nelze říct, že Hrubý dal nepravdivé doznání vlivem dlouhotrvající vazby. Ke zrušení původního rozsudku nestačilo pouhé tvrzení obžalovaného, že jeho výpovědi byly nesprávné, ale bylo nutné uvést důkazy, které by původní zjištění zvrátily. Tomu se tak nestalo a Hrubý ani nedovedl vysvětlit změnu ve výpovědi. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 33. Toto oficiální zdůvodnění však neznamená, že nebyl vystaven psychickému či fyzickému nátlaku. Fyzické týrání dosvědčují oba pamětníci, respektive neteř Eliška Kuncová a soused Jaromír Blažek.

³⁶⁸ absolvent Právnické školy pracujících. DRBOHLAVOVÁ, Anna., pozn. 19, s. 21.

³⁶⁹ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 37.

³⁷⁰ více o politických procesech viz např. IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*. Praha, 1991. Dále viz BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha, 2015.

³⁷¹ Ve spise je zmíněno vysvětlení vyšetřovatele, z jakého důvodu vlastnil J. Hrubý pušky. „To, že měl u sebe pušky a náboje značí, že byl připraven na zvrát lidově demokratické republiky.“ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 47.

³⁷² Tamtéž, s. 45.

³⁷³ Měl uzavřít sázku o lahev alkoholu „že letos už to letos určitě bude.“ Tamtéž, s. 48.

Obhájce žádal umírněný trest a Hrubý prosil o to, aby dostal trest spravedlivý s přihlédnutím na jeho manželku. Obhájce však neměl u soudu v podstatě žádnou roli, obhajoba tak neměla v podstatě žádný vliv. Hrubý byl obviněn z trestného činu velezrady, z trestného činu pobuřování proti republice, z trestného činu násilí na veřejném činiteli a z trestného činu útoku proti skupinám obyvatel³⁷⁴.

Rozsudek byl oznámen veřejně předsedkyní senátu Kleandrovou, která vyhlásila trest odnětí svobody na 12 let, společně s propadnutím celého jmění, ke ztrátě občanských práv na 10 let. Zároveň měl Hrubý povinnost uhradit náklady řízení ve výši 2548,-³⁷⁵ a odměnu obhájci ex offo³⁷⁶. Líčení skončilo v 11,40, načež byl Hrubý odveden zpět do vazby.³⁷⁷ Míra jeho zavinění byla dle soudu vyšší, protože spáchal několik trestných činů v průběhu několika let.³⁷⁸ Dle rozhodnutí bylo zapotřebí obviněného po delší dobu izolovat od společnosti a během výkonu trestu bylo nutné, aby mu bylo zabráněno ve styku s pachateli normálních kriminálních deliktů. Konec trestu byl stanoven na 26. srpna 1967.³⁷⁹

O surovosti systému vypovídá dopis manželky Anny Hrubé ze 4. dubna, který byl zaslán na Krajskou správu ministerstva vnitra v Liberci. Z jeho textu je lehké odvodit, že manželka delší dobu nevěděla, co se s jejím manželem dělo, kde se nachází a v jakém stavu. „*Prosím vás, buďte tak laskaví, sdělte mi, co se stalo s mým manželem J. Hrubým, zdali není nemocný, neboť mi již 7 týdnů nepsal. Děkuji vám.*“ Ministerstvo vnitra odpovědělo paní Hrubé 5 dní po zaslání dotazu. Sdělilo jí, že v liberecké vazbě se již manžel nenachází, protože již byl odsouzen, a tak má svůj dotaz směřovat ke Krajskému soudu v Liberci.³⁸⁰ Je tedy zřejmé, že nevěděla o již vykonaném soudním líčení.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 3.

³⁷⁵ náklady za soudce z lidu činily 142,80 Kčs, náklady za 179 dní vazby činily 2398,60 Kčs (13,40 Kčs na den). Vazba trvala od 26. 8. 1955 do 21. 2. 1956. Tamtéž, s. 76.

³⁷⁶ neboli z úřední moci soudem přidělený obhájce

³⁷⁷ Tamtéž, s. 42-4.

³⁷⁸ Při výměře trestu soud vycházel ze „společenské nebezpečnosti jednání obviněného, které pramení z jeho třídního profilu, je příslušníkem buržoazní třídy. Chtěl dosáhnout „starých dobrých časů.“ Byl brzdou při budování socialistické vesnice v Horní Branné. Při ukládání trestu se přihlédlo k jeho třídnímu původu. Sám vykořisťoval, žil z cizí práce do r. 1951, jde tedy o „kulaka“. Viděl, že postupující socializace na vesnici mu znemožňuje rozvinout dále jeho vykořisťovatelské snahy a jeho nadvládu v obci, počal vyvíjet státu nepřátelskou činnost. Zasloužil si přísný, ale spravedlivý trest s ohledem na převýchovu a nápravu, která bude déle trvat, protože má i špatné osobní vlastnosti. Délka ztráty práv odpovídá třídní příslušnosti.“ Tamtéž, s. 50.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 78-9.

³⁸⁰ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 260.

11.5. Výkon trestu

Do 20. dubna 1956 byl Josef Hrubý držen ve vazbě, poté byl převezen do věznice Nápravně pracovního tábora Mírov³⁸¹, kde zůstal ve výkonu trestu³⁸² do 12. června 1956. V červnu byl přemístěn do věznice Brno, ve které zůstal do 27. června 1956. Poté byl poslán zpět do NPT Mírov, kde byl nucen vytrvat do 5. září 1956. Od září vykonával trest v NPT Bytíz³⁸³ Příbram.³⁸⁴

Z dochovaného posudku z 16. srpna 1956 se lze dozvědět, že Josef Hrubý byl zařazen na lehčích pracích na třídění staniolu, kde podával průměrný výkon a že „*nejevil iniciativu a zájem o práci*“. Kvůli operaci tříselné kýly nebyl delší dobu schopen práce. Dle vypracovaného posudku měl Hrubý chování slušné, avšak jeho komplikovaná povaha se u něj projevovala i ve vězení. Názory měl dle protokolu „*nepřesné a nestálé a jako kulak se na věci díval z nepřátelského hlediska*“. Proto bylo dle tvrzení tehdejších funkcionářů nutné jej více izolovat od ostatních.³⁸⁵ 1. února 1956 zažil Hrubý další stěhování a to z Nápravného zařízení Příbram do NPT³⁸⁶ Bytíz Příbram.³⁸⁷

11.6. Odvolání, žádosti o milost, amnestie

Hrubého snaha o propuštění či omilostnění se projevila záhy po odsouzení. 23. ledna 1956 podal Hrubý proti rozsudku Krajského soudu v Liberci ze dne 6. ledna 1956 odvolání do viny a trestu. Zastupován byl JUDr. Miroslavem Bukáčkem, advokátem a členem Advokátní

³⁸¹ více k NPT Mírov viz TOMEK, Prokop. *Tábor nucené práce Mírov*. Praha, 2017. Dále viz BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Opava, 1996.

³⁸² Vězeňství v totalitním systému plnilo tři základní funkce. Fyzické týrání těla, psychické devastování duše, získávání otrocké pracovní síly. Vězni velmi často trpěli hladem, měli nedostatek prádla, hygienické podmínky byly nedostatečné a šikana od dozorců byla běžnou praxí. Pravomoci dozorců nebyly příliš omezeny. ČÁSLAVOVÁ, Petra. *Česká poezie z koncentračních táborů, komunistických pracovních táborů a totalitních vězení*. Diplomová práce, Masarykova univerzita. Brno, 2009. s. 21.

³⁸³ Začátkem padesátých let byl na Příbramsku proveden geologický průzkum, který prokázal přítomnost uranové rudy. Z důvodu možnosti hlubinné těžby byl v roce 1953 urychleně založen nápravně pracovní tábor, kde byli vězni využíváni především k pracím v primární sféře československého průmyslu. NPT – Bytíz, byl největším z uranových táborů na území republiky s ubytovací kapacitou až 2000 odsouzených. Z původního NPT Bytíz se do dnešních dnů nezachovalo téměř nic. Dostupné z: Historie, Věznice Příbram. Generální ředitelství [online]. Copyright © 2018 Vězeňská služba České republiky [vid. 03.06.2018]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pribram/informacni-servis/historie/>

³⁸⁴ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55s. 87-90.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 106.

³⁸⁶ více o táborech nucených prací viz BÁRTÍK, F.: *Tábory nucené práce na Příbramsku*. in: Podbrdsko XIII. (2006)

³⁸⁷ Tamtéž, s. 127.

poradny v Liberci.³⁸⁸ 21. února 1956 se konalo odvolací líčení u Nejvyššího soudu v Praze. Předsedou senátu byl dr. Hugo Richter, soudci se jmenovali Jaromír Kantor, Josef Kratochvíl, dr. Zdenka Patschová, Jan Křepela, za generální prokuraturu byl vyslán dr. Kraus, obhájcem byl dr. Miroslav Bukáček. Jednání začalo v 8:15 hod a veřejnost byla na návrh prokurátora vyloučena, stejně jako bylo zamítnuto vyslechnutí svědků. Byl přečten pouze „*podstatný obsah*“ svědeckých výpovědí. Lze jen domýšlet, jak moc objektivní části výpovědí byly citovány. Na výpovědi čtyř svědků (Matějásko, Slavomil Řehořek, Petřík, Mečíř) Hrubý reagoval nesouhlasem se správností obsahu, zejména proto, že svědci vypovídali o věcech, o kterých nemohli mít dle Hrubého domněnek informace. K výpovědím Koblého, Josefa Řehořka, Patočky a Petráka neměl Hrubý připomínek. Hrubý zmínil, že se pod výpovědi svědků podepsal pouze z toho důvodu, „*aby už měl od výsledku pokoj a ať pan referent napíše, co chce*“.

Po šesti hodinách byl vyhlášen rozsudek – díky „*podstatným důvodům*“ se odvolání dle očekávání zamítlo.³⁸⁹ První soud prý správně zařadil Hrubého jako „*kulaka*“, správně uvážil míru jeho zavinění a správně zařadil skutkovou podstatu. Trest proto odpovídal všem zákonným hlediskům.³⁹⁰ Nebylo běžnou praxí, že by došlo díky odvolání ke snížení trestu, ba naopak mohlo dojít k jeho navýšení³⁹¹. Tento pokus o odvolání byl neúspěšný, avšak Hrubý se nevzdával.

Po nezdařeném pokusu o odvolání poslal 6. srpna 1956 Josef Hrubý dopis adresovaný ministru spravedlnosti Václavu Škodovi³⁹². V dopise popisuje důvody, proč protokol o výsledku podepsal. Dle svých slov chtěl mít už klid od nelidského zacházení, od týrání, surového zacházení a řvaní, nadávek, držení v samovazbě ve studené cele.³⁹³ Vyšetřovatel

³⁸⁸ Skutková podstata trestného činu velezrady prý nebyla naplněna po stránce objektivní ani subjektivní. Sporným se stal fakt, že Jan Kacálek nebyl za nezádnou činnost stíhán, zatímco Josef Hrubý ano. Nebyla prokázána provázanost s Václavem Petrákem. Prom. práv. Antonín Kosík poukazoval na to, že některé trestné činy neodpovídali časově. Soud neměl žádný podklad k tomu, že v letáku od Jana Kacálka byly organizační pokyny, které by se týkaly protistátní činnosti. Zjištění o poměru a vystoupení z/k JZD nebyla správná. Hrubý požadoval, aby bylo odvolání vyhověno, aby byl zproštěn za velezradu a pro pobuřování a aby trestný čin souzený dle §177 byl kvalifikován podle §117. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 54-9.

³⁸⁹ Odvolací soud neshledal důvody, aby byli vyslyšeni svědci a potvrdil, že zjištění prvního soudu jsou správná. Odvolání k velezradě nemohlo mít úspěch, tvrzení Hrubého nemohla obstát. Tamtéž, s. 65-9.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 74.

³⁹¹ více o výši trestu viz KAPLAN, Karel, pozn. 5.

³⁹² JUDr. Václav Škoda, člen KSČ, byl v roce 1954 jmenován náměstkem předsedy vlády a o dva roky později byl jmenován ministrem spravedlnosti. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. JUDr. Václav Škoda [vid. 19. 06. 2018]. Dostupné z: <https://bit.ly/2yoXjmb>

³⁹³ Mělo mu být vyhrožováno dlouhou vazbou, byly mu odebrány boty. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 92. Soused Jaromír Blažek vypověděl, že Hrubý v Liberci podstoupil kruté výslechy,

Hrubému sliboval „že je to jenom výslech a že u soudu bude mít možnost říct vše“. Tento slib však nebyl splněn. Dále psal o tom, že s manželkou hospodařil už 23 let na zanedbaném statku po svém otci, který mu nechal nesplacené dluhy. Díky odsouzení byla potrestána i jeho manželka, protože přišla i o to, co do hospodářství přinesla jako věno. Musela vrátit výbavu, jako je lednička, pračka a veškeré vybavení, které bylo zabaveno, si musela zpátky vykoupit.³⁹⁴ Po ministru spravedlnosti chtěl najít spravedlnost a dle jeho slov v protokolu „nelogičnost“ která proces provázela, a také chtěl snížit nespravedlivý rozsudek.³⁹⁵

20. září 1956 zaslal Hrubý žádost o obnovu trestního řízení na ministerstvo vnitra.³⁹⁶ Žádosti bylo vyhověno, ale na základě rozhodnutí prokurátora Antonína Bugno a předsedkyně senátu Anastazii Kleandrové byl³⁹⁷ návrh opět zamítnut.

Hrubý se nechtěl vzdát představy svého propuštění a tak 1. prosince 1957 prostřednictvím svého obhájce zaslal žádost o amnestii prezidenta republiky. 27. prosince 1957 se prokurátor Antonín Kosík u Krajského soudu v Liberci nechal slyšet, že činy Josefa Hrubého jsou neamnestovatelné.³⁹⁸ Měsíc po Vánocích byl vydán protokol o neveřejném zasedání, které se konalo u Krajského soudu v Liberci. Předsedou senátu byl tentokrát JUDr. Oto Šidlichovský, prokurátor Václav Dobrý. Na základě rozhodnutí byl udělený trest rozdělen tak, že na trestné činy velezrady a pobuřování byl stanoven trest v trvání 11 roků, na ostatní trestné činy, které amnestii podléhají, byl stanoven trest odnětí svobody v trvání 1 roku.³⁹⁹ Čin velezrady a pobuřování byl v Hrubého případě neamnestovatelný (dohromady na 11 let). Čin násilí na veřejném činiteli a čin útoku proti skupinám obyvatel amnestii podléhal, a tak trest odnětí svobody v délce 9 měsíců a 22 dní byl prominut. Amnestie tak zkrátila trest z původních 12 let na 11 let 2 měsíce a 8 dní. Konec trestu byl stanoven na 3. listopadu 1966 (původní konec byl určen na 26. 8. 1967).⁴⁰⁰

při kterých musel přiznat i to, co nebyla pravda. Byl vázán do kozelce, byl týrán kleštěmi. Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

³⁹⁴ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 104. „Všechno oblečení odvezli a teta když to pak chtěla zpátky, tak to musela všechno znovu koupit, to co oni zabavili.“ Dle výpovědi neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí. „Veškerý majetek musela sousedka(Hrubá) zaplatit, pračku, ledničku, všechno musela proplatit, veškerý oděv, majetek, i motor pětistovku Pragovinu.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

³⁹⁵ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 104.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 91.

³⁹⁷ Nebylo potvrzeno, že výslech byl veden pod nátlakem a byla prokázána vina obviněného. Tamtéž, s. 112.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 117.

³⁹⁹ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 126.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 118-128.

Josef Hrubý strávil ve výkonu trestu 4 roky, 8 měsíců a 17 dní (25. srpna 1955 – 10. května 1960).

11.7. Propuštění

Na svobodu byl Josef Hrubý, podobně jako řada dalších politických vězňů 50. let, propuštěn v roce 1960 v důsledku tzv. Velké amnestie prezidenta republiky Antonína Novotného. Krajský soud v Liberci potvrdil, že Hrubý podléhá amnestii z 9. května 1960 a na základě rozhodnutí prezidenta republiky byl 10. května 1960 Josef Hrubý propuštěn. Dále se prominul zbytek trestu odnětí svobody v trvání 6 roků, 5 měsíců a 25 dní a vedlejší trest ztráty čestných občanských práv. Amnestie byla schválena pod podmínkou v délce 10 let s tím, že se od vyhlášení Josef Hrubý nedopustí úmyslného trestného činu.⁴⁰¹ V případě porušení podmínky by hrozilo Hrubému opětovné odsouzení, ke kterému by se připočetl zbytkový trest ve výšce 6 let. Bylo běžné, že lidé propuštění díky tzv. Velké amnestii, se po krátké době opět vraceli za mříže. I po propuštění podléhali sledování StB, která čekala na každou záminku k opětovnému zatčení. Výjimkou se nestal ani Josef Hrubý.

Nebylo možné dohledat přímé důkazy o Hrubého životě po návratu z vězení, je ale pravděpodobné, že byl jako většina amnestovaných vězňů i nadále sledován. Záznamy však o těchto postupech nejsou dostupné, stejně jako informace o jeho životě, či opětovném zařazení do společnosti. Z osobního spisu však bylo možné zjistit, že po návratu z vězení mu bylo při jednání na MNV řečeno, že má dvě možnosti, jak a kde začít pracovat. První možností bylo zapojení se společně s jeho ženou do JZD Horní Branná, což samozřejmě odporovalo Hrubého životnímu postoji. Druhou možností bylo vykázání z vesnice a hospodářství a vystěhování se do jiného města či vsi. Tento přístup jasně dokazuje politickou perzekuci mířenou proti „vesnickému boháči“. Hrubý se prý ohrazoval tím, že půda, která mu dříve patřila, mu byla odňata při odsouzení a že tudíž už neměl žádnou povinnost pracovat v zemědělství. Posléze byl Hrubý zařazen do stavební skupiny, která byla součástí JZD Horní Branná. Svůj postoj byl nucen změnit, a to zejména z existenčních důvodů. Nelze vyloučit, že politická perzekuce ze strany státních orgánů i nadále pokračovala. Tato politická perzekuce propuštěných vězňů mohla vyvrcholit opětovným zatčením, obviněním a odsouzením, což se v případě Josefa Hrubého potvrdilo.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 127-31.

12. Druhý politický proces s Josefem Hrubým

Josef Hrubý strávil na svobodě dohromady 1 rok, 5 měsíců a 8 dní (propuštěn 10. května 1960). Mezitím pracoval ve stavební skupině podléhající JZD Horní Branná, protože půda, kterou se svoji ženou obhospodařovali, jim byla po prvním odsouzení zabavena. Zanedlouho, respektive 16. října 1961, však bylo zahájeno vyšetřování v trestní věci podvracení republiky skupinou amnestantů. Vyšetřování vedl kpt. Miloslav Boháč, vyšetřovatel KS-MV Hradec.⁴⁰² Josef Hrubý byl po roce a půl opětovně označen za třídního nepřítele a podruhé se tak ocitl v moci komunistického režimu.

12.1. Zatčení a výsledky

18. října 1961 byl Josef Hrubý podruhé zatčen a o den později byl vzat do vazby ve věznici č. 1 tentokrát v Hradci Králové⁴⁰³, ve které strávil přesně 3 měsíce. Bylo nařízeno, stejně jako při prvním zatčení, aby byla provedena domovní prohlídka v domě a v ostatních místnostech. Prohlídku měli provést orgány KS MV v Hradci Králové a OO MV Semily, protože panovalo důvodné podezření, že v uvedených místnostech se nacházely předměty důležité pro trestní řízení. Nelze však zhodnotit, zda se jednalo o relevantní důkazy, které by opravdu nasvědčovaly trestné činnosti. Toto podezření mohlo být záminkou k objevení „nastrčených“ důkazů, podobně, jako tomu bylo v prvním politickém procesu. Příkaz k prohlídce vydal krajský prokurátor a provedl ji npor. Pospíchal, npor. Tintěra, npor. Telec a por. Bartoň, všichni z OO MV Semily. Prohlídky se zúčastnil i Josef Semela, předseda MNV Horní Branná, zároveň i manželka obviněného Anna Hrubá.⁴⁰⁴

Důvodem k Hrubého zatčení byla údajná podvratná činnost, kterou měl vykonávat společně se svými známými z vězení. Ve skupině přátel byl mimo Josefa Hrubého Bedřich Plecháč (nar. 1. února 1904, Čistá), Karel Horáček (nar. 19. července 1917, Bukovina), Bohumil Thomers (nar. 16. listopadu 1915, Semily), Jiří Naděje (nar. 24. dubna 1930, Semily)⁴⁰⁵. Kromě Josefa Hrubého, který pracoval jako brigádník JZD, spolu pracovali jako dělníci

⁴⁰² ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 2.

⁴⁰³ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 54.

⁴⁰⁴ Mezi odebrané věci patřila: vojenská knížka na jméno Josef Hrubý; občanský průkaz; členský průkaz ČSNS; 17 ks nábojů do malorážky; 2 ks nábojů do pistole ráže 6.35 mm; 1ks náboje ráže 9 mm; 3 ks odznaků; usnesení KS Ústí nad Labem o amnestii; jeden sešit s poznámkami; 42 ks písemností; 30 ks použitých pohlednic; 5 ks seznamů osob; Stanovy selské jízdy. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 40-2.

⁴⁰⁵ Mezi další na amnestii propuštěné osoby, se kterými se stýkali, byl Čech, Rain, Klofc (ve spise se nenachází bližší informace o zmíněných osobách). SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 140.

v podniku Průmstav Pardubice.⁴⁰⁶ Před propuštěním si měli slíbit, že se budou i nadále navštěvovat a udržovat spolu kontakt.

Prvním svědkem byla předsedkyně JZD v Horní Branné Anna Truhlářová.⁴⁰⁷ 18. října 1961 vypovídala o Hrubého výkonu práce v JZD po návratu z vězení. Hrubý prý dlouhodobě nesouhlasil s odměňováním v pracovních jednotkách⁴⁰⁸. Po zkušenostech, které nabyl ve vazbě, měl Hrubý jistě právo na nedůvěru k mnoha opatřením vyplývajících z nařízení kolektivního hospodaření. Postupem času se však podle výpovědi Truhlářové Hrubému zmírňovala pracovní aktivita, byla mu snížena odměna mimo jiné z důvodu, že „*štvavými řečmi kazil pracovní morálku.*“⁴⁰⁹ Je zde zřejmé, že tato formulace byla přizpůsobena tehdejšímu stranickému jazyku a můžeme se jen domnívat, zda bylo toto hodnocení založeno na pravdě. Truhlářová vyšetřovateli sdělila, že Hrubý přišel do práce i podnapilý a v tomto stavu vyhrožoval vedoucímu skupiny Františku Klustovi, že „*jednou přijde doba, kdy se mu to všechno spočítá a dostane odplatu za to, že honí lidi do práce.*“ Z vlastního rozhodnutí a bez souhlasu vedení JZD, měl opustit po této hádce pracoviště a sám se zařadil na jiný úsek. Přefázení bylo dostatečně schváleno, „*aby dal Hrubý pokoj a nenarušoval práci na stavbě.*“ Od té doby pracoval v rostlinné výrobě.⁴¹⁰ Toto tvrzení se může zdát absurdní a pravděpodobně ho nelze brát příliš vážně. Z výpovědí obou pamětníků se dá usuzovat, že Hrubého pracovní nasazení bylo vždy maximální, ale bylo velmi ovlivněno přístupem vyšších funkcionářů, kteří proti jeho osobě vystupovali negativně.

Ten den byl vyslýchán i samotný František Klust, dle kterého měl Hrubý prohlásit, „*že si JZD nikdy neporadí v tom, jak hospodařit, a že se společným hospodařením nesouhlasí.*“ Tento postoj byl samozřejmě logický, protože díky společnému hospodaření, respektive díky kolektivizaci, byla Hrubému odebrána půda a majetek. Klust vypověděl, že v červenci 1961 se Hrubý opil společně se spolupracovníky Šturmem a Šimůnkem z traktorové stanice Lomnice nad Popelkou, kteří v Branné stavěli hnojní drážku. Šturm a Šimůnek byli bývalí soukromí podnikatelé, a proto si podle názoru Klusta s Hrubým dobře rozuměli.⁴¹¹ Jak se dá i

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 137.

⁴⁰⁷ „V čele JZD stála Truhlářová, což byla taková feministka, byla to členka krajského výboru KSČ a ta v Branné sehnala prachy na všechno.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

⁴⁰⁸ více o fungování JZD viz PŠENIČKOVÁ, Jana, pozn. 13.

⁴⁰⁹ Hrubého snížená pracovní aktivita byla projevena při výstavbě nové kůlny, kdy měl rozkopávat beton. Za celý den vykopal pouze 2 metry čtverečné betonu, což vedoucí Klust nechtěl trpět. Na to konto Klust s dalšími členy vykopali 9 metrů čtverečných betonu za 2 hodiny, aby Hrubému dokázali jeho „lajdáctví“. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 61.

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 61-3.

⁴¹¹ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 65-6.

z předchozího textu usoudit, Hrubý nebyl žádným světcem, ale soukromé podnikání bylo jeho životem, kterému obětoval mnoho sil.

Josef Hrubý se po propuštění z vězení nevzdal své záliby v poslechu Svobodné Evropy. Je logické, že chtěl být informován o dění ve světě. Avšak tato záliba nebyla tolerována tehdejšími stranickými představiteli. 19. října 1961 byl Hrubý při výslechu donucen k přiznání z poslechu rozhlasu.⁴¹² Dle svých slov ale neměl příležitost informace veřejně rozšiřovat, jelikož pracoval více než 12 hodin denně.⁴¹³ To potvrzuje tvrzení pamětníků, kteří se oba nezávazně na sobě shodli, že práce se stala Hrubému svatou, že byl dřičem, který se práci rozhodně nevyhýbal. 21. října 1961 se znovu Josef Hrubý zúčastnil výslechu. Prohlásil, že se necítí být vinen, protože Svobodnou Evropu a Hlas Ameriky poslouchal, ale o zprávách s nikým nehovořil. Rozhovory na toto téma byly vždy soukromého rázu, není záznam o tom, že by Hrubý rozšiřoval tyto informace veřejně.

O dva dny později byla vyslýchána manželka Anna Hrubá, kterou zpovídal npor. Pospíchal. Ta vypověděla, že o politických věcech před ní její muž ani jeho známí nemluvili. Vidal se prý s Ježkem, Doležalem, Horáčkem, Rajmem, Řezníčkem, Klofcem, Plecháčem, Havlíkem, Čechem, protože většina z nich byla s Hrubým ve vězení. Jediné, co před ní manžel řekl, bylo to, „že ze Západu jen pitomě kecaj a že se stejně nic neděje“. Je zřejmé, že byl její muž zklamán ze stagnace totalitního režimu a jeho plného zakotvení ve státě. Všem rozhovorům s přáteli prý Anna nebyla přítomna, protože měla na starosti 9 kusů skotu, které musela ošetřovat a krmit.⁴¹⁴

Další den Hrubý vypověděl, že přihlášku do JZD nepodal, protože byl označen za „kulaka“⁴¹⁵ a jako „kulaka“ ho také odsoudili.⁴¹⁶ Podáním přihlášky by se vzdal své ideje o soukromém podnikání. O měsíc později, tedy 24. listopadu 1961, vypovídal Hrubý o osobě Františka Čecha. Byl jeho nejlepším přítelem, se kterým se stýkal po návratu z výkonu trestu. S Čechem se seznámil ve výkonu trestu v NPT Bytíz-Příbram, ve kterém společně pobývali od roku 1956 do května roku 1960. Oba se podle Čecha těšili na politickou změnu, protože doufali v odškodnění. Vzájemně si potvrzovali svoji tezi o změně politických poměrů v Československu. Oba se shodovali na tom, že v Československu není svoboda, protože zde

⁴¹² více o radiu Svobodná Evropa viz JUNEK, Marek a kol., pozn. 313.

⁴¹³ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 77-9.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 104-7.

⁴¹⁵ více na téma „kulak“ a zemědělství 50. let viz KAPLAN, Karel, pozn. 2.

⁴¹⁶ ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 92.

„vládla diktatura, což je neudržitelný stav.“⁴¹⁷ V té době nemohl ani jeden z nich tušit, na jak dlouho se v tehdy už Československé socialistické republice ukotví totalitní režim.

Dalším z vyslychaných ve věci Josefa Hrubého byl zaměstnanec JZD, který pracoval s Hrubým ve stejné stavební četě, Josef Jirásko. 30. října 1961 vypověděl, že Hrubý o přestávkách na svačinu vychvaloval soukromé hospodaření a předvídal neúspěch společného hospodaření. Jirásko s Klustem mu chtěli vyvrátit jeho názory s „*poukázáním na dobré výsledky kolektivní práce*“, ale tato snaha byla marná.⁴¹⁸ Můžeme se jen domnívat, nakolik je toto tvrzení pravdivé. Lze předpokládat, že zmínění svědci neměli Josefa Hrubého v oblibě a jejich výpovědi mu tak mohli zřejmě podepsat ortel, díky kterému se po tak krátké době na svobodě, avšak v nesvobodné ČSSR, vrátil zpátky do výkonu trestu.

Při výslechu 9. listopadu 1961 Hrubý přiznal své zklamání ze slibů Svobodné Evropy, protože se řada věcí se nevyplnila. Stále ale věřil, že bude lidově demokratické zřízení odstraněno. Jeho odpor ke komunismu a socialismu upevňovala skutečnost, že mu byla neustále dávána najevo jeho spáchaná trestní činnost. O den později byl Hrubý nucen vysvětlit teorii, kterou vymysleli společně s kolegy z vězení, se kterými se po propuštění stýkal. V takzvaných spojených státech evropských mělo být zahrnuto Československo, Maďarsko, Polsko a celé Německo. Hrubý možnost války všem vymlouval a poukazoval na spisy Lenina, ve kterých se dočetl, že válka není v programu socialistických států. Hrubý se bránil tím, že sám nezačínal politické debaty, přiznal však, že se do debat zapojoval.⁴¹⁹ Tyto teorie zřejmě pomáhaly výše zmíněným lidem ve zvládnání situace na svobodě. Zřejmě si ale neuvědomovali, že tyto teze mohou být jednou použity proti nim.

Dle charakteristiky vězně, sepsané dva měsíce po zadržení, byl Hrubý vystižen „*jako selský synek vyrůstající v blahobytu*“. Jazyk 60. let se nijak zásadně nezměnil oproti jazyku, který byl používán při politických procesech 50. let. Lze z něj vycítit určité hanění „nepřítele“ a tyto negativní charakteristiky se staly součástí mnoha materiálů týkajících se politických procesů. V charakteristice vězně se zmiňuje jeho náklonnost k agrární straně a charakterizuje ho jako „*zásadního nepřítele komunismu a socialismu, nepřítele socialistické republiky. Svoji nepřátelskost vždy projevoval otevřeně, je hrubec,*⁴²⁰ *pravý „kulak*“. Vazbu dle protokolu snášel klidně, doufal, že brzy dojde k převratu a k jeho odškodnění. „*Lpi na své ženě a na*

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 86-7.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 67-8.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 80-4.

⁴²⁰ „On byl asi prudší, ale nic si nenechal líbit, ale byl to dobrý soused.“ Dle výpovědi Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018.

*pohodlném životě. Naděje na jeho převýchovu je mizivá, protože pevně věří ve změnu politických poměrů a odstranění socialismu“.*⁴²¹

12.2. Obžaloba Josefa Hrubého

18. prosince 1961 vznesl Krajský soud v Hradci Králové obžalobu. Výše zmínění obvinění měli dle obžaloby hanit politické a hospodářské poměry v republice, sdělovat si zprávy nepřátelského zahraničního rozhlasu, „*štvát proti existujícímu státnímu zřízení a tvrdit, že bude likvidováno a obnoveno zřízení kapitalistické*“. Z domnělého „*nepřátelství*“ k lidově demokratickému řádu prováděli „*podvratnou činnost proti samostatnosti republiky, jejímu socialistickému státnímu zřízení a proti vymoženostem pracujícího lidu, dosažených při výstavbě socialismu*.“ Vyšetřovatelé zhodnotili, že u žádného z obviněných nesplnil uložený trest za předchozí trestnou činnost výchovný účel, ale naopak jejich nepřátelský poměr se ještě více vyhranil. Plecháč a další jeho známí pokládali státní zřízení „*za nástroj židovstva, neboť socialismus a komunismus je židovská politika na ohlupování lidí*“. Hrubý se do této skupiny zapojil mimo jiné umožněním schůzek ve svém bytě v Horní Branné a to společně s Plecháčem, Horáčkem, Řezníčem a Rainem, kde je měl Hrubý seznamovat se zprávami Svobodné Evropy.⁴²²

Hlavní líčení se konalo 17. ledna 1962 u Krajského soudu v Hradci Králové. Předsedou senátu byl Dr. Josef Seifert, prokurátorem prom. práv. Jaroslav Kubišta, soudci z lidu byli Bohuslav Švorc, František Žid. Obhájcem za Josefa Hrubého byl Dr. Jaroslav Elsner. Prokurátor navrhnul vyloučení veřejnosti, čemuž bylo vyhověno.⁴²³ Od roku 1952, tedy v době, kdy už monstrprocesy nebyly potřeba, byla veřejná zasedání pozastavena. Při líčení byly zmíněny skutečnosti, které vedly k zatčení zmíněných osob. Po vyhlášení amnestie v roce 1960⁴²⁴ prezidentem republiky Antonínem Novotným byli všichni výše jmenovaní propuštěni na svobodu, což dle záznamu, „*nepochopili jako projev síly současného státního zřízení, ale jako jeho slabost a proto se zaměřili na podvracení, aby uspíšili jimi očekávaný převrat*.“ Bedřich Plecháč, který měl být jedním z hlavních členů skupiny, prosazoval svoji

⁴²¹ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 53.

⁴²² ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 14-8.

⁴²³ Tamtéž, s. 20.

⁴²⁴ Rok 1960 byl naplněn velkou euforií, díky završení vítězství socialismu v zemi. O tom vypovídá jak změna názvu republiky, která přijala přívlastek „socialistická“ a dále pak rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii. Jednalo se o nejrozsáhlejší politickou amnestii, která byla v poválečných dějinách Československa vyhlášena. Více o Velké amnestii v roce 1960 viz SLABOTÍNSKÝ, Radek. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. Disertační práce, Masarykova univerzita. Brno, 2010.

teorii o svobodných volbách, po kterých by KSČ získala menšinu, a díky tomu by došlo k odstranění lidově demokratického zřízení. Československo mělo být jako samostatný stát zlikvidováno a měly být vytvořeny tzv. Spojené státy evropské v popředí s NSR a bylo by tak obnoveno kapitalistické zřízení. Kapitalistické zřízení bylo samozřejmě velmi blízké srdcím většině zúčastněných, protože by opět umožnilo soukromé podnikání, které kolektivizace zničila. Budoucnost skupina viděla ve zvolení amerického prezidenta Kennedyho, který měl být vůči Sovětskému svazu radikálnější, díky čemuž mělo dojít k důležitým změnám v mezinárodní politice. Západní mocnosti nemohli dle tvrzení obviněného Plecháče souhlasit s návrhy Svazu, což mělo být řešeno válkou, ze které by vyšly kapitalistické země vítězně. Toto vítězství mělo umožnit likvidaci socialistického ČSSR. O současném lidově demokratickém zřízení mluvil Plecháč jako o „*bolševickém diktátu, který nezná spravedlnost*“.

„*Ideový vůdce*“ Plecháč, tak jak byl nazván ve spise, měl celou skupinu amnestantů tak ovlivnit, že v něm měli vidět člověka se širokým politickým rozhledem, a proto se jeho radami měli řídit. „*Připravil je ale znovu o svobodu a jejich rodiny o klid a spokojenost.*“ Josef Hrubý měl „*vyrůstat v blahobytu, což u něho vypěstovalo pocit povýšenosti, touhy po soukromém majetku, který mu umožňoval lehký život na úkor druhých. Stal se nadutým sedlákem, zapřísáhlým nepřítelem socialismu a komunismu. Kulacká krutost a bezcitnost se u něho projevila již dříve.*“⁴²⁵ Hrubý byl vyhodnocen jako podlý člověk, kterému je „*každý prostředek mu dobrý, když je mu uspokojena jeho chamtivost.*“ Hrubý měl „*štvavé*“ schůzky organizovat a aktivně se podílet „*nepřátelských debat*“. Na tyto schůzky vozil amnestanty svým motocyklem, který si pořídil po návratu z vězení. Udržoval písemný kontakt s dalšími amnestanty⁴²⁶, aby byla udržena tzv. „*jednota amnestantů*“. Výše zmíněná prohlášení jasně ukazují jazyk, který byl společný většině politických procesů. Pošpinění osob, hanlivá označení, posměch, opakující se věty a hesla jsou signifikantní pro politické spisy.

Výchovný účel předešlého trestu byl prý narušen díky vzájemnému kontaktu mezi amnestanty, kteří si tak měli posilovat svoje nepřátelství. Bedřichu Plecháčovi a Josefu Hrubému navíc přitěžovala skutečnost, že již byli za podvratnou činnost odsouzeni, „*čímž vážně narušili převýchovu odsouzených a znemožnili tak jejich časnější návrat do civilního života.*“ Bylo vyhodnoceno, že převýchova je vyloučena a že jediným řešením je izolace od

⁴²⁵ O tom měla svědčit výše zmíněná událost z roku 1941, kdy byl potrestán pro týrání koně. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2. s. 7.

⁴²⁶ Mezi ně měl patřit: Čech, Raim, Řezníček, Havlík, Doležal, Klofc. ABS v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2.s. 8.

ostatních členů společnosti uložením trestu odnětí svobody.⁴²⁷ Vládnoucí totalitní systém umožňoval odstranění svých domnělých či opravdových nepřátel a tak izolace byla jedním z východisek, jak omezit nechtěnému vlivu na jiné občany, u kterých hrozilo, že by se mohli k odbojovým aktivitám přidat.

K hlavnímu líčení byl předvolán i svědek Antonín Vojtíšek, který tvrdil, že se v roce 1961 měli výše zmínění setkat v Jilemnici ve vinárně „Pod věží“, kde měli zorganizovat schůzku u Josefa Hrubého v Horní Branné. Ze schůzky však kvůli nedostatku času sešlo, a tak se s Hrubým setkal pouze Plecháč a Klofc. Měli si vyprávět o minulosti, o osudech zbylých amnestantů a vzpomínali na známé z vězení. Klofcovi bylo zřejmě umožněno spojení s vězni, ať už cestou přes korespondenci, či jinou, a tak mohl vyřídít pozdravy o nich, včetně pozdravu od bývalého ministra Drtiny.⁴²⁸ Není známo, jak se s Prokopem Drtinou seznámil a zda s ním udržoval bližší kontakt.

Hrubý se zřejmě poučil z minulého procesu, kdy se snažil co nejdéle bránit, dokud mu to jeho vůle dovolila. Zjistil však, že díky časnému přiznání se vyhne trestům, ať už by šlo o tresty psychického, či fyzického rázu. S ostatními amnestanty se prý „*utvrzovali v naději na změnu politických poměrů*“, ale sami převrat způsobit nechtěli. Hrubý vypovídal i o ostatních obviněných členech. S Jiřím Naděje se Hrubý moc nestýkal, Bohumila Thomerse viděl jen jednou, Karel Horáček s Hrubým ve výkonu trestu nebyl, pouze s Bedřichem Plecháčem se více znal. Lze předpokládat, že jejich údajné spojení nebylo až tak silné a časté, aby mohli společně vyvíjet organizování státního převratu. Rozsudek

Bylo běžné, že politické procesy získávaly své jméno, ve kterém byla zmíněna hlavní „*záškodnická*“ osoba, která společně s dalšími tvořila organizovanou skupinu, podílející se na trestné činnosti. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové v procesu nazvaném „*Plecháč a spol.*“ je poměrně rozsáhlý. Dobovou dikcí popisuje důvody, které vedly k zatčení již zmíněných osob. Předsedou senátu byl JUDr. Josef Seifert, soudci byli Bohuslav Švorc a František Žid. Žalování byli za trestný čin vyhodnocený jako podvracení republiky dle §79a/1 trestního zákoníku. Věrohodnost svědků byla dle spisu nezpochybnitelná⁴²⁹, protože

⁴²⁷ Tamtéž, s. 13-9.

⁴²⁸ JUDr. Prokop Drtina byl před 2. světovou válkou tajemníkem prezidenta Edvarda Beneše, byl komentátorem londýnského rozhlasu. Byl jedním z demokratických ministrů, který podal v roce 1948 demisi. Po komunistickém převratu byl vězněn a perzekuován. Více viz KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina : Osud československého demokrata. Praha: Vyšehrad ; Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5.*

⁴²⁹ „Všechno to byli falešní svědci, vždycky říkal (Hrubý), že ty lidi vůbec neznal, kdo proti němu svědčil.“ Dle výpovědi Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlábí.

vypovídali nezávisle na sobě a přesto se na všem shodli. Tato věrohodnost však mohla být záměrně poupravena, aby se hodila k odsouzení daných osob. Obhajoba, kterou společně uvedli, byla dle soudu bezpodstatná a nemohla je nijak vyvinut i přes to, že údajnou trestnou činnost vytvářeli pouze v úzkém kruhu přátel a nikde ji nešířili. Bylo zcela běžné, že obhajoba nesloužila k hájení se, a že jí nebyl dáván žádný význam.

Bylo rozhodnuto, že spáchali trestný čin podvracení republiky⁴³⁰ ve znění vyhlášky ministra spravedlnosti. Josef Hrubý byl odsouzen na 2 roky, Bedřich Plecháč na 3 a půl roku, Karel Horáček na 2 a půl roku, Bohumil Thomers na 2 a půl roku, Jiří Naděje na 1 a půl roku. Všichni obvinění trest přijali a vzdali se možnosti odvolání.⁴³¹ Jak bylo známo z praxe předešlého odsouzení Josefa Hrubého, bylo pravděpodobné, že by odvolání stejně nebylo vyhověno, ba naopak hrozilo, že by trest mohl být ještě navýšen.

12.3. Výkon trestu

Kromě manželky Anny nikdo jiný Josefa v průběhu výkonu trestu nenavštívil a délka návštěv byla vždy stanovena na 1 hodinu. První návštěva v druhém výkonu trestu byla 3. února 1962, (14.20-15.20), a poté následovalo dalších 10 návštěv.⁴³² Poslední z nich proběhla 14. listopadu 1965.⁴³³ Nechybí ani detailní popis celkového vzhledu vězně Hrubého.⁴³⁴

Podobně jako při prvním výkonu trestu se ani teď Hrubý nevyhnul častému stěhování po věznicích. 14. února 1962 byl přemístěn z ÚNZ v Hradci Králové do ÚNZ Valdice.⁴³⁵ 21. května 1962 byl vydán protokol o neveřejném zasedání, který projednával použití amnestie prezidenta republiky Antonína Novotného ze dne 9. května 1962. Předsedou senátu byla prom. práv. Marie Lhotská, prokurátorem byl Josef Svoboda, který navrhl, aby nebylo amnestii vyhověno. Soud s rozhodnutím prokurátora souhlasil a amnestie byla zamítnuta.⁴³⁶ Toho dne byl přemístěn k ÚNZ Litoměřice. 4. června 1962 byl dodán z ÚNZ Litoměřice do

⁴³⁰ podle paragrafu 79a/odst. 1 tr.zák. č. 86/50 Sb.

⁴³¹ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 138.

⁴³² Na návštěvu vezl dvakrát Annu Hrubou bratr Jaromíra Blažka, souseda. „Brácha tam jezdil na Jawě, ale Pepa (Josef Hrubý) byl trochu ostřejší, řekl si svoje a museli mu ukončit návštěvy.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

⁴³³ Návštěvy proběhly: 20. května 1962; 26. srpna 1962; 18. listopadu 1962; 24. března 1963; 19. května 1963; 11. srpna 1963; 3. listopadu 1963; 17. května 1964; 15. listopadu 1964; 16. května 1965. NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 2.

⁴³⁴ „Výška 172 cm, vlasy hnědé, čelo nízké, obočí rovné, obličej podlouhlý, oči modré, uši oválné, nos tupý, ústa souměrná, zvláštní znamení nemá, krátkozraký“. Tamtéž, s. 4.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 4.

⁴³⁶ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 152.

věznice Valdice u Jičína.⁴³⁷ Bylo běžnou praxí, že návrh prokurátora byl ve většině případů odsouhlasen, že nebylo takřka možné, aby soudce neuposlechl rozhodnutí prokurátora.

6. března 1962 projednával Krajský soud v Ústí nad Labem nařízení výkonu zbytku trestu. Předsedkyní senátu byla prom. práv. Marie Lhotská, Josef Hrubý byl toho času ve výkonu trestu ÚNZ MV Valdice u Jičína⁴³⁸. Na základě sdělení Ministerstva spravedlnosti z 27. února 1962 bylo nařízeno, aby si odsouzený Josef Hrubý odpykal zbytek trestu odnětí svobody v trvání 6 roků, 5 měsíců a 25 dnů. Zbytek trestu měl Hrubý nastoupit po odpykání trestu odnětí svobody v trvání 2 roků. Odsouzený Hrubý měl nastoupit výkon zbytku trestu dne 19. října 1963 (dobu od 19. října 1961 strávil ve vazbě). Konec trestu byl stanoven na 13. dubna 1970.⁴³⁹ Je až absurdní, že ačkoli byl díky amnestii v roce 1960 Josef Hrubý omilostněn o několik let trestu, navýšil se mu díky tomu původní trest druhého procesu.

I ve vězení se projevil Hrubého zodpovědný vztah k práci. Zpočátku výkonu trestu pracoval na návleku perli, později na třech lisech jako lisař bakelitu bílých a krémových výlisků v dílně Elektro-Praga. Z pracoviště byl přeřazen kvůli zdravotním potížím a to z důvodu alergie na materiál. Později pracoval jako kontrolor bakelitových výlisků, ale ani tam se mu zdravotní potíže nevyhnuly.⁴⁴⁰ Od dubna 1964 pracoval jako sběrač, brusič, mačkář a sejmíř dublet v dílně n.p. Lišný.⁴⁴¹ Jeho manuální zručnost a šetrnost se projevila i na tomto pracovišti, protože si dokázal upravit pracovní nástroje, aby zkvalitnil svoji práci, která byla poté efektivnější a výnosnější. Za celou dobu ve vězení získal Hrubý pouze dvě důtky a dvě odměny. 14. a 18. prosince 1964 zaspal budíček a za to byl kázeňsky potrestán.⁴⁴²

Hrubý si dne 5. září 1964 díky své pracovitosti vysloužil zveřejnění na tabuli cti. Byl kázeňsky odměněn, protože dlouhodobě udržoval pořádek na pracovišti i na ubytovně, dosahoval dobrých pracovních výsledků a stále překračoval stanovenou normu s minimálním počtem zmetků. Za to mu byla stanovena odměna ve formě potravinového balíčku, na který měl třikrát za sebou nárok během návštěv své manželky. Řadil se mezi nejlepší odsouzené na

⁴³⁷ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 6.

⁴³⁸ „Ve Valdicích seděl společně s panem prezidentem soudruhům Husákem, poslouchali spolu radio.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

⁴³⁹ „Ve výkonu trestu vykonává lehkou manuální práci, při které nezískal žádnou odbornou kvalifikaci, zdravotní stav dobrý, je schopen dělat jakoukoli práci na povrchu, na stavbách, v zemědělství. Výkon trestu hrubým způsobem nenarušuje.“ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 148-151.

⁴⁴⁰ SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 10.

⁴⁴¹ „Pracovní morálku měl vždy dobrou, úkoly plnil a někdy i dokonce překračoval, chování měl slušné a ukázněné, povahy je klidné a snášenlivé.“ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 10.

⁴⁴² Tamtéž, s. 15-6.

pracovišti.⁴⁴³ Hrubý byl aktivní i při výkonu trestu; zapojil se do výrobně-soutěžního kroužku, který usiloval o titul Brigáda vzorné práce.⁴⁴⁴ Mezi jeho záliby⁴⁴⁵ patřila ve vězení četba knih a denního tisku, kde sledoval československé i zahraniční události. Kvůli potížím se zrakem se málokdy účastnil promítání kina, ani televizi často nesledoval. Nebyl mu lhostejný jeho zevnějšek, o který i ve výkonu trestu dbal.⁴⁴⁶

12.4. Propuštění

O Vánocích roku 1965 prezident Antonín Novotný⁴⁴⁷ použil svého práva a prominul rozhodnutím ze dne 22. prosince 1965⁴⁴⁸ Josefu Hrubému zbytek trestu odnětí svobody.⁴⁴⁹ „*Vánočním dárkem*“ se tak pro Hrubého stalo propuštění na svobodu dne 24. prosince 1965 ve 12 hodin.⁴⁵⁰ Musel podepsat prohlášení, že po propuštění z výkonu trestu zachová naprostou mlčenlivost⁴⁵¹ o tom, co se během trestu dozvěděl, protože všechny poznatky jsou součástí státního tajemství. Pokud by tento slib porušil, hrozilo by mu trestní stíhání za protistátní čin.⁴⁵² Do jednotného zemědělského družstva se již nevrátil a začal pracovat v expedici závodu Mileta v Dolní Branné.

Josef Hrubý strávil při druhém výkonu trestu ve vězení 4 roky, 2 měsíce a 6 dní. (19. října 1961-24. prosince 1965).

Dohromady tak strávil ve vězení 8 let, 10 měsíců a 23 dní.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 17-9.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 22.

⁴⁴⁵ Hrál strašně rád šachy, to měl asi z toho vězení, když zrovna nemuseli být někde v dolech tak asi měli takovou zábavu.“ Dle výpovědi neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

⁴⁴⁶ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710, s. 25.

⁴⁴⁷ Antonín Novotný byl jedním z nejoddanějších mužů vůči Sovětskému svazu a zřejmě svým postojem překonal i své předchůdce Gottwalda a Zápotockého. Od roku 1921 byl členem strany. Podporoval úplné propojení československé ekonomiky se sovětskou, protože bezmezně věřil sovětskému vedení. Jeho posláním, životním úkolem, bylo vést KSČ a celé své pojetí politiky založil na myšlence o vedoucí úloze KSČ, což bylo roku 1960 stvrzeno ústavou. Po 2. světové válce byl vedoucím tajemníkem KV KSČ, posléze byl zvolen členem ÚV KSČ i členem jeho předsednictva. Po smrti Antonína Zápotockého v roce 1957 byl 19. listopadu zvolen prezidentem. Své postavení nevyužíval ke svému obohacení, zakládal si na skromnosti a sociálním citu. Prosadil své pojetí zemědělské politiky, které odráželo sovětské představy, tedy vyzval k masovému zakládání JZD a k ráznému dokončení kolektivizace. V roce 1968 byl učiněn symbolem všech omylů, křivd a nedostatků. Ve funkci 1. tajemníka strany ho v roce 1968 nahradil Alexandr Dubček. Po několikátýdenní kampani, která zdůrazňovala jeho podíl na společenské a hospodářské krizi, 22. března 1968 abdikoval. Zemřel 28. ledna 1975. KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004. s. 247-307.

⁴⁴⁸ více o amnestii roku 1965 viz SLABOTÍNSKÝ, Radek, pozn. 424.

⁴⁴⁹ NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710. s. 155.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 1.

⁴⁵¹ „On o tom vězení nerad mluvil.“ Dle výpovědi neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

⁴⁵² NA v Praze, Krajský soud v Hradci Králové, spis. zn. 7710. s. 12.

13. Život na svobodě

Na Vánoce v roce 1965 se Josef Hrubý vrátil zpět na statek v Horní Branné. Podle výpovědi neteře Kuncové, se Hrubý nerad zmiňoval o věcech, které zažil ve výkonu trestu. Je pochopitelné, že se zřejmě nechtěl vracet ke chvílím, kdy byl komunistickou mocí či hlavně zlovůli dozorců psychicky, či fyzicky týrán, na chvíle, které strávil mimo domov.

V roce 1969 mu bylo dle výpovědi pamětnice Elišky Kuncové doporučeno (nelze však vypovědět kým), aby se z Horní Branné odstěhoval. S manželkou Annou se přestěhovali do blízkého Vrchlabí, kde společně žili s příbuznými jeho manželky, s neteří Anny Hrubé Eliškou Kuncovou, která poskytla cenné informace, týkající se života rodiny Hrubých. Kvůli tehdejšímu režimu vedeného komunisty, neměl možnost Josef Hrubý být spoludávatelem domu, který jeho žena ve Vrchlabí koupila. Musel být převeden na neteř Anny a na jejího manžela. Když se do tohoto domu č. p. 742 nastěhovali, začal Hrubý pracovat ve firmě Mileta společně se svojí ženou, kde balil balíky se zbožím určeným k odbytu. Zde oba manželé pracovali až do důchodového věku. Ve volných chvílích se Josef Hrubý rád věnoval práci na zahradě, vypomohl, s čím mohl. Rekonstrukce domu ve Vrchlabí trvala několik let, protože bylo potřeba předělat topení, vodu, krb. Manželé Hrubí se velmi zřetelně účastnili rozsáhlé přestavby.

Když se z Horní Branné manželé odstěhovali, neměli nárok na žádnou peněžní náhradu, protože statek byl konfiskátem. Po odstěhování se zde konalo aplikační cvičení dobrovolných hasičů. V té době se na hospodářství nacházel materiál na stavbu nové stodoly, trámy, prkna, které byly před cvičením rozkradeny. Poté se na statek navozily pneumatiky, barvy a vše se zapálilo. Veškeré stodoly, sýpky a sruby, které na statku byly, shořely, protože hasiči nebyli schopni vše uhasit.⁴⁵³ Na ploše statku dnes stojí dalších sedm domů, stodoly byly zbourány. Dům č. p. 112 má již pátého majitele.⁴⁵⁴

⁴⁵³ „Při cvičení měli být „jako“ zachráněni civilisti. Ale když hasiči viděli ten žár, tak radši vyskákali z oken, ale všechno to měli nafilmovaný.“ Dle výpovědi souseda Jaromíra Blažka, 22. 3. 2018, Horní Branná.

⁴⁵⁴ Dle vyprávění neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

13.1. Rehabilitace

18. října 1973 zažádal Hrubý o soudní rehabilitaci⁴⁵⁵. Přezkumné řízení bylo vedeno Krajským soudem v Ústí nad Labem podle zákona o soudní rehabilitaci. Byl přezkoumán rozsudek bývalého Krajského soudu v Liberci ze dne 6. ledna 1956 a rozsudek Nejvyššího soudu v Praze ze dne 21. února 1956. Předmětem přezkumného řízení nebyly činy pobuřování proti republice a násilí na veřejném činiteli. Rehabilitace byla v době tvrdé normalizace zamítnuta na základě rozhodnutí, kdy byl Hrubý uznán vinným za trestné činy, za které mu byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání 12 let a dále tresty vedlejší.⁴⁵⁶

Chvilu, na kterou zřejmě většinu svého života čekal, se Josef Hrubý nedožil. Zemřel 14. května 1989 a tak se vysněného pádu komunismu nedočkal, avšak jen o pár měsíců. O deset let později ho následovala jeho manželka Anna Hrubá.⁴⁵⁷ Potomky nikdy žádné neměly. Hrubého neteř vypověděla, že snad to mohlo být ze zdravotních důvodů nebo pravděpodobně tím, že dlouhou dobu strávil Hrubý mimo domov, čímž byla možnost počít dítě výrazně limitována. Manželé jsou společně pohřbeni v rodinném hrobě na hřbitově v Horní Branné. Majetek nebyl rodině nikdy navrácen a z dostupných dokumentů nelze prokázat, zda bylo o majetek požádáno jeho ženou, či nikoli. O jiném finančním odškodnění informace nejsou známy. Lze předpokládat, že neteř Eliška Kuncová buď nechtěla, nebo opravdu nemohla říci, jak a jestli vůbec byla rodina finančně odškodněna. 20. ledna 1992 byl Josef Hrubý na základě rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem rehabilitován.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 18. října 1973, spis. zn. 13 Tr 274-69-51.

⁴⁵⁶ Josef Hrubý se domáhal zrušení původních rozsudků, protože se nedopustil velezrady ani ničeho dalšího. Rozsudek se prý zakládal na nesprávném zjištění, vynuceném doznání a vykonstruovaném obvinění. Krajský soud dospěl k závěru, že návrh není důvodný. Hrubý namítal, že vypovídal pod nátlakem, pod výhružkami a vlivem vazby, protože chtěl mít už pokoj od vyšetřování. To ale podle soudu bylo neoprávněné. SOA v Litoměřicích, Krajský soud v Liberci. kart. 1T 24/55. s. 30-35.

⁴⁵⁷ Dle vyprávění neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

⁴⁵⁸ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 20. ledna 1992, spis. zn. 15 Rt 339-91. „Rehabilitovali ho, ale co mu to bylo platný, v květnu zemřel a v listopadu byla Sametová (revoluce).“ Dle vyprávění neteře Elišky Kuncové, 22. 3. 2018, Vrchlabí.

14. Závěr

Politické procesy a perzekuce, ať už soudní či mimosoudní povahy, se staly nedílnou součástí mechanismu udržení, stabilizace a legalizace moci po únorovém převzetí de facto monopolu moci v Československu komunistickou stranou. Velkou roli v přebírání moci a v upevnění role strany ve státě hrála propaganda, která měla za úkol podněcování třídní nenávisti. Kvůli neustálé atmosféře strachu mezi obyvateli státu hrály procesy výchovnou roli. Mezi postiženými nalezneme jak aktivní, tak potencionální odpůrce nového režimu, do soukolí perzekučních mechanismů se zároveň dostali i celé sociální skupiny obyvatel, které nějakým způsobem do „nové“ společnosti nepatřily. Jednou z nich byli i sedláci. Venkov prošel výraznými změnami, které byly determinovány jak politikou státu již před únorem roku 1948, tak i následným vývojem po únoru 1948.

Třídní nenávist byla směřována mj. k rodinám „*vesnických boháčů*“ i k nim samotným. Josef Hrubý a jeho rodina, kterým je tato bakalářská práce věnována, je jednou z mnoha, jejíž život státní politika výrazným způsobem negativně ovlivnila. Represe a násilné zabavení majetku pro ně znamenalo ztrátu domova i pocitu sounáležitosti s obcí, ve které se aktivně podíleli jak na politickém, správním, tak společenském životě. Josef Hrubý, patřící do února roku 1948 v Horní Branné na Trutnovsku mezi místní elitu a respektovanou osobnost, byl v jednom z vykonstruovaných politických procesů odsouzen v roce 1956 u Krajského soudu v Liberci k trestu odnětí svobody za vykonstruovanou velezrádnou a protistátní činnost k 12 letům odnětí svobody. Tvrdé vězeňské podmínky se podepsali na jeho zdravotním stavu. Hrubý se jako většina politicky odsouzených v 50. letech dostal na svobodu v souvislosti s tzv. Velkou amnestií prezidenta Novotného v roce 1960. V roce 1961 byl ale opětovně zatčen a následně odsouzen za údajné členství v protistátní organizaci Krajským soudem v Hradci Králové na 2 roky odnětí svobody, ke kterým byl vzhledem k trvající podmínce započten i zbytkový trest z předchozího rozsudku z roku 1956. Definitivně byl z vězení propuštěn až v roce 1965. Nemohl se vrátit na statek, kde vyrůstal a pracoval až do svého zatčení. Uchýlil se k rodině, která v té době žila ve Vrchlabí. Zde strávil po boku manželky Anny zbytek svého života, zemřel v květnu roku 1989. Pádu režimu v listopadu 1989 se tedy nedožil. K jeho rehabilitaci došlo posmrtně až v roce 1990. Životní osud Josefa Hrubého je v mnohém signifikantní a je jasným svědectvím negativního dopadu násilné kolektivizace na český venkov.

Mezi oběti politické nebo mimosoudní perzekuce patřili lidé ze všech vrstev společnosti. Dopady represí se však nevyhnuly ani jejich rodinám a blízkým. Izolace nepohodlných osob, kteří by mohli vyvolat ve společnosti nežádoucí rozruch, byla pro komunistickou moc charakteristická. Oběti perzekucí byly často doživotně poznamenány, byly nuceny žít se stigmatem politického odpůrce. Odsouzení v procesech se nevyhnuli pro svém propuštění sledování Státní bezpečností a v mnoha případech došlo k opětovnému odsouzení. Po opuštění věznice po dlouholetých trestech se tito lidé setkávali s problémem jak se zařadit zpátky do společnosti i do rodiny. Často nemohli vykonávat své původní povolání, byli společensky dehonestováni. Mnozí z nich se díky špatnému zdravotnímu či duševnímu stavu nedožili své rehabilitace.

Na dosavadní výzkum lze bezesporu navázat, a to v detailnější analýze osudů jednotlivých členů rodiny či společenských a sociálních proměn obce Horní Branná, která se jako jedna z mnohých stala dějištěm procesu kolektivizace venkova.

15. Seznam použitých zdrojů

15.1. Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek, Praha, spis. zn. V-1426 HK, os.vyš.svazek č. 480/2.

Archiv bezpečnostních složek, Praha, sign. 5299

Archiv bezpečnostních složek, Praha, personální spis č. 2505

Národní archiv, Praha, spis. zn. 7710.

Státní oblastní archiv, Litoměřice, kart. 1T 24/55.

15.2. Orální historie

Rozhovory s pamětníky: Eliška Kuncová (Vrchlabí, 22. března 2018) a Jaromír Blažek (Horní Branná, 22. března 2018)

15.3. Literatura

BÁRTÍK, F.: *Tábory nucené práce na Příbramsku*. in: Podbrdsko XIII (2006).

BAŠTA, Jiří. *Lidové milice: Nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948-1969*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.

BLÁHOVÁ, Ivana, BLAŽEK, Lukáš a kol. *Oběti komunistické spravedlnosti. Právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha, 2015.

BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK. *Akce "K": Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2010. ISBN 978-80-213-2033-8.

BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2008. ISBN 978-80-213-1799-4.

BLAŽEK, Petr a kol. *Rozkulačeno!: Půlstoletí perzekuce selského stavu*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7.

BORÁK, Mečislav a Dušan JANÁK. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Opava, 1996.

BŘEZINA, Vladimír a Jiří PERNES. *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu: 1957-1960*. Brno, 2009. ISBN 978-80-87122-04-4.

BURIANEC, Jaroslav. *Rudolf Beran: oběť komunistické msty*. Praha: PhDr. Rostislav Janošík, 2013. ISBN 978-80-904076-1-9.

ČADA, Václav a Hana KRÁČMAROVÁ. *Klement Gottwald: Revolutionary and Internationalist*. Praha: Orbis Press Agency, 1986.

ČÁSLAVOVÁ, Petra. *Česká poezie z koncentračních táborů, komunistických pracovních táborů a totalitních vězení*. Diplomová práce, Masarykova univerzita. Brno, 2009.

ČERMÁKOVÁ, Veronika. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci v letech 1955-1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.

DO PHUONG, Thuy. *Americká angažovanost ve Vietnamu za prezidentství Dwighta D. Eisenhowera*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze. Praha, 2015.

DRBOHLAVOVÁ, Anna. *Politické procesy 50. let 20. století v Československu – Ženy odsouzené Krajským soudem v Liberci v letech 1956*. Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2017.

HONZÍKOVÁ, Miluše. *Politické procesy padesátých let. Krajský soud v Ústí nad Labem 1953-1954*. Diplomová práce TU Liberec. Liberec 2006.

HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: Právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013. ISBN 978-80-904837-4-3.

CHURANĚ, Milan. *Kdo byl kdo: v našich dějinách ve 20. století II*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-64-8.

IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*. Praha, 1991.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad).

JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha, 2001. ISBN 80-7285-010-5.

JIRÁSEK, Zdeněk. *Nechanická aféra*. Státní oblastní archiv. Hradec Králové, 1992.

JUNEK, Marek a kol. *Svobodně!: Rádio Svobodná Evropa 1951-2011*. Praha: Radioservis, 2011. ISBN 978-80-8621-83-8.

KALOUS, Jan a kol. *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989: Ministři a jejich náměstci*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-25-0.

- KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004.
- KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7.
- KAPLAN, Karel. *K politickým procesům v Československu 1948-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Kořeny reformy 1956-1968: Společnost a moc*. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-87029-31-2.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: Státní bezpečnost 1948-1956*. Doplněk, Brno, 1999. ISBN 80-7239-024-4.
- KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: „M. Horáková a spol.“*. Praha, 1995.
- KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá Fronta, 1993. ISBN 80-204-0145-8.
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Praha, 1996.
- KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-85-8275-155-3.
- KAPLAN, Karel. *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha 2002.
- KOČIAN, Jiří. *Poválečný vývoj v Československu 1945-1948*. Praha, 1991.
- KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7195-858-1.
- KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina: Osud československého demokrata*. Praha: Vyšehrad; Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-7429-069-5, ISBN 978-80-87211-50-2.
- KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Naše vojsko, 1985.
- KUŘÍKOVÁ, Lucie. *Politické procesy 50. let – kauza František Šedivý*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2011.
- MELANOVÁ, Miloslava a kol. *Liberec*. Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-484-3.
- MÍČOVÁ, Klára. *Zemědělství a 50. léta: Prameny a studie*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2008. ISBN 978-80-86874-11-1.

MLÁDKOVÁ, Barbora: *Paměť Liberecka II. – Příběh Zdeňka Vlasty (Akce Kluky)*. In: *Fontes Nissae*, č. 6, Liberec 2005, s. 223-243.

MLÁDKOVÁ, Barbora. *Politické procesy 50. let – Krajský soud v Liberci 1953-1954*. Diplomová práce, Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2005.

MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia, 1978.

NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *A přece budu blízko: Život a mučednická smrt kněží Jana Buly a Václava Drboly od Babic*. Brno: Host, 2016.

PERNES, Jiří. *Dějiny Československa očima Dikobrazu*. Brno, 2003.

PLACÁK, Bedřich. *Partyzáni bez legend*. Praha, 1992.

PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. Praha, 2011. ISBN: 978-80-260-0686-2

PŠENIČKOVÁ, Jana a Jiřina JUNĚCOVÁ. *Zemědělské družstevnictví: Kolektivizace zemědělství*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995. ISBN 80-85475-23-5.

PŠENIČKOVÁ, Jana. *Zemědělské družstevnictví: Kolektivizace zemědělství*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-85475-80-4.

ROKOSKÝ, Jaroslav. SVOBODA, Libor. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2011.

RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnanci Akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2008.

RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnanci II. Akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2011.

SLABOTÍNSKÝ, Radek. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. Disertační práce, Masarykova univerzita. Brno, 2010.

SLÁNSKÁ, Barbora. *Držení a nošení zbraně*. Bakalářská práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Brno, 2014.

ŠUMBEROVÁ, Ludmila. *Antonín Zápotocký: 1884-1957*. Praha: Svoboda a práce, 1984.

TOMEK, Prokop. *Balony svobody: Letákové operace Svobodné Evropy 1951-1956*. Cheb: Svět křídel, 2014. ISBN 978-80-87567-55-5.

TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: Historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015.

TOMEK, Prokop. *Nejlepší propaganda je pravda*. Praha: Lidové noviny, 2014.

TOMEK, Prokop. *Tábor nucené práce Mírov*. Praha, 2017.

TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-982-9.

URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-8791-57-7.

URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou: Okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

VANĚK, Miroslav, Pavel MUCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VOHRYZKA-KONOPA, F.J. *Venkov v temnu: Násilná socializace čs. zemědělství*. 1989. Mnichov.

VOREL, Jaroslav, Alena ŠIMÁNKOVÁ, Lukáš BABKA a Monika KIPETŮVÁ. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Díl II. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR*, Praha 2004. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. ISBN 80-8661-05-7.

Z Českého ráje a Podkrkonoší: č.13. Semily: Státní okresní archiv, 2000. ISBN 80-86254-04-6.

15.4. Elektronické zdroje

Ústav pro studium totalitních režimů [online]. 2015 [vid. 07. 05. 2018]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/obrazy-propagandy/kolektivizace-ve-filmu/>

Totalita [online]. 2018. [cit. 29. 3. 2018]. Dostupné z: www.totalita.cz/kolekt/kolekt_akce_k.php

Historie, Věznice Příbram. Generální ředitelství [online]. Copyright © 2018 Vězeňská služba České republiky [cit. 03. 06. 2018]. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/veznice-pribram/informacni-servis/historie/>

LOULA, František. *K otázce oceňování živé práce družstevníků při zjišťování vlastních nákladů JZD*. Dostupné z: <https://bit.ly/2JgcPBy>. [vid. 03.06.2018].

16. Seznam příloh

Příloha 1 - Josef Hrubý v době prvního odsouzení v roce 1955, ABS, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 2 – Josef Hrubý v době druhého odsouzení v roce 1961, NA, spis. zn. 7710

Příloha 3 – Otisky prstů Josefa Hrubého, rok 1961, NA, spis. zn. 7710

Příloha 4 – Dům č. p. 112 v Horní Branné, ve kterém žil Josef Hrubý s rodinou do doby svého druhého odsouzení v roce 1961, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 5 – Bývalý objekt JZD Horní Branná, ve kterém pracoval Josef Hrubý se svojí ženou, později jako brigádník, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 6 – Dům ve Vrchlabí, ve kterém žil Josef Hrubý s rodinou po propuštění z druhého výkonu trestu, Vrchlabí 22. března 2018

Příloha 7 – Osobní vyšetřovací svazek Josefa Hrubého, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 8 – Osobní spis Josefa Hrubého, NA, Praha, spis. zn. 7710.

Příloha 9 – Skupinový vyšetřovací svazek procesu Plecháč a spol., ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 10 – Rozkaz k zatčení Josefa Hrubého, 1955, ABS, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 11 – Fotografie zbraní nalezených při domovní prohlídce usvědčující Josefa Hrubého z přípravy převratu lidově demokratického zřízení, ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 12 – Osobní zápisník Josefa Hrubého s údajnými usvědčujícími důkazy o poslechu Svobodné Evropy, ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 13 – Rozsudek obviněného Josefa Hrubého, 1956, ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 14 – Společný rozsudek obviněných v procesu Plecháč a spol., ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 15 – Nařízení výkonu zbytku trestu, 1962, SOA v Litoměřicích, kart. 1T 2455

Příloha 16 – Udělení amnestie prezidenta republiky, 1965, SOA v Litoměřicích, kart. 1T 2455

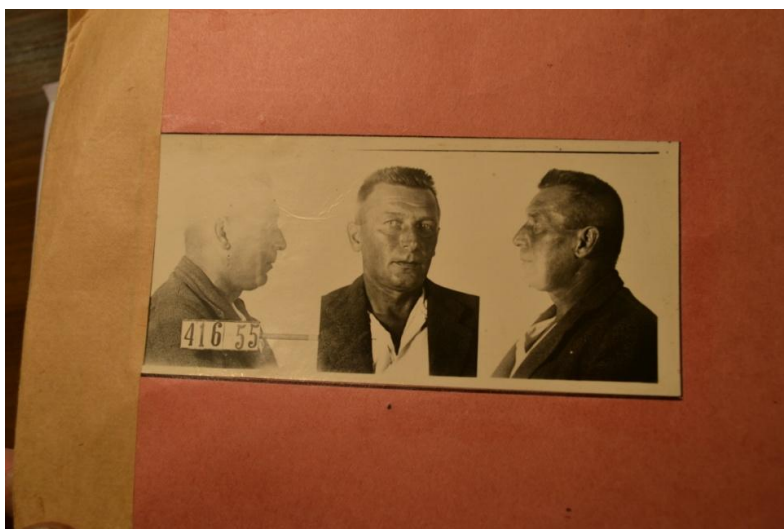
Příloha 17 – Zamítnutí soudní rehabilitace Josefa Hrubého, 1973, SOA v Litoměřicích, kart. 1T 2455

Příloha 18 – Pamětnice Eliška Kuncová, neteř Josefa Hrubého, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 19 – Pamětník Jaromír Blažek, soused Josefa Hrubého, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 20 – Rodinný hrob Hrubých a Kuncových, ve kterém je pohřben mj. i Josef Hrubý, Horní Branná, 22. března 2018

16.1. Přílohy

Příloha 1 - Josef Hrubý v době prvního odsouzení v roce 1955, ABS, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 2 – Josef Hrubý v době druhého odsouzení v roce 1961, NA, spis. zn. 7710

Příloha 3 – Otisky prstů Josefa Hrubého, rok 1961, NA, spis. zn. 7710

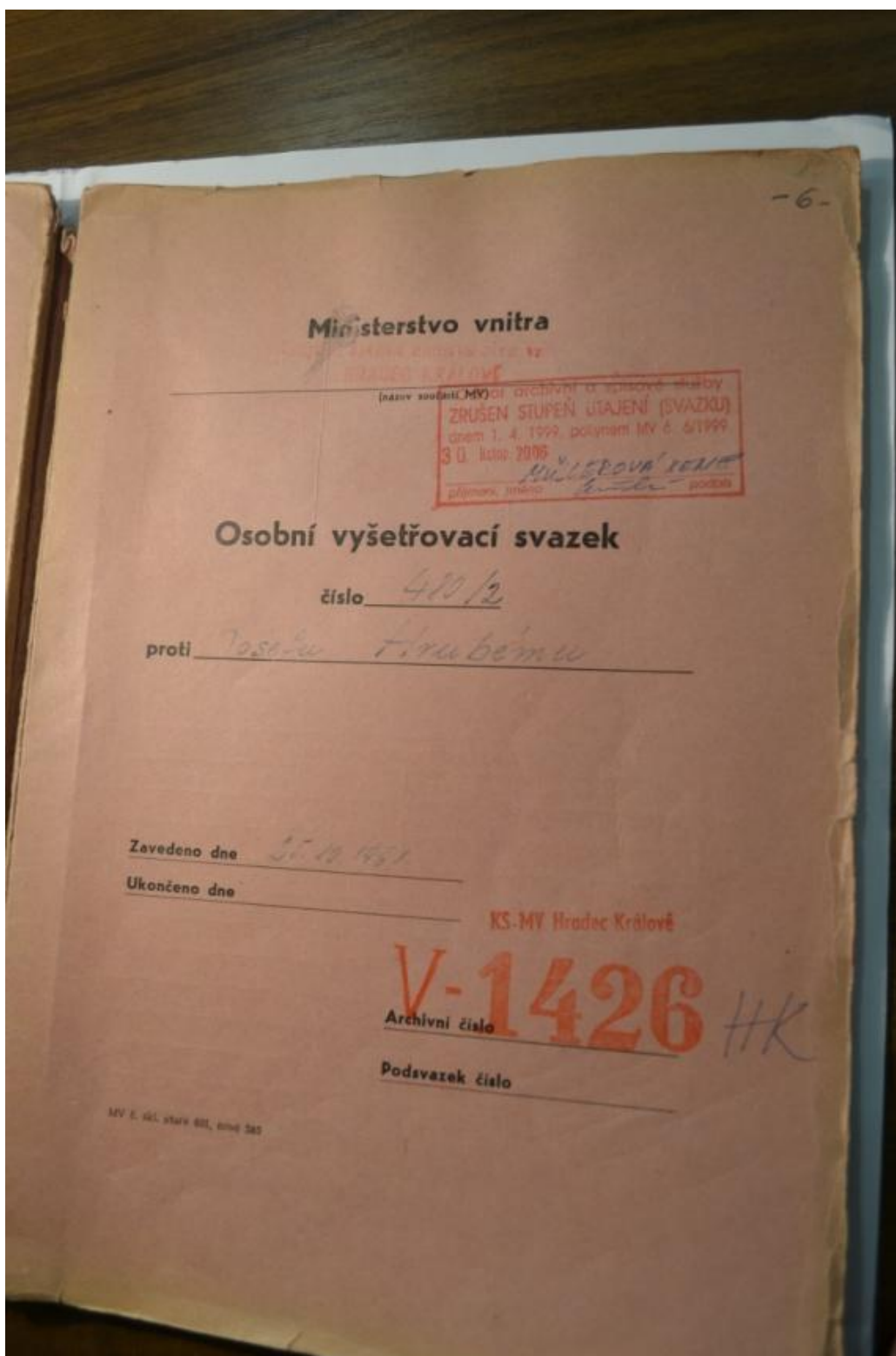
Příloha 4 – Dům č. p. 112 v Horní Branné, ve kterém žil Josef Hrubý s rodinou do doby svého druhého odsouzení v roce 1961, Horní Branný, 22. března 2018

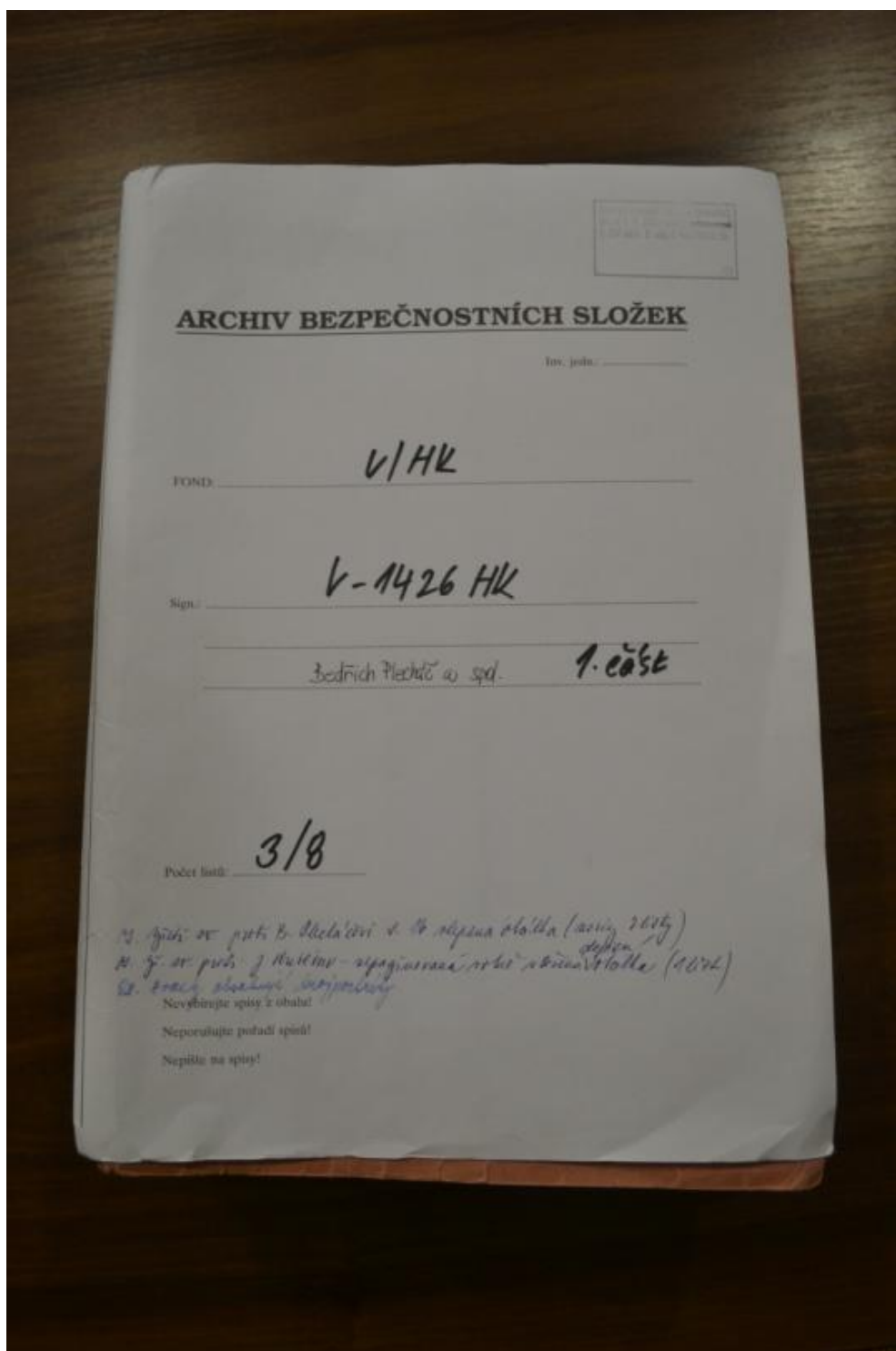
Příloha 5 – Bývalý objekt JZD Horní Branná, ve kterém pracoval Josef Hrubý se svojí ženou, později jako brigádník, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 6 – Dům ve Vrchlabí, ve kterém žil Josef Hrubý s rodinou po propuštění z druhého výkonu trestu, Vrchlabí 22. března 2018

Příloha 7 – Osobní vyšetřovací svazek Josefa Hrubého, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 9 – Skupinový vyšetřovací svazek procesu Plecháč a spol., ABS, spis. zn. V-1426 HK

Státní správa státní bezpečnosti
Liberec
(místo, kde byl rozkaz vydán)

Dne **26.8.1955**

Rozkaz k zatčení

č. **679.**

Kafner Boh.
(jméno, komu je rozkaz dáván)

na základě návrhu na zatčení, učiněného **krajskou správou ministerstva**
Liberec vyšetř. odborem ze dne **25.8. 1955** 195
krajským načelníkem KS-MV a krajským prokurátorem
(postavení potvrzujícího návrh)

zatkněte:

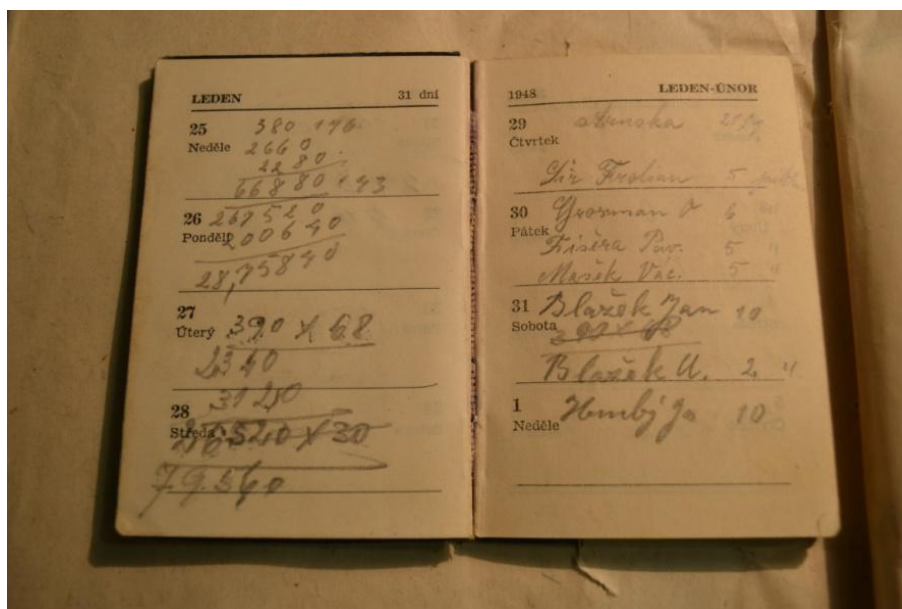
Příjmení, jméno **H r u b é h o Josefa,**
jméno za svobodna nar. **16.května 1909**
kde **Horní Branná, okr. Jilemnice** stát. přísl. **československé**
národnosti **české** třídní původ **kulacký**
zaměstnání **soukromně hospodařící zemědělec**
bydliště **Horní Branná čp.112** okres **J i l e m n i c e**
na osobní prohlídku, Domovní prohlídku proveďte
na **místnostech jeho bydliště**
do věznic v **Liberci.**
všechny věci.

(red stamp)
(handwritten signature)

Příloha 10 – Rozkaz k zatčení Josefa Hrubého, 1955, ABS, spis. zn. V-1426 HK, os. vyš. svazek č. 4802

Příloha 11 – Fotografie zbraní nalezených při domovní prohlídce usvědčující Josefa Hrubého z přípravy převratu lidově demokratického zřízení, ABS, spis. zn. V-1426 HK

Příloha 12 – Osobní zápisník Josefa Hrubého s údajnými usvědčujícími důkazy o poslechu Svobodné Evropy, ABS, spis. zn. V-1426 HK

Tím spáchal

- 1/ trestný čin velezrady podle § 78 odst. 2a/,1c/ tr.z.,
- 2/ trestný čin pobuřování podle § 81 odst.1 tr.z.,
- 3/ trestný čin násilí na veřejném činiteli podle § 177 odst. 1 b/ tr.z.,
- 4/ trestný čin útoku proti skupinám obyvatelů podle § 117 tr.z.,

Zato se odsuzuje

podle § 78 odst.2 tr.z. a § 22 odst.1 tr.z. k úhrnnému trestu odnětí svobody na dvanáct roků.

Podle § 78 odst. 4 tr.z. se vyslovuje propadnutí celého jmění.

Podle § 43 tr.z. se vyslovuje ztráta čestných práv občanských, při čemž dočasná ztráta občanských práv uvedených v § 44 odst.2 tr.z. se stanoví na 10 let.

Podle § 68 odst.1 písm. a/ b/ tr.ř. je obviněný povinen nahradití náklady trestního řízení zálohované státem a odměnu obhájci, ustanovenému podle § 45 odst.1, tr.ř.

Foučení: Tomuto rozsudku lze podatí odvolání a to b třetí den od jeho vyhlášení k nejvyššímu soudu v Praze prostřednictvím nejdějšího krajského soudu.

V Liberci dne 6.ledna 1956.

Proh.práv. A.Kleandrová v.r.
Za správnost stejnopisu
ved.úředník odděl.

Právník kraj.soudu
v Liberci.

podpis nečitelný.

Za správnost opisu:

Příloha 13 – Rozsudek obviněného Josefa Hrubého, 1956, ABS, spis. zn. V-1426 HK

J s o u v i n n í .

Je vinní po svém propuštění z výkonu trestu na základě amnestie prezidenta republiky ze dne 9.5.1960, až do svého zatčení v Hradečově a Horní Branně, okr. Semily navzájem mezi sebou a Plecháč, Horáček a Hrubý také před dalšími osobami vedení nepřátelství k socialistickému společenskému státnímu zřízení soustavně hanobili politické a hospodářské poměry v republice, sdělovali si správy nepřátelského zahraničního rozhlasu, stáli proti existujícímu státnímu zřízení a tvrdili, že bude likvidováno a obnoveno zřízení kapitalistické,

tedy z nepřátelství k lidové demokratickému řádu prováděli podvratnou činnost proti samostatnosti republiky, proti jejímu socialistickému státnímu zřízení a proti vymoženostem pracujícího lidu, dosahujícími při výstavbě socialismu.

T i m s p á c h a l i

trestný čin podvratnosti republiky podle § 79a/ odst. 1 tr. zák. č. 86/50 Sb. ve znění vyhlášky ministra spravedlnosti č. 1/1957 Sb., a

o d s u z u j í s e

podle shora uvedeného zákonného ustanovení k trestům odnětí svobody:

- Bedřich Plecháč na 3 1/2 /tři a půl/ roku,
- Karel Horáček na 2 1/2 /dva a půl/ roku,
- Bohumil Thömers na 2 1/2 /dva a půl/ roku,
- Jiří Naděje na 1 1/2 /jeden a půl/ roku,
- Josef Hrubý na 2 /dva/ roky.

odsouzení je nepodmíněné.

Příloha 14 – Společný rozsudek obviněných v procesu Plecháč a spol., ABS, spis. zn. V-1426 HK

Nařízení výkonu zbytku trestu.

Josef H r u b ý , nar.16.5.1909 v Horní Branné, okres Semily, t.č.ve výkonu trestu v UNZ MV Valdice u Jičina byl rozsudkem býv. krajského soudu v Liberci ze dne 6.1.1956, č.j.l.T 24/55-188, potvrzeným rozsudkem Nejvyššího soudu v Praze ze dne 21.2.1956, č.j. 5 To 8/56-205 za trestné činy podle §§ 78/2a, 1c, 81/1, 177/15 a 117 tr.sák. odsouzen k uhranému trestu odnětí svobody v trvání 12 roků, z kterého bylo usnesením býv. krajského soudu v Liberci ze dne 24.1.1958, č.j.l.T 24/55-252 na základě amnestie ze dne 1.12.1957 prominuto 9 měsíců a 22 dnů.

Usnesením krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30.5.1960, č.j.l.T 039/60-257 byl odsouzenému na základě amnestie ze dne 9.5.1960 /část 1, čl.1, čl.1 a 3/ prominut zbytek trestu odnětí svobody v trvání 6 roků, 5 měsíců a 25 dnů pod podmínkou, že se do 10 let od vyhlášení této amnestie nedopustí umyslného trestného činu. Z výkonu trestu byl propuštěn dne 10.5.1960 a to z UNZ MV Příbram.

Odsouzený podmínku porušil tím, že ve skušební době spáchal trestný čin podle § 79a/odst.1 tr.sák.č.86/1950 Sb.ve znění vyhlášky č.1/1957 Sb., za který byl rozsudkem krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18.1.1962 sp.zn. T 052/61 pravomocně odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou roků.

N a ř í z u j í proto na základě sdělení ministerstva spravedlnosti ze dne 27.2.1962 čis.Mil O 107/62-R, aby odsouzený Josef H r u b ý o d p y k a l z b y t e k t r e s t u odnětí svobody v trvání 6 roků, 5 měsíců a 25 dnů.

Zbytek trestu má odsouzený nastoupit po odpykání trestu odnětí svobody v trvání dvou roků uloženého mu rozsudkem krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18.1.1962 sp.zn. T 052/61.

O nastoupení zbytku trestu budiž vyrozuměn krajský soud v Ústí n.L.ke sp.zn. 1 T 039/60 a okresní vojenská správa v Semilech.

Odsouzený trestným činem projevils nepřátelství k lidově demokratickému řádu.

Třídní profil "7" - kulak.

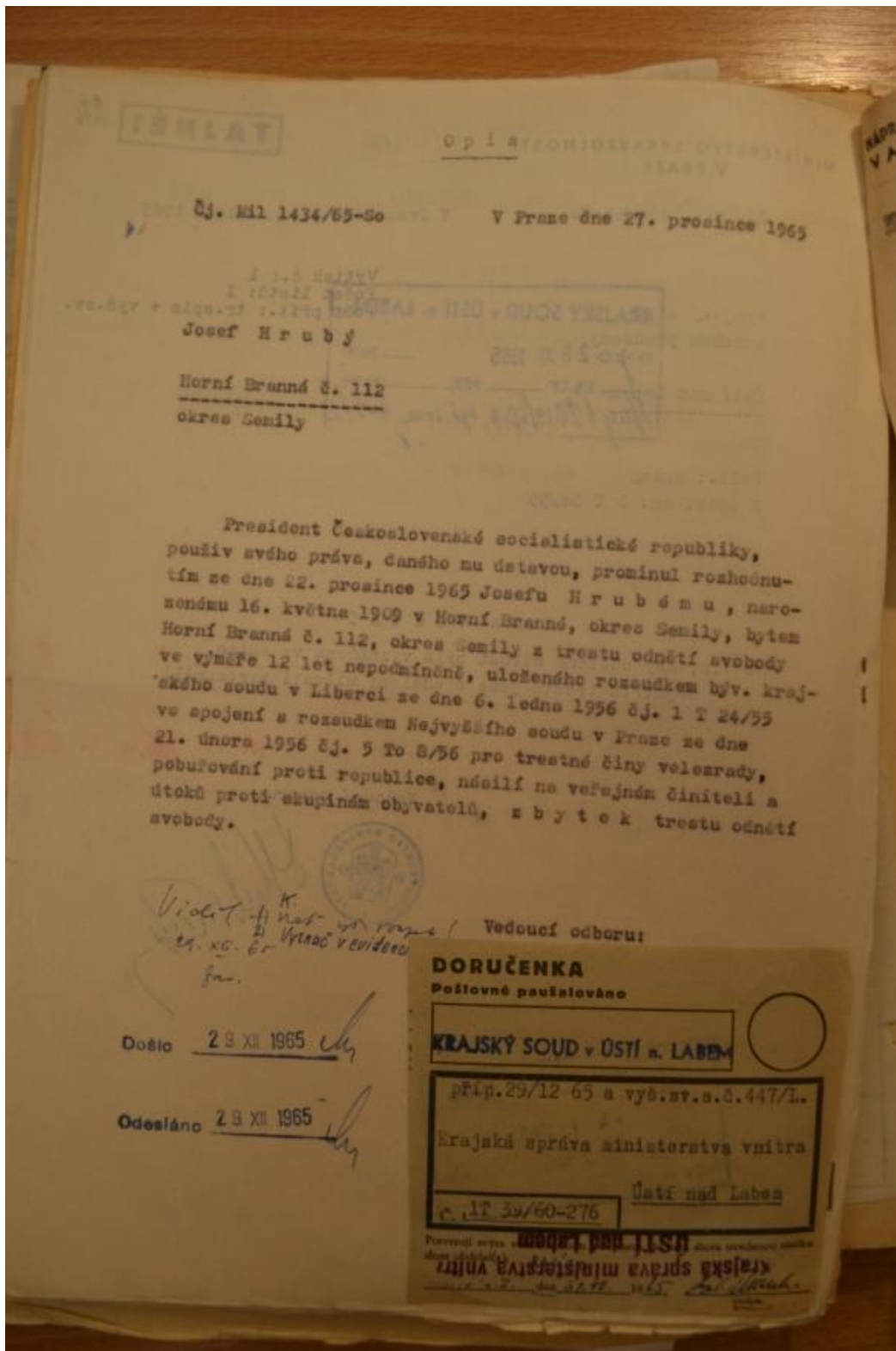
Dřívější tresty neuvádím, ještě jsou uvedeny v nařízení výkonu trestu, které Vám bylo zasláno krajským soudem v Hradci Králové.

Nařízení výkonu zbytku trestu budiž odsouzenému dáno na vědomí.

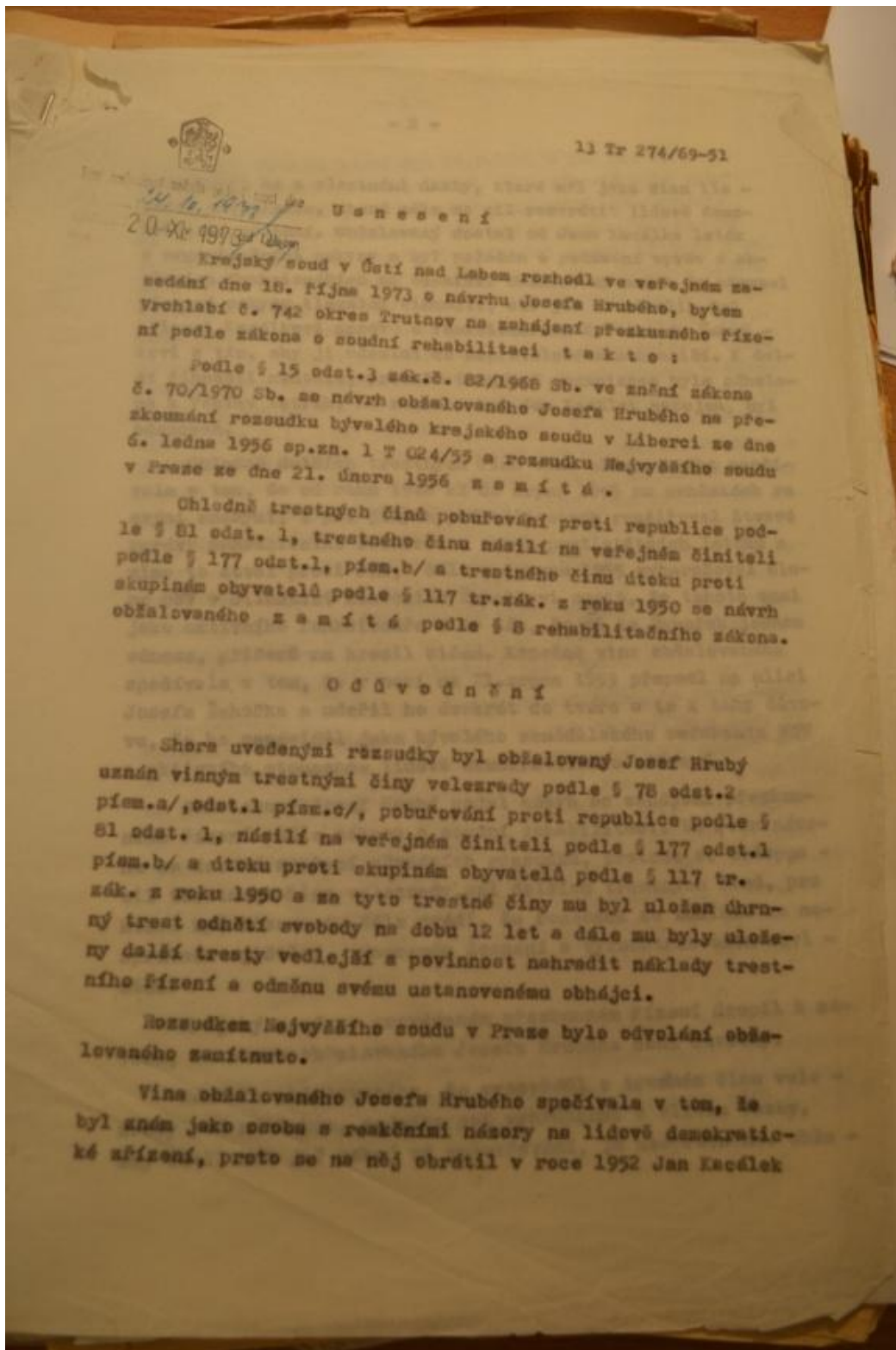
Krajský soud v Ústí n.L.,
odd.1., dne 6. března 1962.

Předseda senátu
prom. práv. Marie Ihotáková

Příloha 16 – Udělení amnestie prezidenta republiky, 1965, SOA v Litoměřicích, kart. 1T 2455

Příloha 17 – Zamítnutí soudní rehabilitace Josefa Hrubého, 1973, SOA v Litoměřicích, kart.

1T 2455

Příloha 18 – Pamětnice Eliška Kuncová, neteř Josefa Hrubého, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 19 – Pamětník Jaromír Blažek, soused Josefa Hrubého, Horní Branná, 22. března 2018

Příloha 20 – Rodinný hrob Hrubých a Kuncových, ve kterém je pohřben mj. i Josef Hrubý, Horní Branná, 22. března 2018